

H.P. BLAVATSKY

EEN
TOELICHTING OP
DE GEHEIME
LEER

Stanza's I–IV

Handelingen van de Blavatsky Lodge

H.P. BLAVATSKY

EEN
TOELICHTING OP
DE GEHEIME
LEER

Stanza's I-IV

Handelingen van de Blavatsky Lodge

Theosophical University Press Agency

Den Haag

Oorspronkelijke titel:

Secret Doctrine Commentary Stanza's I-IV

© 1994 Theosophical University Press, Pasadena, Californië

[Originally published as *Transactions of the Blavatsky Lodge*
in one volume of two booklets first issued in 1890 and 1891]

H.P. Blavatsky

Een toelichting op de De geheime leer: stanza's I-IV

ISBN 978-90-70328-94-8, E-boek

Nur 720

Trefwoorden: theosofie

Dit boek waarop copyright bestaat, mag kosteloos worden gedownload om het off-line te lezen, maar mag in geen enkele vorm of op geen enkele manier – elektronisch, mechanisch, of door middel van fotokopieën, of opnames, of op een andere manier – voor commerciële of andere doeleinden worden gereproduceerd en/of gedistribueerd, zonder eerst toestemming aan Theosophical University Press Agency te vragen.

© 2011 Theosophical University Press Agency

Daal en Bergselaan 68, 2565AG Den Haag

+31 (0)70 3231776

www.theosofie.net / info@theosofie.net

HANDELINGEN

VAN

DE BLAVATSKY LODGE

VAN DE

THEOSOPHICAL SOCIETY

BESPREKING VAN DE STANZA'S VAN HET EERSTE DEEL

VAN

DE GEHEIME LEER

DEEL I

STANZA'S I EN II (ŚLOKA'S 1 EN 2)

JANUARI 1889

[De volgende handelingen zijn samengesteld op basis van in steno gemaakte aantekeningen op bijeenkomsten van de Blavatsky Lodge van de Theosophical Society, van 10 januari tot en met 20 juni 1889, en geven enigszins verkort de oorspronkelijke gedachtenwisseling.

Omdat 'De Geheime Leer' is gebaseerd op de archaische stanza's van het 'Boek van Dzyan', en deze te diepzinnig zijn voor de meesten die de esoterische filosofie nog maar kort bestuderen, hebben de leden van de 'B.L. van de T.S.' afgesproken de discussies van de wekelijkse bijeenkomsten te wijden aan elke stanza en aan allerlei andere metafysische onderwerpen.

De vragen werden gesteld door leden die hun tegenwerpingen en bezwaren grotendeels baseerden op de uitgangspunten van de moderne wetenschap, en op basis daarvan logische conclusies trokken. Omdat velen die 'De Geheime Leer' bestuderen in het algemeen dezelfde bezwaren maken, werd het niet nodig geacht ze volledig op te nemen, zodat alleen de essentie ervan wordt gegeven. De antwoorden zijn in alle gevallen gebaseerd op de stenografische verslagen en zijn die van de esoterische filosofie, zoals ze door H.P.B. zelf zijn gegeven.]

I.

*Bijeenkomst gehouden op 10 januari 1889, 20 u. 30, Lansdowne Road 17,
Londen, W., onder voorzitterschap van T.B. HARBOTTLE.*

Onderwerp: –

DE STANZA'S VAN DE GEHEIME LEER – DEEL 1.

STANZA I.

Śloka (1). DE EEUWIGE MOEDER (*Ruimte*), GEWIKKELD IN HAAR ALTIJD ONZICHTBARE GEWADEN, HAD OPNIEUW ZEVEN EEUWIGHEDEN GESLUIMERD.

Vr. Het begrip Ruimte, abstract beschouwd, wordt in de Proloog (blz. 38-39) als volgt toegelicht:

‘. . . absolute eenheid kan niet overgaan in oneindigheid, want oneindigheid vooronderstelt de onbegrensde uitbreiding van *iets* en de duur van dat ‘iets’. Het ene AL is als de Ruimte – die er op deze aarde of op ons bestaansgebied de enige verstandelijke en fysieke voorstelling van is – noch een object noch een subject van waarneming. Als men kon veronderstellen dat het eeuwige oneindige AL, de alomtegenwoordige eenheid, in plaats van in eeuwigheid te zijn, door periodieke manifestatie een veelvoudig Heelal of een meervoudige persoonlijkheid werd, zou die eenheid ophouden er een te zijn. Locke’s opvatting dat ‘zuivere Ruimte noch in staat is tot weerstand, noch tot beweging’ – is onjuist. Ruimte is noch een ‘onbegrensde leegte’, noch een ‘voorwaardelijke volheid’, maar beide: zij is immers op het gebied van de absolute abstractie de altijd-onkenbare godheid, die alleen voor het eindige verstand leegte is en op het gebied van *māyāvīśche* waarneming het plenum, de absolute bevatter van al wat is, gemanifesteerd of niet: zij is dus dat ABSOLUTE AL. Er is geen verschil tussen het ‘In Hem leven wij, bewegen wij en zijn wij’ van de christelijke apostel, en het ‘Het Heelal leeft in, komt voort uit en zal terugkeren tot Brahma (Brahmā)’ van de hindoe rishi: want Brahma (onzijdig), het niet-gemanifesteerde, is dat Heelal *in abscondito* en Brahmā, het gemanifesteerde, is de logos, mannelijk-vrouwelijk gemaakt in de symbolische orthodoxe dogma’s. De god van de apostel-ingewijde en van de rishi is zowel de ongeziene als de zichtbare RUIMTE. Ruimte wordt in de esoterische symboliek de ‘eeuwige moeder-vader met zeven huiden’ genoemd. Deze

bestaat van haar ongedifferentieerde tot haar gedifferentieerde oppervlak uit zeven lagen.

‘Wat is het dat was, is en zal zijn, of er een Heelal is of niet, of er goden zijn of niet?’ vraagt de esoterische Senzar catechismus. En het gegeven antwoord is: RUIMTE.*

Maar waarom wordt de Eeuwige Moeder, Ruimte, aangeduid als vrouwelijk?

Antw. Niet in alle gevallen, want in het bovenstaande fragment wordt Ruimte de ‘eeuwige moeder-vader’ genoemd; maar wanneer deze zo wordt aangeduid, is de reden daarvoor dat, hoewel het niet mogelijk is parabrahm te definiëren, zodra wij over dat eerste iets spreken waarvan we ons een voorstelling *kunnen* maken, we het moeten beschouwen als een vrouwelijk beginsel. In alle kosmogonieën werd de eerste differentiatie als vrouwelijk beschouwd. Het is mūlaprakriti, die parabrahm verbergt of versluiert; sephira het *licht*, dat het eerst emanert uit ain-soph; en bij Hesiodus is het gaia, die uit chaos voortkomt en voorafgaat aan eros. (THEOG. IV, 201-246). Dit wordt herhaald in alle erop volgende en minder abstracte stoffelijke scheppingen, zoals bijvoorbeeld Eva, die werd geschapen uit de rib van Adam, enz. De godin en godinnen komen altijd het eerst. De eerste emanatie wordt de onbevleete Moeder uit wie alle goden voortkomen, of wel de scheppende krachten die als mens worden voorgesteld. We moeten in termen van mannelijk of vrouwelijk spreken, want het onzijdige *het* kunnen we niet gebruiken. In strikte zin kan uit het niets voortkomen, noch een uitstraling, noch een emanatie.

Vr. Is deze eerste emanatie identiek met de Egyptische Neïth?

Antw. In werkelijkheid gaat ze Neïth te boven, maar in een bepaalde betekenis of in een lager aspect is ze Neïth.

Vr. Dan is dit HET zelf niet de ‘eeuwige moeder-vader met zeven huiden’?

Antw. Beslist niet. Dit HET is in de hindoeïfilosofie parabrahm, dat wat Brahmā te boven gaat, of, zoals het nu in Europa wordt genoemd, ‘het onkenbare’. De ruimte waarover wij spreken, is het vrouwelijke aspect van Brahmā, het mannelijke. Bij de eerste trilling van differentiatie emanert het subjectieve, of valt als een schaduw in het objectieve, en wordt wat de moedergodin werd genoemd, uit wie de logos voortkomt, die tegelijk de Zoon en de Vader God is, beiden ongemanifesteerd, de een potentialiteit, de ander de potentie. We moeten de eerstgenoemde echter niet verwar-

---

*GL, 1:39.

ren met de gemanifesteerde logos, die in alle kosmogonieën eveneens de ‘Zoon’ wordt genoemd.

Vr. Is de eerste differentiatie uit het absolute HET altijd vrouwelijk?

Antw. Alleen bij wijze van spreken; zuiver filosofisch gezien is deze geslachtloos; maar naar menselijke begrippen neemt het eerst het vrouwelijke aspect aan, waarbij de verdere verstoffelijking ervan, in welke filosofie ook, afhangt van de mate van vergeestelijking van het ras of volk dat het filosofische stelsel voortbracht. Zo wordt ‘Het’ in de kabbala van de talmudisten AIN-SOPH genoemd, het eindeloze, het grenzeloze, het oneindige (de eigenschap is altijd negatief), maar dat *absolute* beginsel wordt toch *Hij* genoemd! Uit die negatieve grenzeloze cirkel van oneindig licht emaneert de eerste sephira, de kroon, die door de talmudisten ‘Torah’ wordt genoemd, de wet, waarbij wordt uitgelegd dat zij de echtgenote is van ain-soph. Dit is een niet geringe antropomorfisering van het geestelijke.

Vr. Is dat ook zo in de hindoeïfilosofieën?

Antw. Precies het tegenovergestelde. Want als we de hindoeïkosmogonieën raadplegen, zien we dat parabrahm daarin zelfs niet wordt genoemd, uitsluitend mūlaprakriti. Deze laatste is als het ware de bekleeding of het aspect van parabrahm in het onzichtbare heelal. Mūlaprakriti betekent de wortel van de Natuur of de materie. Maar parabrahm kan niet de ‘wortel’ worden genoemd, want het is de absolute *wortelloze wortel* van alles. We moeten daarom beginnen bij mūlaprakriti, of de sluier van dit onkenbare. Ook hier zien we dat de eerste de Moedergodin is, de weerspiegeling van de subjectieve wortel op het eerste gebied van de substantie. Dan volgt – voortkomend uit of liever zetelend in deze moedergodin – de ongemanifesteerde logos, hij die tegelijk haar zoon en haar echtgenoot is, die de ‘verborgen vader’ wordt genoemd. Uit deze komt de eerstgemanifesteerde logos voort, of de Geest, en de Zoon. Uit de substantie van deze komen de zeven logoi voort, van wie de synthese, gezien als één collectieve kracht, de architect van het zichtbare heelal wordt. Zij zijn de elohim van de joden.

Vr. Welk aspect van de Ruimte of van de onbekende godheid, die in de Veda’s ‘DAT’ wordt genoemd, en waarover daarna nog wordt gesproken, wordt hier de ‘Eeuwige Moeder’ genoemd?

Antw. De mūlaprakriti van de Vedānta, en het svabhavat van de boeddhisten, of dat androgyne *iets*, waarover eerder werd gesproken, dat zowel

gedifferentieerd als ongedifferentieerd is. In zijn eerste beginsel is het een zuivere abstractie, die alleen dan gedifferentieerd wordt wanneer het in de loop van de tijd wordt getransformeerd tot prakriti. Vergeleken met de beginselen in de mens correspondeert het met buddhi, terwijl de ātman overeenkomt met parabrahm, manas met mahat, enz.

Vr. Wat zijn de zeven lagen van de Ruimte; we lezen immers in de Proloog over de 'moeder-vader met zeven huiden'?

Antw. Plato en Hermes Trismegistus zouden dit als de 'goddelijke gedachte' hebben beschouwd en Aristoteles zou deze 'moeder-vader' hebben opgevat als het 'ontbreken' van materie. Het is datgene wat de zeven gebieden van zijn zal worden, te beginnen met het geestelijke en via het psychische naar het stoffelijke gebied. De zeven gebieden van het denken of de zeven bewustzijnstoestanden corresponderen met deze gebieden. Al deze zevenvoudigheden worden gesymboliseerd door de zeven 'huiden'.

Vr. De goddelijke ideeën in het goddelijke denkvermogen? Maar het goddelijke denkvermogen bestaat nog niet.

Antw. Het goddelijke denkvermogen *is* en het moet er zijn voordat de differentiatie plaatsvindt. Het wordt de goddelijke ideatie genoemd, die eeuwig is in haar potentialiteit en periodiek in haar potentie, wanneer zij *mahat, anima mundi* of de universele ziel wordt. Bedenk echter dat elk van deze begrippen, welke benaming u er ook aan geeft, zowel de hoogste metafysische als de meest stoffelijke en daartussen liggende aspecten heeft.

Vr. Wat is de betekenis van de uitdrukking 'altijd onzichtbare gewaden'?

Antw. Dat is natuurlijk beeldspraak, zoals iedere allegorie in de oosterse filosofie. Het is misschien de hypothetische protyle, waarnaar professor Crookes op zoek is, maar die beslist nooit op deze aarde of op dit gebied kan worden gevonden. Het is de niet-gedifferentieerde substantie of geestelijke materie.

Vr. Is het wat 'laya' wordt genoemd?

Antw. De 'gewaden' en al het andere zijn in *laya*-toestand, het punt vanwaar of waarop de oersubstantie begint te differentiëren en het heelal, met alles wat daarin is, geboren doet worden.

Vr. Worden de 'onzichtbare gewaden' zo genoemd, omdat ze niet waarneembaar zijn voor een of andere differentiatie van bewustzijn?

Antw. Het is beter te zeggen, dat ze onzichtbaar zijn voor een eindig bewustzijn, indien een dergelijk bewustzijn zou kunnen bestaan in dat stadium van evolutie. Mūlaprakṛiti is zelfs voor de logos een sluier, de gewaden waarin het absolute wordt gehuld. Zelfs de logos kan het absolute niet waarnemen, zegt de Vedānta.*

Vr. Is mūlaprakṛiti de juiste uitdrukking om te gebruiken?

Antw. De mūlaprakṛiti van de Vedānta is de aditi van de Veda's. De vedāntafilosofie betekent letterlijk 'het einde of de synthese van alle kennis'. Er zijn zes scholen van hindoeïfilosofie die echter, wanneer men ze nauwkeurig onderzoekt, in essentie volledig met elkaar overeenstemmen. In de grond zijn ze gelijk, maar er is zo'n rijkdom aan namen, er zijn zoveel zijpaden, details en versieringen – sommige emanaties zijn hun eigen vader en vaders, geboren uit hun eigen dochter – dat men erin verdwaald raakt als in een oerwoud. Leg een of andere esoterische stelling voor aan een hindoe en hij zal deze, als hij dat wil, vanuit zijn eigen speciale stelsel weerleggen of tegenspreken. Elk van de zes scholen heeft haar eigen, bijzondere denkbeelden en terminologie. Tenzij dus de terminologie van één school wordt aangenomen en tijdens de hele discussie wordt gebruikt, is het gevaar groot dat er misverstanden zullen ontstaan.

Vr. Wordt dan dezelfde term in verschillende filosofische stelsels op verschillende manier gebruikt? Buddhi heeft bijvoorbeeld in de esoterische filosofie een bepaalde betekenis en een heel andere in de Sāṃkhya-filosofie. Is dat zo?

Antw. Precies, en het heeft weer een totaal andere betekenis in het Viṣṇu-Purāṇa, waarin wordt gesproken over zeven prakṛiti's die voortkomen uit mahat en waarin de laatste mahābuddhi wordt genoemd. In wezen zijn de denkbeelden echter dezelfde, hoewel de bewoordingen per school verschillen en de juiste betekenis verloren gaat in deze doolhof van personificaties. Het zou misschien het beste zijn om, zo mogelijk, voor onszelf een nieuwe terminologie te bedenken; maar omdat de Europese talen, vooral het Engels, arm zijn aan filosofische termen, zou dit een tamelijk moeilijke onderneming zijn.

Vr. Kan de term 'protyle' niet worden gebruikt om er de laya-toestand mee aan te geven?

Antw. Nauwelijks; de protyle van prof. Crookes wordt waarschijnlijk gebruikt om homogene stof aan te duiden op het meest stoffelijke van alle

---

*Zie de vier lezingen van Subba Row in *Notes on the Bhagavad Gītā*.

gebieden, terwijl de *substantie*, die wordt gesymboliseerd door de 'gewaden' van de 'Eeuwige Moeder', zich op het zevende gebied van de stof bevindt, naar boven geteld, of beter gezegd van buiten naar binnen gerekend. Dit kan nooit worden ontdekt op het laagste, dat wil zeggen het buitenste en meest stoffelijke gebied.

Vr. Bestaat er dan op elk van de zeven gebieden materie die voor dat gebied relatief homogeen is?

Antw. Ja, maar die materie is alleen homogeen voor wie zich op hetzelfde gebied van waarneming bevinden; als de protyle van de moderne wetenschap ooit wordt ontdekt, zal zij dus alleen voor ons homogeen zijn. De illusie kan zich enige tijd handhaven, misschien tot aan het zesde ras, want de mensheid is fysiek en mentaal voortdurend aan het veranderen, en naar we hopen ook geestelijk, waarbij zij zich in elk ras en onderras meer en meer zal vervolmaken.

Vr. Zou het niet een grote fout zijn een term te gebruiken, die in de wetenschap al in een andere betekenis is gebruikt? Vroeger had protoplasma bijna dezelfde betekenis als protyle, maar de betekenis ervan is nu veel beperkter geworden.

Antw. Dat is zeker waar; maar de *hyle* ( ) van de Grieken had beslist geen betrekking op de materie van dit gebied, want ze hadden deze overgenomen uit de Chaldeeuwse kosmogonie, waarin ze in een hoogst metafysische betekenis werd gebruikt.

Vr. Maar het woord hyle wordt nu door de materialisten gebruikt om vrijwel hetzelfde denkbeeld tot uitdrukking te brengen als waaraan wij de term mūla-prakriti geven.

Antw. Dat is misschien waar, maar dr. Lewins en zijn half dozijn dappere hylo-idealisten zijn die opvatting nauwelijks toegedaan, want in hun stelsel wordt de metafysische betekenis ervan volkomen genegeerd en uit het oog verloren.

Vr. Dan is laya misschien toch de beste term om te gebruiken?

Antw. Nee, want met *laya* wordt niet iets speciaals aangeduid en evenmin een of ander gebied, maar deze duidt een staat of toestand aan. Het is een Sanskrietwoord voor iets dat zich in een ongedifferentieerde en onveranderlijke toestand bevindt, een nulpunt waar alle differentiatie ophoudt.

Vr. De eerste differentiatie zou stof voorstellen op haar zevende gebied; moeten wij dan niet veronderstellen, dat de protyle van prof. Crookes ook stof op het zevende gebied is?

Antw. De denkbeeldige protyle van prof. Crookes is stof in de toestand, die hij het 'nulpunt' noemt.

Vr. Met andere woorden, het laya-punt van dit gebied?

Antw. Het is helemaal niet duidelijk of prof. Crookes zich bezighoudt met andere gebieden of dat hij het bestaan ervan erkent. Het voorwerp van zijn onderzoek is het protylich atoom dat, omdat niemand het ooit heeft gezien, eenvoudig een nieuwe werkhypothese van de wetenschap is. Want wat is in feite een atoom?

Vr. Het is een passende definitie voor wat een molecule zou zijn, of beter gezegd, een geschikte term om een molecule te verdelen.

Antw. Maar men moet nu toch wel tot de conclusie zijn gekomen, dat het atoom evenmin als de ruim zeventig veronderstelde elementen een bruikbare term is. Men was gewoon te lachen om de vier of vijf elementen van de Oudheid; maar nu is prof. Crookes tot de conclusie gekomen, dat strikt genomen zoiets als een scheikundig element helemaal niet bestaat. En wel verre van het atoom te hebben ontdekt, heeft men in werkelijkheid nog niet een afzonderlijke, enkelvoudige molecule kunnen aantonen.

Vr. Men moet bedenken dat Dalton, die het eerst over dit onderwerp heeft gesproken, het de 'atoomtheorie' heeft genoemd.

Antw. Zeer juist; maar zoals door Sir W. Hamilton is aangetoond, wordt die term door de moderne wetenschappelijke scholen op een verkeerde manier gebruikt. Terwijl zij om de metafysica lachen, passen deze scholen zuiver metafysische termen toe op de natuurkunde, zodat tegenwoordig de 'theorie' zich de rechten van het 'axioma' begint toe te eigenen.

Vr. Wat zijn de 'zeven eeuwigheden' en hoe kan er in pralaya zo'n indeling zijn, wanneer er niemand is om zich van de tijd bewust te zijn?

Antw. Een astronoom van nu weet van de 'verordeningen van de hemel' in geen geval meer dan zijn broeder uit een grijs verleden. Als men hem zou vragen 'of hij de Mazzaroth op haar tijd zou kunnen voortbrengen', ofwel of hij met 'hem' was die 'de hemelen uitspreidde', zou hij dit evenals Job, bedroefd moeten ontkennen. Maar dat weerhoudt hem op

geen enkele manier ervan te speculeren over de ouderdom van zon, maan en aarde en de geologische tijdperken te 'berekenen' vanaf de tijd dat er op aarde nog geen mensen leefden, al dan niet met bewustzijn. Waarom zouden we de Ouden dan niet hetzelfde voorrecht gunnen?

Vr. Maar waarom wordt de uitdrukking 'zeven eeuwigheden' gebruikt?

Antw. De uitdrukking 'zeven eeuwigheden' wordt gebruikt uit hoofde van de onveranderlijke wet van analogie. Zoals een manvantara wordt verdeeld in zeven tijdperken, zo ook een pralaya; zoals de dag uit twaalf uren bestaat, zo ook de nacht. Kunnen we zeggen dat, omdat we tijdens de nacht slapen en het bewustzijn van tijd verliezen, de uren daarom niet verstrijken? Pralaya is de 'nacht' na de manvantarische 'dag'. Daar is niemand bij en het bewustzijn is in slaap, zoals al het andere. Maar omdat het bestaat en in volle werkzaamheid is tijdens het manvantara, en omdat we doordrongen zijn van het feit dat de wet van analogie en periodiciteit onveranderlijk is en juist op grond daarvan in beide gevallen op dezelfde manier werkt, waarom zou bovenstaande uitdrukking dan niet gebruikt kunnen worden?

Vr. Maar hoe kan een eeuwigheid worden geteld?

Antw. Deze vraag komt mogelijk voort uit het algemeen heersende misverstand over de term 'eeuwigheid'. Wij westerlingen zijn zo dwaas om te speculeren over wat begin noch einde heeft, en wij beelden ons in dat ook de Ouden dat moeten hebben gedaan. Maar dat deden ze niet: geen filosoof in vroeger tijden vatte het woord 'eeuwigheid' op in de betekenis van begin- en eindeloze duur. Noch de aeonen van de Grieken, noch de narossen hebben die betekenis. Zij hadden in feite geen woord om deze betekenis uit te drukken. Alleen parabrahm, ain-soph, en *Zeruana-Akerne* uit de Avesta geven zo'n eeuwigheid weer; alle andere tijdperken zijn eindig en astronomisch, en zijn gebaseerd op zonnejaren en andere enorme cycli. Het woord aeon, dat in de bijbel wordt vertaald met eeuwigheid, betekent niet alleen een eindige periode maar ook een engel en een wezen.

Vr. Maar is het niet juist om te zeggen dat ook in pralaya de 'grote adem' bestaat?

Antw. Zeker: want de 'grote adem' kent geen ophouden en is als het ware het universele en eeuwige *perpetuum mobile*.

Vr. Als dat zo is, is het onmogelijk haar in perioden te verdelen, want daar-

mee wordt het denkbeeld van een absoluut en volslagen niets weggevaagd. Het lijkt enigszins tegenstrijdig dat er over een 'aantal' tijdperken wordt gesproken, al zou men wel kunnen spreken over zoveel in- en uitademingen van de 'grote adem'.

Antw. Dat zou het begrip absolute rust tenietdoen, ware het niet dat tegenover die absolute rust een absolute rust van beweging staat. De ene uitdrukking is daarom gelijkwaardig aan de andere. Er is een prachtig gedicht over pralaya, geschreven door een rishi uit de oudheid, die de bewegingen van de grote adem tijdens pralaya vergelijkt met de ritmische bewegingen van de onbewuste oceaan.

Vr. De moeilijkheid ontstaat wanneer het woord 'eeuwigheid' wordt gebruikt in plaats van 'aeon'.

Antw. Waarom moet een Grieks woord worden gebruikt als er een meer bekende uitdrukking bestaat, vooral omdat die in *De Geheime Leer* volledig wordt verklaard? U kunt het als u wilt een *relatieve* of een *manvantarische* en *pralayische* eeuwigheid noemen.

Vr. Is de verhouding van pralaya en manvantara geheel analoog aan die tussen slapen en waken?

Antw. Alleen in zekere zin; tijdens de nacht bestaan we allen als persoon en *zijn* als individu, hoewel we slapen en er onbewust van zijn dat we zo leven. Maar tijdens pralaya verdwijnt al het gedifferentieerde, evenals elke eenheid, uit het heelal van de verschijnselen en gaat op in of beter gezegd wordt overgebracht naar het Ene noumenale. *De facto* is er dus een groot verschil.

Vr. De slaap wordt wel de 'schaduwzijde van het leven' genoemd; kan men pralaya de schaduwzijde van het kosmische leven noemen?

Antw. In zekere zin kan dat. Pralaya is het opgelost zijn van het zichtbare in het onzichtbare, van het heterogene in het homogene, dus een tijd van rust. Zelfs de kosmische stof, hoewel zij in essentie onverwoestbaar is, moet een rusttijd hebben en terugkeren naar haar *laya*-toestand. De absolute rust van de alomvattende ene essentie moet zich zowel in rust als in werkzaamheid manifesteren.

Sloka (2). DE TIJD WAS NIET, WANT HIJ LAG IN SLAAP IN DE ONEINDIGE SCHOOT VAN DE DUUR.

Vr. Wat is het verschil tussen tijd en duur?

Antw. Duur *is*; hij heeft begin noch einde. Hoe kunt u dat wat begin noch einde heeft, tijd noemen? Duur is beginloos en eindeloos; tijd is eindig.

Vr. Is duur dan het begrip voor het oneindige en tijd de term voor het eindige?

Antw. Tijd kan worden verdeeld; duur kan dat – tenminste in onze filosofie – niet. Tijd is deelbaar in de duur – of, zoals u het stelt, het ene is iets *binnen* tijd en ruimte, terwijl het andere buiten beide staat.

Vr. De enige manier waarop men tijd kan definiëren is op grond van de beweging van de aarde.

Antw. Maar we kunnen tijd ook definiëren met onze begrippen.

Vr. Duur, misschien?

Antw. Nee, tijd; want het is onmogelijk om duur te verdelen of er oriëntatiepunten in aan te brengen. Voor ons is duur de ene eeuwigheid, niet relatief, maar absoluut.

Vr. Kan men zeggen dat de essentiële idee van duur bestaan is?

Antw. Nee; bestaan heeft beperkte en begrensde perioden, terwijl duur, die noch begin noch einde heeft, een volmaakte abstractie is, waarin tijd ligt besloten. Duur is als Ruimte, die ook een abstractie is en zowel zonder begin als zonder einde is. Alleen in concrete gevallen en in haar beperking wordt zij een voorstelling, een iets. Natuurlijk wordt de afstand tussen twee punten ruimte genoemd; deze kan enorm groot zijn of oneindig klein, toch zal het altijd ruimte zijn. Maar al dergelijke specificaties zijn verdelingen volgens menselijke begrippen. In werkelijkheid is ruimte wat in de oudheid de Ene onzichtbare en onbekende (nu onkenbare) godheid werd genoemd.

Vr. Dan is tijd hetzelfde als ruimte en zijn ze, abstract gezien, één?

Antw. Als twee abstracties kunnen ze één zijn; maar dit slaat eerder op duur en abstracte ruimte dan op tijd en ruimte.

Vr. Ruimte is de objectieve en tijd de subjectieve kant van alle manifestatie. In

werkelijkheid zijn ze de enige eigenschappen van het oneindige; maar eigenschap is misschien een verkeerde term om te gebruiken, omdat ze, om zo te zeggen, dezelfde uitgebreidheid hebben als het oneindige. Hiertegen kan echter worden ingebracht, dat zij niets anders zijn dan de scheppingen van ons eigen intellect; slechts de vormen door middel waarvan wij ons de dingen nu eenmaal voorstellen.

Antw. Dat klinkt als een argument van onze vrienden de hylo-idealisten; maar we spreken hier over het noumenale en niet over het fenomenale heelal. In de occulte catechismus (zie *De Gebeime Leer*, 1:41) wordt gevraagd: ‘Wat is het dat altijd is?’ Dat u zich niet kunt voorstellen als niet *zijnde*, wat u ook doet? Het antwoord is – RUIMTE. Want al is er misschien geen mens in het heelal die eraan denkt, geen oog dat haar waarneemt, geen enkel brein om haar te begrijpen, niettemin *is* ruimte, *was zij altijd en zal zij altijd zijn*, en men kan haar niet tenietdoen.

Vr. Omdat wij er wel aan moeten denken, misschien?

Antw. Of we eraan denken, heeft hier niets mee te maken. Probeer eens of u aan iets kunt denken waarbij ruimte geen rol speelt, en u zult al snel merken dat een dergelijke gedachte onmogelijk is. Ruimte bestaat waar niets anders is, en zij moet als zodanig bestaan, of het heelal nu één absoluut vacuüm is of een vol pleroma.

Vr. Filosofen hebben het nu zover gereduceerd, dat ruimte en tijd niets anders zijn dan eigenschappen, niets dan toevalligheden.

Antw. En ze zouden gelijk hebben, als ze dat deden op grond van ware wetenschap in plaats van als resultaat van *avidyā* en *māyā*. We lezen dat ook Boeddha heeft gezegd dat welbeschouwd zelfs nirvāṇa slechts *māyā* of een begoocheling is. Maar Heer Boeddha baseerde wat hij zei op *kennis* en niet op *speculatie*.

Vr. Maar zijn eeuwige ruimte en duur de enige eigenschappen van het oneindige?

Antw. Ruimte en duur kunnen, omdat ze eeuwig zijn, geen eigenschappen worden genoemd, want ze zijn slechts de *aspecten* van dat oneindige. Evenmin kan dat oneindige, als u daarmee het absolute beginsel bedoelt, enige eigenschappen bezitten, want alleen wat zelf eindig en afhankelijk is, kan in een of andere relatie staan tot iets anders. Dit alles is, filosofisch gezien, onjuist.

Vr. We kunnen ons geen materie voorstellen, die geen omvang heeft, geen

omvang die niet de omvang van iets is. Geldt dat ook voor de hogere gebieden? En zo ja, wat is dan de substantie waarmee de absolute ruimte is gevuld, en is zij identiek met die ruimte?

Antw. Als uw 'getrainde verstand' zich geen enkele andere soort stof kan indenken, misschien kan een verstand dat minder getraind maar meer open is voor geestelijke waarneming dat wèl. Uit wat u zegt, volgt nog niet dat zo'n opvatting van de ruimte, zelfs op onze aarde, de enig mogelijke is. Want zelfs op ons gebied zijn nog andere en verschillende intellecten, naast die van de mens, in zichtbare en onzichtbare schepselen, vanaf de denkvermogens van hoge en lage wezens op innerlijke gebieden, tot die van objectief waarneembare dieren en de laagste organismen, kortom 'van de deva tot de olifant, van het elementaal tot de mier'. In verhouding tot zijn eigen gebied van begrijpen en waarnemen bezit de mier een intellect, dat even goed is als het onze, zelfs beter; want hoewel zij zich niet in woorden kan uitdrukken, toont de mier behalve instinct grote verstandelijke vermogens, zoals we allen weten. Als we geloof hechten aan de leringen van het occultisme, vinden we op ons eigen gebied zoveel en zulke verschillende bewustzijnstoestanden en intelligentieniveaus, dat we niet het recht hebben om alleen ons eigen menselijke bewustzijn in aanmerking te nemen, alsof er behalve dat niets anders bestond. En als wij geen oordeel durven te vellen over hoe ver het bewustzijn van een insect reikt, hoe kunnen we dan bewustzijn, waarover de wetenschap niets weet, tot dit gebied beperken?

Vr. Maar waarom niet? De natuurwetenschappen kunnen toch alles ontdekken wat ontdekt moet worden, zelfs bij de mier?

Antw. Dat is uw opvatting; voor de occultist is zo'n vertrouwen echter misplaatst, ondanks het werk van Sir John Lubbock. De wetenschap kan theoretiseren, maar zij zal met de huidige methoden nooit in staat zijn de juistheid van zulke theorieën te bewijzen. Alleen als een geleerde een poosje een mier zou kunnen worden, als een mier zou kunnen denken en zich zijn ervaringen zou kunnen herinneren bij terugkeer naar zijn eigen bewustzijnsfeer, zou hij met zekerheid iets weten over dit interessante insect. Zoals de zaken nu staan, kan hij als hij conclusies trekt uit het gedrag van de mier, alleen theoretiseren.

Vr. De voorstelling die een mier maakt van tijd en ruimte is niet de onze. Bedoelt u dat?

Antw. Precies; de mier heeft haar eigen voorstelling van tijd en ruimte,

niet die van ons; een voorstelling die geheel en al op een ander gebied ligt; we hebben daarom niet het recht *a priori* het bestaan van andere gebieden te ontkennen alleen omdat we er ons geen beeld van kunnen vormen, maar die niettemin bestaan – gebieden, die veel gradaties hoger en lager liggen dan het onze, zoals de mier bewijst.

Vr. Het verschil tussen een dier en een mens schijnt vanuit dit gezichtspunt te zijn, dat het eerstgenoemde min of meer met al zijn vermogens wordt geboren en daar in het algemeen niet veel aan toevoegt, terwijl de mens geleidelijk aan leert en zich verbetert. Komt het niet daarop neer?

Antw. Juist; maar u moet niet vergeten waarom dat zo is: niet omdat de mens één ‘beginsel’ meer heeft dan het nietigste insect, maar omdat de mens een vervolmaakt dier is, het voertuig van een volledig ontwikkelde *monade*, zelfbewust en doelgericht zijn eigen lijn van vooruitgang volgend, terwijl de hogere triade van beginselen in het insect en zelfs in de hogere diersoorten, in een slaaptoestand verkeert.

Vr. Is er een bewustzijn, of een bewust wezen, dat zich bij de eerste trilling van de manifestatie bewust is van en een indeling maakt in de tijd? In zijn lezing over de Bhagavad Gītā schijnt Subba Row, wanneer hij de eerste logos bespreekt, daarbij zowel te doelen op bewustzijn als op intelligentie.

Antw. Hij verklaarde echter niet welke logos werd bedoeld, en ik denk dat hij in het algemeen sprak. In de esoterische filosofie is de eerste de ongemanifesteerde, en de tweede de gemanifesteerde logos. Īśvara staat voor die tweede en Nārāyaṇa voor de ongemanifesteerde logos. Subba Row is een Advaitī en een geleerde aanhanger van de Vedānta, en gaf de verklaring vanuit zijn standpunt. Wij doen dat vanuit het onze. In *De Geheime Leer* wordt dat waaruit de gemanifesteerde logos wordt geboren, vertaald door de ‘eeuwige moeder-vader’; terwijl het in het Vishṇu-Purāṇa wordt beschreven als het wereld-ei, dat is omgeven door zeven huiden, lagen of zones. In dit gouden ei wordt Brahmā, het mannelijke, geboren, en die Brahmā is in werkelijkheid de tweede logos, of zelfs de derde, afhankelijk van de telling die wordt gehanteerd. Hij is beslist niet de eerste of hoogste, het punt dat overal en nergens is. In de esoterische interpretaties is mahat in werkelijkheid de derde logos en de synthese van de zeven scheppende stralen, de zeven logoi. Van de zeven zogenaamde *scheppingen* is mahat de derde, want het is de universele en intelligente ziel, de goddelijke ideatie, die alle ideële plannen en prototypen van alle dingen in zowel de gemanifesteerde objectief waarneembare wereld als de

innerlijke wereld in zich verenigt. In de leringen van het Sāṃkhya en in de Purāṇa's is mahat het eerste voortbrengsel van *pradhāna*, bezield door kshetrajña, 'geest-substantie'. In de esoterische filosofie is kshetrajña de naam die wordt gegeven aan onze bezielende ego's.

Vr. Is dat dan de eerste manifestatie in ons objectief waarneembare heelal?

Antw. Het is daarin het eerste beginsel, waarneembaar gemaakt voor goddelijke maar niet voor menselijke zintuigen. Beginnen we bij het onkenbare, dan is het echter het derde beginsel, corresponderend met manas, of beter gezegd, met buddhi-manas.

Vr. De eerste logos is dus het eerste punt in de cirkel?

Antw. Het punt binnen de cirkel die grenzen noch beperkingen heeft, en evenmin een naam of eigenschap kan hebben. Deze eerste, ongemanifesteerde logos valt samen met de middellijn van de cirkel. De eerste lijn of diameter is de moeder-vader; daaruit komt de tweede logos voort, die in zichzelf het derde gemanifesteerde woord bevat. In bijvoorbeeld de Purāṇa's wordt bovendien gezegd, dat het eerste voortbrengsel van ākāśa geluid is, en geluid betekent in dit geval het 'woord', de uitdrukking van de onuitgesproken gedachte, de gemanifesteerde logos, dat van de Grieken en platonisten en van Johannes. Dr. Wilson en andere oriëntalistten beschouwen deze opvatting van de hindoes als een absurditeit, want volgens hen zijn ākāśa en chaos identiek. Maar als zij wisten dat ākāśa en pradhāna slechts twee aspecten zijn van hetzelfde ding, en zouden bedenken dat mahat, de *goddelijke ideatie op ons gebied*, dat gemanifesteerde geluid of de logos is, dan zouden ze om zichzelf en hun eigen onwetendheid lachen.

Vr. In verband met het hierna volgende fragment: welk bewustzijn neemt kennis van tijd? Is het zich bewust zijn van tijd beperkt tot het gebied van het wakende stoffelijke bewustzijn, of bestaat het op hogere gebieden? In De Geheime Leer (1:66-67) wordt gezegd: Tijd is alleen maar een illusie, voortgebracht door de opeenvolging van onze bewustzijnstoestanden op onze reis door de eeuwige duur; hij bestaat niet waar er geen bewustzijn is . . .'

Antw. Hier wordt alleen bewustzijn op ons gebied bedoeld, niet het eeuwige *goddelijke* bewustzijn, dat wij het absolute noemen. Bewustzijn van tijd, in de tegenwoordige betekenis van het woord, bestaat zelfs niet in de slaap; nog veel minder kan het daarom bestaan in het essentieel absolute. Kan van de zee worden gezegd, dat zij enig begrip van de tijd heeft in haar ritmische slaan tegen de kust, of in de beweging van haar

golven? Er kan van het absolute niet worden gezegd dat het een bewustzijn heeft, in ieder geval niet een bewustzijn zoals wij dat hier hebben. Het heeft noch bewustzijn noch begeerte, wens noch gedachte, omdat het het absolute denken is, absolute begeerte, absoluut bewustzijn, absoluut 'al'.

Vr. Is het datgene, waarnaar wij verwijzen met het begrip ZIJN-HEID of SAT?

Antw. Onze welwillende critici vonden het woord 'zijn-heid' heel amusant, maar er is geen andere mogelijkheid om de Sanskrietterm *Sat* te vertalen. Er wordt niet 'bestaan' mee bedoeld, want bestaan kan alleen van toepassing zijn op *verschijnselen*, nooit op *noumena*, want de etymologie van het Latijnse woord voor 'bestaan', *existere*, is daarmee in tegenspraak, want *ex* betekent 'vanuit' of 'uit' en *sistere* 'staan'; het is daarom iets, dat verschijnt en dan is waar het tevoren niet was. Bestaan houdt bovendien iets in dat een begin en een einde heeft. Hoe kan die term dan worden toegepast op dat wat altijd was, en waarvan niet kan worden gezegd dat het ooit uit iets anders is voortgekomen?

Vr. De Hebreeuwse Jehovah was 'Ik ben'.

Antw. Dat was ook het geval met Ormuzd, de Ahura-Mazda van de oude Mazdeeën. In die zin kan ieder mens, evengoed als elke god, zich op zijn bestaan beroemen, en zeggen 'Ik ben die ik ben'.

Vr. Maar er is toch een verband tussen 'zijn-heid' en het woord 'zijn'?

Antw. Ja maar 'zijn-heid' is niet *zijnde*, want het is evengoed *niet-zijnde*. We kunnen het niet bevatten, want ons intellect is eindig en onze taal is veel beperkter en meer aan voorwaarden gebonden dan onze denkvermogens. Hoe zouden wij dus iets onder woorden kunnen brengen dat wij ons slechts kunnen voorstellen door een reeks ontkenningen?

Vr. Een Duitser zou het gemakkelijker kunnen uitdrukken met het woord 'sein'. 'Das Sein' zou een heel goed equivalent zijn voor 'zijn-heid'. Deze uitdrukking klinkt misschien belachelijk in de oren van iemand die het voor het eerst hoort, maar 'das Sein' is voor een Duitser een volkomen vertrouwd woord en begrip. Maar we spraken over bewustzijn in ruimte en tijd.

Antw. Dit bewustzijn is eindig, omdat het een begin en een einde heeft. Maar wat is de term voor zo'n eindig bewustzijn, dat dankzij *māyā* denkt oneindig te zijn? Zelfs iemand in devachan is zich niet bewust van tijd. Alles is aanwezig in devachan; daar is geen verleden, anders zou het ego het zich herinneren en het betreuren; er is geen toekomst, of het *ego*

zou deze willen kennen. Omdat devachan een toestand van gelukzaligheid is, waarin alles in het nu is, zegt men dat degene die in devachan verblijft geen begrip of idee van tijd kent; voor hem is alles als in een levendige droom, een realiteit.

*Vr. Maar in een droom kunnen we in een halve seconde een heel leven door-
maken en ons bewust zijn van een opeenvolging van bewustzijnstoestanden, van
gebeurtenissen die na elkaar plaatsvinden.*

Antw. Alleen na de droom; zo'n bewustzijn bestaat niet terwijl men droomt.

*Vr. Kunnen we de herinnering aan een droom niet vergelijken met iemand
die een beschrijving geeft van een schilderij, en die alle onderdelen en details
daarvan moet opnoemen, omdat hij niet het geheel voor het geestesoog van de
luisteraar kan brengen?*

Antw. Dat is een heel goede analogie.

II.

*Bijeenkomst gehouden op 17 januari 1889, Lansdowne Road 17, Londen, W.,
onder voorzitterschap van T.B. HARBOTTLE.*

STANZA I. (vervolg).

Śloka (3). . . . HET UNIVERSELE DENKVERMOGEN WAS NIET,
WANT ER WAREN GEEN AH-HI (*hemelse wezens*) OM HET
TE BEVATTEN (*en dus te manifesteren*).

*Vr. Deze śloka schijnt te betekenen dat het universele denkvermogen zonder
de Ah-hi niet kan bestaan; maar in de toelichting wordt gezegd:*

‘Tijdens pralaya blijft het universele denkvermogen bestaan als een voort-
durend aanwezige mogelijkheid tot verstandelijke actie, of als die abstracte
absolute gedachte, waarvan het denkvermogen de concrete manifestatie is.
De Ah-hi vormen het voertuig voor de openbaring van de goddelijke of uni-
versele gedachte en wil. Zij zijn de intelligente krachten die de natuur haar
‘wetten’ geven en deze ten uitvoer brengen, terwijl zij zelf handelen volgens
wetten die hun zijn opgelegd door nog hogere machten en de hiërarchie van
geestelijke wezens zijn, waardoor het universele denkvermogen in werking
treedt.*

*De toelichting wekt de indruk dat de Ah-hi niet zelf het universele denkver-
mogen zijn, maar slechts het voertuig voor de manifestatie ervan.*

Antw. Volgens mij is de betekenis van deze śloka heel duidelijk; deze
betekent dat, aangezien er tijdens pralaya geen eindige, gedifferentieerde
denkvermogens zijn, het is alsof er in het geheel geen denkvermogen is,
omdat er niets is om het *te bevatten of waar te nemen*. Er is niets om de
ideatie van het absolute denkvermogen te ontvangen en te weerspiegelen;
daarom *is het niet*. Alles buiten het absolute en onveranderlijke Sat (zijn-
heid) is noodzakelijk eindig en afhankelijk, omdat het begin en einde
heeft. Omdat de ‘Ah-hi niet waren’, was er geen manifestatie van het uni-
versele denkvermogen. Er moest een onderscheid worden gemaakt tussen
het absolute denkvermogen, dat er altijd is, en de weerspiegeling en manifes-

---

*GL, 1:68.

tatie ervan in de Ah-hi, die, omdat ze op het hoogste gebied zijn, gezamenlijk het universele denkvermogen weerspiegelen bij de eerste trilling van manvantara. Daarna beginnen zij het werk van de evolutie van alle lagere krachten door de zeven gebieden heen, omlaag tot aan het laagste – ons eigen gebied. De Ah-hi zijn de zeven oerstralen of de *logoi*, geëmaneerd uit de eerste logos, *drievoudig* en toch in essentie één.

Vr. De Ah-hi en het universele denkvermogen zijn dus de noodzakelijke complementen van elkaar?

Antw. Helemaal niet: het universele of absolute denkvermogen *is* altijd tijdens zowel pralaya als manvantara; het is onveranderlijk. De Ah-hi zijn de hoogste dhyāni's, de logoi, zoals zojuist werd gezegd, zij die de neerwaartse evolutie of emanatie beginnen. Tijdens pralaya zijn er geen Ah-hi, want ze ontstaan pas bij de eerste *uitstraling* van het universele denkvermogen, dat zelf niet kan worden gedifferentieerd, en waarvan de uitstraling de eerste *dageraad* van manvantara is. Het absolute is sluimerend, latent denkvermogen en in de ware metafysische perceptie kan het niet anders zijn. Alleen de schaduw van het absolute wordt gedifferentieerd in de collectiviteit van deze dhyāni's.

Vr. Betekent dit dat het absoluut bewustzijn was, maar nu niet meer?

Antw. Het is eeuwig *absoluut bewustzijn* en dat bewustzijn wordt periodiek *relatief bewustzijn*, bij elke 'manvantarische dageraad'. Laten we ons dit latente of potentiële bewustzijn voorstellen als een soort vacuüm in een vat. Als het vat breekt, wat gebeurt er dan met het vacuüm, waar moeten we het dan zoeken? Het is verdwenen; het is overal en nergens. Het is iets en toch *niets*; een *vacuüm* en toch een *plenum*. Maar wat is in werkelijkheid een vacuüm, zoals het door de moderne wetenschap wordt opgevat – een homogeen iets of zo? Is een absoluut vacuüm niet een verzinsel van onze verbeelding? Een zuivere ontkenning, een veronderstelde ruimte, waar niets bestaat? Als dat zo is, vernietig dan het vat en er bestaat niets, tenminste in onze waarneming. De stanza drukt het dus goed uit: 'Het universele denkvermogen was niet', omdat er geen voertuig was om het te bevatten.

Vr. Van welke hogere machten zijn de Ah-hi afhankelijk?

Antw. Men kan ze geen machten noemen; *macht* of misschien potentialiteit zou beter zijn. De Ah-hi zijn afhankelijk van het tot manifestatie ontwaken van de periodieke, universele WET, die achtereenvolgens actief en niet-actief wordt. De Ah-hi worden bepaald door deze wet of

worden erdoor gevormd, niet geschapen. ‘Geschapen’ is een onmogelijke term in de filosofie.

Vr. De macht of de potentialiteit die voorafgaat aan en hoger is dan de Ah-hi, is dus de wet die manifestatie noodzakelijk maakt?

Antw. Precies, periodieke manifestatie. Als het uur is gekomen, komt de wet in werking, en verschijnen de Ah-hi op de eerste sport van de ladder van manifestatie.

Vr. Maar dit is toch DE wet en niet EEN wet?

Antw. Precies, want ze is absoluut en ‘zonder een tweede’. Daarom is ze niet een eigenschap daarvan, maar is die absolute zelf.

Vr. De grote moeilijkheid is deze wet te verklaren.

Antw. Dat zou betekenen dat we proberen hoger te reiken dan de eerste manifestatie en hoogste causaliteit. We zullen ons beperkte intellect al volledig moeten benutten om zelfs deze laatste maar vaag te begrijpen; wat we ook proberen, we kunnen nooit, beperkt als we zijn, het absolute benaderen, dat voor ons in ons huidige stadium van mentale ontwikkeling alleen maar een speculatie van de logica is, al gaat deze duizenden en duizenden jaren terug.

Vr. Zou in de hier besproken śloka de uitdrukking ‘kosmisch denkvermogen’ niet beter zijn dan ‘universeel denkvermogen’?

Antw. Nee; het kosmisch denkvermogen verschijnt in het derde stadium of de derde graad en het is beperkt tot het gemanifesteerde heelal. Mahat (het ‘grote’ beginsel van het denkvermogen of het intellect) verschijnt volgens de Purāṇa’s pas bij de derde van de zeven ‘scheppingen’ of evolutiestadia. Het kosmisch denkvermogen is mahat, of goddelijke ideatie in actieve (scheppende) werking, en dus slechts de periodieke manifestatie *in de tijd* en *in actu* van het eeuwige universele denkvermogen – *in potentia*. De strikte waarheid is dat dit universele denkvermogen, dat slechts een andere naam is voor het absolute dat *buiten tijd en ruimte is*, deze kosmische ideatie of dit denkvermogen, in het geheel geen evolutie is (en nog veel minder een ‘schepping’), maar eenvoudig één van de aspecten van het absolute, dat geen verandering kent, dat altijd was, is en zal zijn. Nogmaals, deze śloka betekent dat er geen universele ideatie bestond, d.w.z. niet waarneembaar bestond, omdat er geen denkvermogens waren om het waar te nemen, want het kosmische denkvermogen was nog latent, of slechts een potentialiteit. Omdat de stanza’s spreken

over manifestatie, zijn wij verplicht ze aldus te verklaren en niet vanuit een ander standpunt.

Vr. We passen het woord 'kosmisch' toe op het gemanifesteerde heelal in al zijn vormen. Blijkbaar verwijst de śloka niet daarnaar, maar naar het eerste absolute bewustzijn, of niet-bewustzijn, en schijnt aan te duiden dat het absolute bewustzijn niet dat universele denkvermogen kon zijn, omdat dat niet werd of kon worden uitgedrukt: er was daarvoor dus geen uitdrukking. Maar hiertegen kan worden ingebracht dat, hoewel er geen uitdrukking voor was, het er toch was. Kunnen we zeggen dat het evenals Sat, was en niet was?

Antw. Dat zal de interpretatie niet helpen.

Vr. Als er wordt gezegd dat het niet was, wordt dan bedoeld dat het niet in het absolute bestond?

Antw. Beslist niet; 'het was' eenvoudig 'niet'.

Vr. Er schijnt toch beslist een onderscheid te zijn; want als we zouden kunnen zeggen 'het was', dan zou dat een heel eenzijdige opvatting van Sat zijn en het zou gelijkstaan met te zeggen, dat Sat ZIJN was. Toch zou iemand kunnen zeggen dat de zin 'het universele denkvermogen was niet', zoals die er staat, de indruk wekt dat het een manifestatie is, maar het denkvermogen is geen manifestatie.

Antw. Het denkvermogen is een manifestatie bij de ideatie; maar het universele denkvermogen is niet hetzelfde, want geen enkele afhankelijke en relatieve handeling kan worden toegeschreven aan dat wat absoluut is. De universele ideatie was er zodra de Ah-hi verschenen, en zij gaat het hele manvantara door.

Vr. Tot welk kosmisch gebied behoren de Ah-hi, waarover hier wordt gesproken?

Antw. Ze behoren tot het eerste, tweede en derde gebied – dit derde gebied is in feite het beginpunt van de allereerste manifestatie – de objectief waarneembare weerspiegeling van het ongemanifesteerde. Evenals de monas van de pythagoreeërs, de eerste logos die, nadat hij de eerste triade heeft geëmaneerd, verdwijnt in de stilte en duisternis.

Vr. Betekent dit dat de drie logoi die zijn geëmaneerd uit de eerste uitstraling in de macrokosmos overeenkomen met ātman, buddhi en manas in de microkosmos?

Antw. Precies; ze komen ermee overeen, maar ze moeten er niet mee worden verward. We spreken nu over de macrokosmos bij de eerste triling van de manvantarische dageraad, als de evolutie begint, en niet over de microkosmos of de mens.

Vr. Zijn de drie gebieden waartoe de drie logoi behoren gelijktijdige emanaties, of ontwikkelt het ene zich uit het andere?

Antw. Het is hoogst misleidend om de wetten van de mechanica toe te passen op de hogere metafysica van de kosmogonie, of op ruimte en tijd zoals wij die kennen, want geen van beide bestond toen. De weerspiegeling van de triade in ruimte en tijd, of het objectief waarneembare heelal, komt later.

Vr. Zijn de Ab-hi mensen geweest in voorgaande manvantara's, of zullen zij dat worden?

Antw. Ieder levend schepsel, van welke soort ook, was, is of zal een mens worden in een of ander manvantara.

Vr. Maar blijven ze in dit manvantara permanent op hetzelfde verheven gebied tijdens de hele periode van de levenscyclus?

Antw. Als u met 'levenscyclus' een tijdsduur bedoelt, uitgedrukt in een getal van vijftien cijfers, dan is mijn antwoord beslist nee. De 'Ah-hi' gaan door alle gebieden en beginnen zich te manifesteren op het derde. Evenals bij alle andere hiërarchieën zijn ze op het hoogste gebied *arūpa*, d.w.z. vormloos, lichaamloos, zonder enige substantie, slechts een ademtocht. Op het tweede gebied beginnen ze *rūpa*, of vorm, te krijgen. Op het derde gebied worden ze *mānasaputra's*, zij die in mensen incarneerden. Telkens als ze een ander gebied bereiken, krijgen ze andere namen – er is een voortdurende differentiatie van hun oorspronkelijke homogene substantie; wij noemen het substantie, hoewel het in werkelijkheid niet een substantie is waarvan we ons een voorstelling kunnen maken. Later worden ze *rūpa*, etherische vormen.

Vr. Dus de Ab-hi van dit manvantara . . . ?

Antw. Bestaan niet meer; lang geleden zijn ze planeet-, zonne-, maan-geesten en zonslotte incarnerende ego's geworden, want, zoals gezegd, 'ze zijn de gezamenlijke menigten van geestelijke wezens'.

Vr. Maar eerder werd gezegd, dat de Ab-hi in dit manvantara geen mensen werden.

Antw. Dat doen zij ook niet als vormloze 'Ah-hi'. Maar wel als hun eigen transformaties. De manvantara's moeten niet door elkaar worden gehaald. De manvantarische cyclus van vijftien cijfers slaat op het zonnestelsel; maar er is een manvantara dat betrekking heeft op het geheel van het objectief waarneembare heelal, de moeder-vader, en vele kleinere manvantara's. Meestal zijn die śloka's uitgezocht die betrekking hebben op het zonnestelsel, en maar twee of drie die betrekking hebben op het laatstgenoemde. Veel śloka's zijn dan ook weggelaten, omdat ze zo moeilijk zijn.

Vr. Zullen de mensen van een bepaald manvantara, wanneer zij opnieuw ontwaken in een volgend manvantara, dus een met de Ah-hi-toestand overeenkomend stadium moeten doormaken?

Antw. In sommige manvantara's bevindt de staart van de slang zich in de bek. Denk eens na over deze symboliek.

Vr. De mens kan kiezen waarover hij wil denken; kan hetzelfde worden gezegd van de Ah-hi?

Antw. Nee; want de mens heeft een vrije wil en de Ah-hi niet. Ze zijn verplicht gelijktijdig te handelen, want de wet volgens welke ze moeten handelen, geeft hun de impuls. Vrije wil kan alleen bestaan in een mens, die zowel denkvermogen als bewustzijn heeft, die hem doen handelen en hem de dingen zowel in hemzelf als buiten hem doen waarnemen. De 'Ah-hi' zijn krachten, geen mensen.

Vr. Maar zijn ze dan geen bewuste tussenpersonen in het werk?

Antw. Bewust voor zover ze handelen binnen het universele bewustzijn. Maar het bewustzijn van de mānasaputra op het derde gebied is heel anders. Pas dan worden ze *denkers*. Bovendien beweert het occultisme, in tegenstelling tot de moderne wetenschap, dat elk atoom materie, zodra deze zich heeft gedifferentieerd, wordt voorzien van *zijn eigen* soort bewustzijn. Elke *cel* in het menselijk lichaam (evenals in elk dier) is voorzien van zijn eigen bijzondere onderscheidingsvermogen, instinct, en, relatief gesproken, van intelligentie.

Vr. Kan men van de Ah-hi zeggen dat ze gelukzaligheid ervaren?

Antw. Hoe kunnen ze al of niet gelukzaligheid ondervinden? Gelukzaligheid kan men alleen dan naar waarde schatten en deze treedt alleen op als men het lijden kent.

Vr. Maar er is verschil tussen geluk en gelukzaligheid.

Antw. Ja dat kan zo zijn; toch kan er geen geluk of gelukzaligheid zijn zonder de ervaring van lijden en pijn, die daartegenover staat.

Vr. Maar wij nemen aan dat men wilde verwijzen naar gelukzaligheid als de toestand van het absolute.

Antw. Dat is nog minder logisch. Hoe kan men zeggen dat het ABSOLUTE *voelt*? Het absolute kan noch in een toestand zijn, noch een eigenschap hebben. Alleen aan wat eindig is en gedifferentieerd, kan men een gevoel of een standpunt toeschrijven.

Vr. Men kan de Ah-hi dus geen bewuste intelligenties noemen, als intelligentie zo complex is?

Antw. Misschien is dit geen goede term, maar wij hebben door de armoede van de Europese talen geen andere keus.

Vr. Misschien kan een omschrijving het begrip beter weergeven? De term schijnt een kracht aan te duiden die een eenheid is, geen ingewikkelde actie en reactie van verschillende krachten, waar het woord 'intelligentie' op zou duiden. Het noumenale aspect van fenomenale kracht zou het begrip misschien beter weergeven.

Antw. Of misschien kunnen we ons het begrip voorstellen als een vlam, een eenheid; de lichtstralen van die vlam zijn samengesteld, elk ervan werkt langs haar eigen rechte lijn.

Vr. Maar ze worden pas samengesteld wanneer ze worden opgevangen door lagere vormen.

Antw. Precies; toch zijn de Ah-hi de vlam vanwaar de stralen uitgaan, die steeds meer gedifferentieerd worden naarmate ze dieper in de stof vallen, totdat ze tenslotte onze wereld bereiken die vol is met miljoenen bewoners en zintuiglijk begaafde wezens, en dan worden ze pas echt samengesteld.

Vr. Als oer-essentie beschouwd zouden de Ah-hi dus een eenheid zijn? Kunnen we ze zo beschouwen?

Antw. Dat zou u kunnen doen. De zuivere waarheid is echter, dat ze slechts uit eenheid voortkomen, en de eerste van de zeven stralen daarvan zijn.

Vr. Kunnen wij ze de weerspiegeling van eenheid noemen?

Antw. Zijn de stralen van een prisma eigenlijk niet één enkele witte straal? Uit de ene worden ze drie; uit de drie, zeven; uit deze zeven primaire stralen vallen ze uiteen in de oneindigheid. Terugkomend op het zogenaamde 'bewustzijn' van de Ah-hi: dat bewustzijn kan niet worden beoordeeld naar de maatstaven van menselijke waarneming. Het ligt op een heel ander gebied.

Vr. 'Tijdens diepe slaap is het denkvermogen niet op het stoffelijke gebied'; moeten we daaruit opmaken dat het denkvermogen tijdens die periode actief is op een ander gebied? Bestaat er een omschrijving van de kenmerken, waardoor het denkvermogen in de waaktoestand zich onderscheidt van dat tijdens het slapen van het lichaam?

Antw. Natuurlijk is er zo'n omschrijving. Maar ik geloof niet dat het nu relevant of nuttig is deze te bespreken; laat het voldoende zijn te zeggen, dat de functie van het hogere denkvermogen om te kunnen redeneren vaak slapend kan zijn, terwijl het instinctieve denkvermogen klaar wakker is. Het is het fysiologisch onderscheid tussen het cerebrum en het cerebellum (de grote en de kleine hersenen); het ene slaapt en het andere is wakker.

Vr. Wat wordt bedoeld met de uitdrukking 'het instinctieve denkvermogen'?

Antw. Het instinctieve denkvermogen drukt zich uit door middel van het cerebellum; het is ook dat van de dieren. In de mens houden de werkingen van het cerebrum tijdens de slaap op, en het cerebellum brengt hem naar het astrale gebied, een nog onwezenlijker toestand dan het waakgebied van de begoocheling; want zo noemen wij deze toestand die door de meerderheid van u zo reëel wordt gevonden. Het astrale gebied is nog bedrieglijker, omdat het zonder onderscheid zowel het goede als het slechte weerspiegelt, en zo chaotisch is.

Vr. De fundamentele beperkingen van het denkvermogen in de waaktoestand zijn ruimte en tijd; bestaan die ook voor het denkvermogen (manas) tijdens de slaap van het stoffelijk lichaam?

Antw. Niet zoals wij die kennen. Bovendien hangt het antwoord af van welk *manas* u bedoelt – het hogere of het lagere. Alleen het laatste is ontvankelijk voor hallucinaties van ruimte en tijd; iemand kan bijvoorbeeld in de droomtoestand in enkele seconden de gebeurtenissen van een heel

leven doormaken.* Voor de waarnemingen en het bevattingsvermogen van het hogere ego is er noch ruimte noch tijd.

Vr. Manas wordt het voertuig van buddhi genoemd, maar het universele denkvermogen wordt aangeduid als een mahābuddhi. Wat is dan het verschil tussen de termen manas en buddhi, in universele zin gebruikt, en manas en buddhi, zoals die in de mens zijn gemanifesteerd?

Antw. Kosmische buddhi, de emanatie van de geestelijke ziel *ālaya*, is alleen dan het voertuig van mahat, als deze buddhi correspondeert met prakriti. Het wordt dan mahābuddhi genoemd. Deze buddhi differentieert zich door zeven gebieden, terwijl de buddhi in de mens het voertuig is van ātman; dit voertuig heeft de essentie van het hoogste gebied van ākāśa en differentieert zich daarom niet. Het verschil tussen manas en buddhi in de mens is hetzelfde als het verschil tussen de mānasaputra en de Ah-hi in de kosmos.

Vr. Manas is denkvermogen, en de Ah-hi kunnen, zo wordt gezegd, evenmin als buddhi op dit gebied een individueel denkvermogen hebben, of iets wat wij op dit gebied denkvermogen noemen. Kan er bewustzijn bestaan zonder denkvermogen?

Antw. Niet op dit stoffelijke gebied. Maar waarom zou het niet kunnen bestaan op een ander en hoger gebied? Als we eenmaal een universeel denkvermogen postuleren moeten zowel de hersenen, het voertuig van het denkvermogen, als het bewustzijn, de werking ervan, op een hoger gebied iets heel anders zijn dan wat ze hier zijn. Ze bevinden zich dicht bij het *absolute* AL en moeten daarom worden weergegeven door een substantie, die oneindig homogener is; iets *sui generis* dat geheel buiten het bereik van onze intellectuele waarneming ligt. Laten we het ons voorstellen als een onkenbare begintoestand van eerste differentiatie. Volgens mij werkt mahat – het grote *manvantarische* intelligentie-beginsel – op dat hogere gebied zoals de hersenen, door middel waarvan het universele en eeuwige denkvermogen de Ah-hi uitstraalt, en die het daaruit voortvloeiende bewustzijn of ideatie weergeven. Naarmate de schaduw van deze eerste *driehoek* lager en lager valt in een reeks opeenvolgende gebieden, wordt ze bij elk stadium stoffelijker.

Vr. Ze wordt het gebied van voor het bewustzijn objectief waarneembare manifestaties, is het niet?

---

*Zie de uiteenzetting over dromen, toegevoegd aan Deel 1 van de HANDELINGEN.

Antw. Ja. Maar hier stuiten we op het grote vraagstuk van het bewustzijn, en zullen we het materialisme moeten bestrijden. Want wat is bewustzijn? Volgens de moderne wetenschap is het een functie van het denkvermogen, zoals de wil. Dat zeggen wij ook; maar we voegen eraan toe dat, terwijl bewustzijn niet iets is *per se*, het denkvermogen zeer beslist – tenminste in zijn manvantarische functies – een entiteit is. Dat is de opinie van alle oosterse idealisten.

Vr. Het is tegenwoordig echter mode om geringschattend te spreken over het denkbeeld dat het denkvermogen een entiteit is.

Antw. Niettemin is denkvermogen een term die synoniem is met ziel. Degenen die het bestaan van de laatste ontkennen, zullen natuurlijk beweren dat zoiets als bewustzijn los van de hersenen niet bestaat, en dat het bewustzijn bij de dood ophoudt. Occultisten daarentegen beweren, dat bewustzijn na de dood bestaat en dat pas dan het werkelijke bewustzijn en de vrijheid van het ego beginnen, wanneer het ego niet langer wordt belemmerd door de aardse stof.

Vr. Misschien ontstaat de bovenstaande opvatting als men de betekenis van de term 'bewustzijn' beperkt tot het waarnemingsvermogen?

Antw. Zo ja, dan is het occultisme het geheel oneens met die opvatting.

Śloka (4). DE ZEVEN WEGEN TOT GELUKZALIGHEID (mokṣha of nirvāṇa) WAREN NIET.* DE GROTE OORZAKEN VAN ELLENDE (nidāna en māyā) WAREN NIET, WANT ER WAS NIEMAND OM ZE TEWEEG TE BRENGEN EN ERDOOR VERSTRIKT TE RAKEN.

Vr. Wat zijn de zeven wegen tot gelukzaligheid?

Antw. Het zijn bepaalde vermogens, waarover de onderzoeker meer te weten zal komen als hij zich verder verdiept in het occultisme.

Vr. Zijn de vier waarheden van de hīnayāna school dezelfde als die welke door Sir Edwin Arnold worden genoemd in 'Het licht van Azië'; de eerste daarvan is het pad van het lijden; de tweede is de oorzaak van het lijden; de derde het beëindigen van het lijden; en de vierde is de WEG?

Antw. Dit alles is theologisch en exoterisch en kan in alle boeddhisti-

---

*Zie *De Stem van de Stilte*; Fragment 3, *De Zeven Poorten*.

sche geschriften worden gevonden; het bovenstaande schijnt te zijn ontleend aan het Singalese of het zuidelijke boeddhisme. In de Ārya-saṃgha-school wordt dit onderwerp echter vollediger behandeld. Maar zelfs daar hebben de vier waarheden een bepaalde betekenis voor de gewone priester met de gele pij, en een heel andere betekenis voor de ware mystici.

Vr. Zijn nidāna en māyā (de grote oorzaken van het lijden) aspecten van het absolute?

Antw. Nidāna betekent de opeenvolging van oorzaak en gevolg; de twaalf nidāna's zijn de opsomming van de voornaamste oorzaken, die onverbiddelijke reacties of gevolgen teweegbrengen onder de karmische wet. Hoewel er geen verband is tussen de termen nidāna en māyā – māyā is eenvoudig illusie – behoren de nidāna's als morele schakels in het heelal toch tot māyā, als wij dit heelal als māyā of begoocheling beschouwen. Māyā, illusie of onwetendheid, doet de nidāna's ontwaken; en als de oorzaak of de oorzaken zijn teweeggebracht, komen de gevolgen overeenkomstig de karmische wet. Om een voorbeeld te geven: wij allen beschouwen onszelf als eenheden, hoewel we in wezen één ondeelbare eenheid zijn, druppels in de oceaan van het Zijn, niet te onderscheiden van andere druppels. Omdat wij deze oorzaak hebben gelegd, heeft dat onmiddellijk alle disharmonie van het leven tot gevolg; in feite is het de poging van de natuur om de harmonie te herstellen en het evenwicht te bewaren. Dit gevoel van afgescheidenheid is de wortel van alle kwaad.

Vr. Misschien zou het daarom beter zijn beide termen afzonderlijk te beschouwen en vast te stellen of māyā een aspect is van het absolute?

Antw. Dat kan eigenlijk niet, omdat māyā de oorzaak en tegelijk een aspect is van differentiatie, als māyā al ergens een aspect van is. Bovendien kan het absolute nooit worden gedifferentieerd. Māyā is een manifestatie; het absolute kan geen manifestatie hebben, maar alleen een weerspiegeling, een schaduw, die periodiek ervan, maar niet *erdoor*, wordt uitgestraald.

Vr. Toch wordt māyā de oorzaak van manifestatie of differentiatie genoemd?

Antw. En wat dan nog? Als er geen māyā was zou er beslist geen differentiatie zijn, of liever, er zou geen heelal objectief worden waargenomen. Maar daardoor is het nog geen aspect van het absolute, maar eenvoudig

iets wat even oud is als en gelijktijdig bestaat met het gemanifesteerde heelal, of de heterogene differentiatie van zuivere homogeniteit.

Vr. Analoog redenerend zouden we kunnen zeggen: als er geen differentiatie is, is er ook geen māyā? Maar wij spreken nu over māyā als DE OORZAAK van het heelal; als we dus weten wat differentiatie is, kunnen we ons afvragen – Waar is māyā?

Antw. Māyā is overal en in elk *ding* dat een begin en een eind heeft; daarom is ieder *ding* een *aspect* van dat wat eeuwig is en in die zin is māyā natuurlijk zelf een aspect van SAT, of dat wat eeuwig in het heelal aanwezig is, hetzij tijdens een manvantara, dan wel tijdens een mahāpralaya. Maar bedenk dat zelfs van nirvāṇa is gezegd dat het vergeleken met het absolute slechts māyā is.

Vr. Is māyā dan een verzamelnaam voor alle manifestatie?

Antw. Ik geloof niet dat dit de verklaring zou zijn voor deze term. Māyā is het waarnemingsvermogen van elk ego dat zichzelf beschouwt als een eenheid, afgescheiden en onafhankelijk van het ene oneindige en eeuwige SAT, of ‘zijn-heid’. Māyā wordt in de *exoterische* filosofie en in de Purāṇa’s uitgelegd als de gepersonifieerde actieve wil *van de schepende god* – en deze laatste is zelf slechts een gepersonifieerd *māyā* – een voorbijgaande misleiding van de zintuigen van de mens, die vanaf het eerste begin van zijn speculatieve denken het zuiver abstracte begon te vermenschelijken. Māyā is volgens de orthodoxe hindoe iets heel anders dan de māyā van een Vedānta-idealist of een occultist. De Vedānta stelt dat wij alleen door māyā, of de misleidende invloed van illusie, geloven in het *werkelijke* bestaan van materie of van iets gedifferentieerds. Het Bhagavata Purāṇa stelt māyā gelijk met prakriti (gemanifesteerde natuur en stof). En beweren sommige vooruitstrevende Europese metafysici, zoals Kant, Schopenhauer en anderen, niet hetzelfde? Natuurlijk ontleenden zij hun denkbeelden hierover aan het oosten – vooral aan het boeddhisme; maar de leer van de onwerkelijkheid van dit heelal is door onze filosofen vrij goed uitgewerkt, tenminste in grote lijnen. Hoewel geen twee mensen dingen en voorwerpen op precies dezelfde manier kunnen zien, want ieder van ons ziet ze op zijn eigen manier, worden allen min of meer misleid, vooral door de grote illusie (māyā) dat zij, als persoonlijkheden, wezens zijn die losstaan van andere wezens, en dat zelfs hun *zelden* of ego’s als zodanig in de eeuwigheid zullen blijven bestaan; terwijl niet alleen wijzelf, maar het gehele zichtbare en onzichtbare heelal slechts een tijdelijk deel

zijn van het ene GEHEEL, dat geen begin en geen einde heeft, dat altijd was, is en zal zijn.

Vr. De term schijnt van toepassing te zijn op de ingewikkelde punten van differentiatie – waarbij differentiatie betrekking heeft op de afzonderlijke eenheid, en māyā op de verzameling van die eenheden. Maar nu kunnen we een bijkomstige vraag stellen.

In de bespreking hierboven is verwezen naar het cerebrum en het cerebellum, waarbij het laatste werd beschreven als het orgaan van het instinct. Een dier zou een instinctief denkvermogen hebben; maar het cerebellum zou slechts een orgaan zijn van het vegetatieve leven, dat alleen de lichaamsfuncties beheerst; daarentegen is het zintuiglijk verstand het denkvermogen waar de indrukken van de zintuigen binnenkomen, en er kan geen gedachte of ideatie zijn, niets dat we intellect of instinct zouden kunnen noemen, behalve in dat gedeelte van de hersenen waaraan zulke functies worden toegeschreven: het cerebrum.

Antw. Hoe het ook moge zijn, dit cerebellum is het orgaan van de instinctieve, dierlijke functies, die zich weerspiegelen in dromen, of dromen voortbrengen die overwegend chaotisch en onlogisch zijn. Dromen echter die men zich herinnert, en die een reeks gebeurtenissen weergeven, zijn toe te schrijven aan visioenen van het hogere ego.

Vr. Zouden we het cerebellum het orgaan van gewoonte kunnen noemen?

Antw. Omdat het instinctief is, geloof ik, dat we het heel goed zo zouden kunnen noemen.

Vr. Behalve dan dat gewoonte mogelijk de huidige bestaanstoestand betreft en instinct een stadium uit het verleden.

Antw. Wat ook de benaming is – zoals u al is gezegd (zie het Aanhangsel ‘Over dromen’) – werkt tijdens de slaap alleen het cerebellum en niet het cerebrum; en de dromen, of emanaties, of instinctieve gevoelens, die we bij het ontwaken ervaren, zijn het resultaat van die werking.

Vr. De logische opeenvolging wordt geheel teweeggebracht door het coördinerend vermogen. Maar het cerebrum moet toch ook werken; een bewijs daarvoor is het feit dat hoe dichter we de slaap-waak-toestand naderen, des te levendiger onze dromen worden.

Antw. Dat is juist, *als* u in de waaktoestand bent; maar niet daarvoor. We kunnen deze toestand van het cerebellum vergelijken met een metaal staaf, of iets dergelijks, die in de loop van de dag heet is geworden en

die hitte emaneert of uitstraalt tijdens de nacht; op dezelfde manier straalt de energie van de hersenen onbewust uit tijdens de nacht.

Vr. Toch kunnen we niet zeggen, dat de hersenen niet in staat zijn om tijdens de slaap indrukken te registreren. Iemand die slaapt kan door een geluid worden gewekt en als hij wakker is, kan hij zijn droom vaak herleiden tot de indruk die door het geluid werd veroorzaakt. Dit feit schijnt de werking van de hersenen tijdens de slaap afdoende te bewijzen.

Antw. Inderdaad, een mechanische werking; als er onder zulke omstandigheden ook maar de geringste waarneming is, of een glimp van de droomtoestand, dan gaat de herinnering meespelen en kan de droom worden gereconstrueerd. Bij de bespreking van dromen werd de droomtoestand die overgaat in de waaktoestand, vergeleken met de sintels van een dovend vuur; we kunnen deze vergelijking heel goed doortrekken en het spel van het geheugen vergelijken met een luchtstroom die ze weer laat opvlammen. Dat wil zeggen dat het waakbewustzijn het cerebellum, dat aan het wegzakken was onder de drempel van het bewustzijn, weer tot werking aanzet.

Vr. Houdt het cerebellum ooit op met werken?

Antw. Nee, maar het gaat op in de werking van het cerebrum.

Vr. Dat wil zeggen dat de prikkels die tijdens het waken uitgaan van het cerebellum, onder de drempel van het waakbewustzijn vallen, waardoor het veld van bewustzijn geheel wordt ingenomen door het cerebrum, en dat gaat zo door tot dat de slaap intreedt, en de prikkels van het cerebellum op hun beurt het veld van bewustzijn beginnen te vormen. Het is dus niet juist te zeggen dat het cerebrum de enige zetel van bewustzijn is.

Antw. Inderdaad, de werking van het cerebrum bestaat uit het bijschaven, vervolmaken of coördineren van ideeën, terwijl die van het cerebellum bewuste begeerten en dergelijke voortbrengt.

Vr. Kennelijk moeten we onze denkbeelden over bewustzijn uitbreiden. Er is bijvoorbeeld geen reden waarom een gevoelige plant geen bewustzijn zou hebben. Du Prel noemt in zijn 'Philosophie der Mystik' enkele hoogst merkwaardige experimenten die een soort plaatselijk bewustzijn aantonen, misschien een soort reflexwerking. Hij gaat zelfs nog verder en toont aan, op grond van een groot aantal gedocumenteerde gevallen, zoals van helderzienden die door middel van de maagkuil kunnen waarnemen, dat de bewustzijnsdrempel ver kan worden verschoven, veel verder dan we gewoonlijk aannemen, zowel naar boven als naar beneden.

Antw. We kunnen ons gelukwensen met de experimenten van Du Prel, die als tegengif dienen voor de theorieën van prof. Huxley, die absoluut onverenigbaar zijn met de leringen van het occultisme.

III.

*Bijeenkomst gehouden op 24 januari 1889, Lansdowne Road 17, Londen, W.,
onder voorzitterschap van T.B. HARBOTTLE.*

STANZA I. (vervolg).

Śloka (5). – DUISTERNIS ALLEEN VULDE HET GRENZELOZE AL, WANT VADER, MOEDER EN ZOON WAREN OPNIEUW ÉÉN EN DE ZOON WAS NOG NIET ONTWAAKT VOOR HET NIEUWE WIEL EN ZIJN PELGRIMSTOCHT DAAROP.

Vr. Is 'duisternis' hetzelfde als de 'eeuwige moeder', waarover in śloka 1 wordt gesproken?

Antw. Beslist niet. Hier is 'het grenzeloze al' de 'moederruimte', en de kosmische ruimte is iets dat al kenmerken heeft, tenminste latent. 'Duisternis' daarentegen is in dit geval dat, waaraan geen eigenschappen kunnen worden toegekend; het is het onbekende beginsel, dat de kosmische ruimte vult.

Vr. Wordt duisternis dan gebruikt in de betekenis van de tegenpool van het licht?

Antw. Ja, in de betekenis van het ongemanifesteerde en het onbekende als de tegenpool van manifestatie, en dat waarover speculatie mogelijk is.

Vr. Duisternis is dus niet tegengesteld aan licht, maar aan differentiatie; misschien is het beter het op te vatten als het symbool van het negatieve?

Antw. De hier bedoelde 'duisternis' kan noch tegengesteld zijn aan het licht, noch aan differentiatie, want beide zijn wetmatige gevolgen van de manvantarische evolutie – de cyclus van activiteit. Het is de 'duisternis die over de wateren zweefde' uit *Genesis*; de wateren zijn hier 'de stralende zoon van de duistere vader' – ruimte.

Vr. Moeten we het zo opvatten, dat er geen licht is, of eenvoudig niets om te manifesteren, en niemand om het waar te nemen?

Antw. Beide. Objectief gezien zijn zowel licht als duisternis illusies – *māyā*; in dit geval is het niet duisternis als afwezigheid van licht, maar als één ondoorgrondelijk oerbeginsel dat, omdat het de absolute zelf is, voor de waarnemingen van ons verstand noch vorm, kleur of wezenlijk bestaan heeft, noch iets dat met woorden kan worden uitgedrukt.

Vr. Wanneer komt het licht voort uit die duisternis?

Antw. Daarna, nadat het eerste uur voor manifestatie heeft geslagen.

Vr. Het licht is dus de eerste manifestatie?

Antw. Dat is het, nadat de differentiatie is begonnen en pas in het derde stadium van de evolutie. Bedenk dat wij in de filosofie het woord 'licht' in een dubbele betekenis gebruiken: ten eerste om het eeuwige, absolute licht *in potentia* aan te duiden, dat altijd aanwezig is in de schoot van de onbekende duisternis, tegelijk bestaand en van gelijke duur als deze laatste in de eeuwigheid, of met andere woorden, identiek daarmee; ten tweede als een manifestatie van heterogeniteit en in contrast met die duisternis. Want iemand die bijvoorbeeld het Vishṇu Purāṇa met begrip leest, zal zien dat het verschil tussen beide termen goed tot uitdrukking komt in Vishṇu; één met Brahmā, en toch van hem gescheiden. Daarin is Vishṇu de eeuwige x en tegelijk elke term in de vergelijking. Hij is Brahma (onzijdig), in essentie stof en geest, die Brahma's twee oeraspecten zijn – waarbij geest het abstracte licht is.* We zien echter in de Veda's, dat Vishṇu niet zo hoog wordt geacht en dat

---

*In hoofdstuk twee van het Vishṇu Purāṇa (vertaling van Wilson) lezen we : 'Parāśara zei: Ere zij de onveranderlijke, heilige, eeuwige, opperste Vishṇu, van één universele aard, de machtige over allen en alles; aan hem, die Hiranyagarbha, Hari en Śaṅkara, de schepper, de behouder en de vernietiger van de wereld is: aan Vasudeva, de bevrijder van zijn vereerders: aan hem van wie de essentie zowel enkelvoudig als veelvoudig is, die zowel fijnstoffelijk als grofstoffelijk is, zowel gedeeld als ondeelbaar: aan Vishṇu, de oorzaak van uiteindelijke bevrijding. Ere zij de opperste Vishṇu, de oorzaak van de schepping, het bestaan en het einde van deze wereld; die de wortel van de wereld is en die uit de wereld bestaat.'

Verder: 'Wie kan hem beschrijven, die niet door de zinnen kan worden begrepen: die de beste is van alle dingen; de opperste ziel, uit zichzelf bestaand: die vrij is van alle onderscheidende kenmerken van gelaatskleur, van kaste en dergelijke, en vrij van geboorte, wisselvalligheden, dood of verval; die altijd en als enige is: die overal bestaat en in wie alle dingen hier bestaan; en die daarom Vasudeva wordt genoemd? Hij is Brahma (onzijdig), verheven, heer, eeuwig, ongeboren, onvergankelijk; van één essentie; altijd zuiver, want vrij van gebreken. Hij, die Brahma, was (is) alle dingen, en omvat in zijn eigen natuur zowel het ene als het vele.'

Brahmā (het mannelijke) daarin in het geheel niet wordt genoemd.

Vr. Wat is de betekenis van de zin ‘vader, moeder en zoon waren opnieuw één?’

Antw. Dat betekent dat de drie logoi – de ongemanifesteerde ‘vader’, de half-gemanifesteerde ‘moeder’ en het heelal, dat de derde *logos* is van onze filosofie of Brahmā – gedurende de (periodieke) *pralaya* opnieuw één waren; de gedifferentieerde essentie was weer ongedifferentieerd geworden. ‘Vader, moeder en zoon’ is de tegenhanger van het christelijke zinnebeeld – vader, zoon en heilige geest; laatstgenoemde was in het vroege christendom en in het gnosticisme de vrouwelijke ‘sophia’. Het betekent dat alle scheppende en gevoel uitdrukken krachten en de gevolgen van die krachten, die het heelal samenstellen, tot hun oerstaat waren teruggekeerd: *alles* was opgegaan in het ene. Tijdens de mahāpralaya’s is er niets dan het absolute.

Vr. Wat zijn de verschillende betekenissen van vader, moeder en zoon? In de toelichting worden ze verklaard als (a) geest, materie en heelal, (b) geest, ziel en lichaam, (c) heelal, planeetketen en mens.

Antw. Die heb ik zojuist aangevuld met mijn extra omschrijving, die volgens mij duidelijk is. Er is niets aan deze uitleg toe te voegen, tenzij we abstracte begrippen gaan antropomorfiseren.

Vr. Als we van de drie reeksen de laatste termen nemen, corresponderen de begrippen zoon, heelal, mens en lichaam dan met elkaar?

Antw. Ja natuurlijk.

Vr. En worden die termen voortgebracht door de resterende paren van elke drieëenheid; bijvoorbeeld, de zoon uit de vader en de moeder, de mensen uit de keten en het heelal, enz., en gaat de zoon tenslotte in pralaya weer op in zijn ouders?

Antw. Voor ik deze vraag beantwoord, moet ik u eraan herinneren, dat er over de periode die voorafgaat aan de zogenaamde Schepping, niet wordt gesproken; maar alleen over de periode toen de stof zich begon te differentiëren, maar nog geen vorm had aangenomen. Vader-moeder is een samenstelling waarmee de oer-substantie of geest-stof wordt bedoeld. Wanneer deze door differentiatie overgaat van homogeniteit tot heterogeniteit, wordt ze positief en negatief; zo wordt ze uit de ‘nul- (of *laya*-) toestand’ actief en passief, in plaats van alleen passief; en tengevolge van

deze differentiatie (met als resultaat evolutie en het daaropvolgend heelal) wordt de ‘zoon’ voortgebracht, de zoon die datzelfde heelal of de gemanifesteerde kosmos is, tot aan een nieuwe *mahāpralaya*.

Vr. Ofwel – de uiteindelijke laya-toestand of het nulpunt, zoals in het begin vóór het stadium van de vader, moeder en zoon?

Antw. Er wordt in de *Geheime Leer* weinig gezegd over wat was voor de vader-moeder periode. Wanneer er vader-moeder is, kan er natuurlijk geen laya-toestand zijn.

Vr. Vader, moeder komen dus later dan de laya-toestand?

Antw. Inderdaad; individuele voorwerpen kunnen in laya zijn, maar dat kan het heelal niet, wanneer vader-moeder verschijnt.

Vr. Is fohat één van de drie: vader, moeder en zoon?

Antw. Fohat is een algemene term en wordt in veel betekenissen gebruikt. Hij is het *licht* (daivīprakṛiti) van alle drie *logoi* – de gepersonifieerde symbolen van de drie geestelijke stadia van evolutie. Fohat is het totaal van alle geestelijke scheppende ideaties *boven*, en van alle elektrodynamische en scheppende krachten *beneden*, in de hemel en op aarde. Er schijnt veel verwarring en misverstand te bestaan over de eerste en de tweede *logos*. De eerste is de reeds aanwezige, maar nog ongemanifesteerde potentialiteit in de schoot van vader-moeder; de tweede is de abstracte collectiviteit van scheppers, die door de Grieken de ‘demiurgi’ worden genoemd, of de bouwers van het heelal. De *derde logos* is de laatste differentiatie van de tweede en de individualisatie van kosmische krachten, waarvan fohat het hoofd is; want fohat is de synthese van de zeven scheppende stralen of dhyān-chohans, die voortkomen uit de derde *logos*.

Vr. Wanneer de zoon tijdens een manvantara bestaat of is ontwaakt, bestaat de vader-moeder dan zelfstandig, of alleen als gemanifesteerd in de zoon?

Antw. Bij het gebruik van de termen vader, moeder en zoon moeten we ervoor oppassen dit denkbeeld niet te vermenschlijken; de eerstgenoemde twee zijn eenvoudig de middelpuntvliedende en middelpuntzoekende krachten en het voortbrengsel daarvan is de ‘zoon’; bovendien is het onmogelijk een van deze factoren uit de opvatting in de esoterische filosofie weg te laten.

Vr. Als dat zo is, dan komt het volgende punt: men kan zich middelpuntvliedende en middelpuntzoekende krachten voorstellen die onafhankelijk bestaan van

de gevolgen, die ze voortbrengen. De gevolgen worden altijd beschouwd als ondergeschikt aan de oorzaak of oorzaken.

Antw. Het valt te betwijfelen of zo'n opvatting kan worden volgehouden in of toegepast op onze symboliek; als deze krachten bestaan, moeten ze gevolgen teweegbrengen en als de gevolgen ervan ophouden, dan houden de krachten daarmee ook op, want wie zal ze dan nog kennen?

Vr. Maar ze bestaan als afzonderlijke entiteiten voor mathematische doeleinden, nietwaar?

Antw. Dat is iets anders; er is een groot verschil tussen de natuur en de wetenschap, tussen de werkelijkheid en filosofische symboliek. Om dezelfde redenen verdelen wij de mens in zeven beginselen, maar dat wil niet zeggen dat de mens daarom als het ware zeven huiden heeft, of uit zeven entiteiten of zielen bestaat. Al die beginselen zijn aspecten van één beginsel en zelfs dat ene beginsel is slechts een tijdelijke of periodieke straal van de ene eeuwige en oneindige vlam of het ene eeuwige en oneindige vuur.

Śloka (6). DE ZEVEN VERHEVEN HEREN EN DE ZEVEN WAARHEDEN HADDEN OPGEHOUDEN TE BESTAAN, EN HET HEELAL, DE ZOON VAN NOODZAKELIJKHEID, WAS VERZONKEN IN PARINISHPANNA (absolute volmaaktheid, parinirvāṇa, dat is yong-grüub) OM TE WORDEN UITGEADEMD DOOR DAT WAT IS EN TOCH NIET IS. NIETS WAS.

Śloka (7). DE OORZAKEN VAN HET BESTAAN WAREN WEGGENOMEN; HET ZICHTBARE DAT WAS EN HET ONZICHTBARE DAT IS, RUSTTEN IN EEUWIG NIET-ZIJN – HET ENE ZIJN.

Vr. Als de 'oorzaken van het bestaan' waren weggenomen, hoe kwamen ze dan weer tot bestaan? In de toelichting wordt gezegd, dat de hoofdoorzaak van bestaan 'de begeerte tot bestaan' is, maar in de śloka wordt het heelal 'de zoon van noodzakelijkheid' genoemd.

Antw. 'De oorzaken van het bestaan waren weggenomen' heeft betrekking op het laatste manvantara, of eeuw van Brahmā, maar de oorzaak, waardoor het wiel van tijd en ruimte wentelt in de eeuwigheid, en die buiten ruimte en tijd staat, heeft niets te maken met eindige oorzaken of

wat wij *nidāna's* noemen. Er is volgens mij geen tegenstrijdigheid in deze uitspraken.

Vr. Er is wel degelijk een tegenstelling. Als de oorzaken van het bestaan waren weggenomen, hoe kwamen ze dan weer tot bestaan? Maar het antwoord heeft de moeilijkheid op, want er wordt gezegd, dat het ene manvantara was verdwenen in pralaya en dat de oorzaak die het voorafgaande manvantara tot bestaan bracht, nu achter de grenzen van ruimte en tijd ligt en daarom het tot bestaan komen van een nieuw manvantara veroorzaakt.

Antw. Inderdaad. Deze ene eeuwige en daarom 'oorzaakloze oorzaak' is onveranderlijk en heeft niets te maken met de oorzaken op een van de gebieden, die het eindige en voorwaardelijke bestaan betreffen. De oorzaak kan daarom in geen geval een eindig bewustzijn of begeerte zijn. Het is absurd om een begeerte of behoefte te postuleren van het absolute; het slaan van een klok wijst niet op de begeerte van de klok om te slaan.

Vr. Maar de klok wordt opgewonden en heeft iemand nodig die haar opwindt?

Antw. Datzelfde kan van het heelal en deze oorzaak worden gezegd; het absolute omvat zowel de klok als degene die haar opwindt, wanneer het het absolute is; het enige verschil is, dat de eerste wordt opgewonden in ruimte en tijd, en de laatste buiten ruimte en tijd, dat wil zeggen in de eeuwigheid.

Vr. De vraag vereist eigenlijk een verklaring van de oorzaak, in het absolute, van differentiatie.

Antw. Dat ligt buiten het veld van gerechtvaardigde speculatie. Parabrahm is geen oorzaak en evenmin is er een oorzaak die het kan dwingen tot emanatie of schepping. In strikte zin is parabrahm zelfs niet het absolute, maar *absoluutheid*. Parabrahm is niet de oorzaak, maar de oorzakelijkheid, of de aandrijvende kracht, maar niet de wilskracht, in elke zich manifesterende oorzaak. We hebben misschien een vaag gevoel dat er zoiets is als deze eeuwige oorzaakloze oorzaak of oorzakelijkheid. Maar het is niet mogelijk die te definiëren. In de lezingen van Subba Row over de Bhagavad Gītā wordt gezegd, dat logisch gesproken zelfs de eerste logos parabrahm niet kan kennen, maar alleen *mūlaprakṛiti*, de sluier ervan. Wanneer we daarom nog geen helder begrip hebben van *mūlaprakṛiti*, het eerste basisaspect van parabrahm, wat kunnen we dan weten van dat opperste totaal, dat door *mūlaprakṛiti* (de wortel van de natuur of prakṛiti) zelfs voor de logos is versluierd?

Vr. Wat is de betekenis van de uitdrukking in sloka 7, 'het zichtbare dat was en het onzichtbare dat is'?

Antw. 'Het zichtbare dat was' betekent het heelal van het vorige manvantara, die was overgegaan in de eeuwigheid en er niet meer was. 'Het onzichtbare dat is' betekent de eeuwige, altijd-aanwezige en altijd-onzichtbare godheid, die we met vele namen aanduiden, zoals abstracte ruimte, absoluut Sat, enz., en waarover we in feite niets weten.

Sloka (8). ALLEEN DE ENE VORM VAN BESTAAN STREKTE ZICH GRENZELOOS, EINDELOOS, OORZAAKLOOS UIT IN EEN DROOMLOZE SLAAP; EN HET LEVEN KLOPTE ONBEWUST IN DE UNIVERSELE RUIMTE DOOR HEEL DIE ALOMTEGENWOORDIGHEID, DIE DOOR HET 'GEOPENDE OOG' VAN DE DANGMA WORDT WAARGENOMEN.

Vr. Opent het 'oog' zich voor het absolute of zijn de 'ene vorm van bestaan' en 'de alomtegenwoordigheid' iets anders dan het absolute; of zijn het verschillende namen voor hetzelfde beginsel?

Antw. Het is natuurlijk alles hetzelfde; het zijn eenvoudig metaforen. We wijzen erop dat het 'oog' niet 'ziet'; het 'nam' het alomtegenwoordige alleen 'waar'.

Vr. Door dit 'oog' ontvangen we dus zulke gewaarwordingen of gevoelens, of zo'n bewustzijn?

Antw. Zonder twijfel door dat 'oog'; maar dan moet men eerst zo'n 'oog' hebben vóór men kan zien, of een *Dangma* of een ziener kan worden.

Vr. Het hoogste geestelijke vermogen, neem ik aan?

Antw. Inderdaad; maar waar was de gelukkige bezitter ervan in dat stadium? Er was geen *Dangma* om de 'alomtegenwoordigheid' waar te nemen, want er waren nog geen mensen.

Vr. Naar aanleiding van sloka 5 werd gezegd dat duisternis de oorzaak van licht was?

Antw. Duisternis moet ook hier figuurlijk worden gezien. Het is voor ons intellect ongetwijfeld duisternis, omdat wij daar niets over kunnen

weten. Ik zei u al eerder dat duisternis en licht niet moeten worden gebruikt als tegengestelden, zoals in de gedifferentieerde wereld. Duisternis is de term die het minst aanleiding geeft tot misvattingen. Als bijvoorbeeld de term 'chaos' zou worden gebruikt, dan zou dat gemakkelijk kunnen worden verward met chaotische materie.

Vr. Het woord licht werd natuurlijk nooit gebruikt voor het stoffelijke licht?

Antw. Natuurlijk niet. Hier is licht de eerste potentialiteit, die ontwaakt uit zijn *laya*-toestand om een potentie te worden; het is de eerste trilling in de ongedifferentieerde materie, waardoor deze in de objectiviteit wordt geworpen en naar een gebied van waaruit de manifestatie zal beginnen.

Vr. Er wordt later in de 'Geheime Leer' gezegd, dat het licht zichtbaar wordt gemaakt door de duisternis, of beter gezegd, dat de duisternis oorspronkelijk bestaat en dat het licht het resultaat is van de aanwezigheid van objecten die het weerkaatsen, dat wil zeggen van de objectief waarneembare wereld. Als we nu een bol met water nemen en daar een straal elektrisch licht doorheen laten gaan, dan constateren we dat die straal onzichtbaar is, tenzij er zich ondoorzichtige deeltjes in het water bevinden, in welk geval er lichtpuntjes te zien zullen zijn. Is dit een goede analogie?

Antw. Dat is een heel mooie illustratie, denk ik.

Vr. Is het licht niet een differentiatie van trilling?

Antw. Ja, dat leert de wetenschap ons; en geluid is dat ook. En wij zien dus dat de zintuigen tot op zekere hoogte verwisselbaar zijn. Hoe zou u bijvoorbeeld verklaren dat een helderziende in trance een brief kan lezen, die soms tegen het voorhoofd wordt gehouden, tegen de voetzolen of tegen de maagkuil?

Vr. Dat is een extra zintuig.

Antw. Helemaal niet; het komt eenvoudig doordat het gezicht verwisseld kan worden met de tastzin.

Vr. Maar is het zintuig van waarneming dan niet het begin van het zesde zintuig?

Antw. Dat ligt buiten het hier besproken geval, waarbij het alleen gaat om de verwisselbaarheid van de tastzin en het gezicht. Zulke helderzienden zullen echter niet de inhoud van een brief kunnen vertellen, die ze

niet hebben gezien, of waarmee ze niet in aanraking zijn geweest; daarvoor is het gebruik van het zesde zintuig nodig, terwijl het in het eerstgenoemde geval gaat om het gebruik van de zintuigen op het stoffelijke gebied en bij het laatste geval om een zintuig op een hoger gebied.

Vr. Het lijkt uit fysiologisch standpunt heel waarschijnlijk, dat elk zintuig herleid kan worden tot de tastzin, die we het coördinerende zintuig zouden kunnen noemen. Deze deductie berust op embryologisch onderzoek, dat aantoonde dat de tastzin het eerste en primaire zintuig is en dat alle andere daaruit zijn geëvolueerd. Alle zintuigen zijn dus verder gespecialiseerde of gedifferentieerde vormen van de tastzin.

Antw. Dat is niet het gezichtspunt van de oosterse filosofie; in de *Anugītā* lezen we over een gesprek tussen 'Brahman' en zijn vrouw over de zintuigen, waarin over zeven zinnen wordt gesproken, waarbij 'het denkvermogen en het begrijpen' de twee andere zijn, volgens Trimbak Telang en de vertaling van prof. Max Müller. Deze termen geven echter niet de juiste betekenis weer van de Sanskrietwoorden. Volgens de hindoes heeft het eerste zintuig te maken met geluid. Dit kan nauwelijks de tastzin zijn.

Vr. Met tastzin wordt waarschijnlijk gevoeligheid bedoeld, of een of ander gevoels-medium?

Antw. Maar in de oosterse filosofie wordt eerst het zintuig voor geluid gemanifesteerd, daarna het zintuig van het gezicht; geluiden gaan over in kleuren. Helderzienden kunnen klanken zien en ze kunnen elke toon en elke modulatie veel duidelijker waarnemen dan ze dat zouden kunnen doen met het normale zintuig voor geluidstrillingen, het gehoor.

Vr. Wordt geluid dan waargenomen als een soort ritmische beweging?

Antw. Ja; en zulke trillingen kunnen op veel grotere afstand worden gezien dan gehoord.

Vr. Maar veronderstel dat het fysieke gehoor is uitgeschakeld, en dat iemand helderziend klanken waarnam, zou een dergelijke gewaarwording dan niet evengoed als helderborendheid kunnen worden uitgelegd?

Antw. Het ene zintuig zal zeker op een bepaald punt in het andere overgaan. Zo kan ook geluid worden omgezet in smaak. Er zijn klanken die in de mond van sommige sensitieve personen een heel zure smaak geven, terwijl andere een zoete smaak veroorzaken; in feite staan alle zintuigen met elkaar in verband.

Vr. Dan moet er ook dezelfde uitbreiding bestaan voor de reuk?

Antw. Natuurlijk, zoals hierboven al is aangetoond. De zintuigen zijn onderling verwisselbaar zodra we een onderling verband aannemen. Bovendien kunnen ze alle in belangrijke mate worden versterkt of gewijzigd. U zult nu de passages in de *Veda's* en *Upanishads* begrijpen, waarin wordt gezegd dat klanken worden waargenomen.

Vr. In het laatste nummer van Harper's Magazine stond een merkwaardig verhaal over een stam op een eiland in de Stille Zuidzee, die de kunst en de gewoonte van spreken en een gesprek voeren praktisch heeft verloren. Toch schenen ze elkaar te begrijpen en duidelijk te kunnen zien wat ieder ander dacht.

Antw. Zo'n 'paleis van de waarheid' zou in de moderne maatschappij niet erg gewaardeerd worden. Maar naar men zegt was het op juist die manier dat de eerste rassen onderling communiceerden, waarbij de gedachte een objectieve vorm aannam, voordat de spraak zich ontwikkelde tot een duidelijke, gesproken taal. Als dat zo is, moet er een periode in de evolutie van de mensenrassen zijn geweest, waarin de hele mensheid uit sensitieven en helderzienden bestond.

IV.

*Bijeenkomst gehouden op 31 januari 1889, Lansdowne Road 17, Londen, W.,
onder voorzitterschap van T.B. HARBOTTLE.*

STANZA I. (vervolg).

Vr. In sloka 6 wordt gesproken over de 'zeven Heren'. Er kan gemakkelijk verwarring ontstaan over de juiste toepassing van deze woorden; wat is het verschil tussen dhyān-chohans, planeetgeesten, bouwers en dhyāni-boeddha's?

Antw. Er zouden twee extra delen van *De Geheime Leer* nodig zijn om alle hiërarchieën te verklaren; daarom is veel wat daarop betrekking heeft uit de stanza's en de toelichtingen weggelaten. Ik zal echter proberen korte definities te geven. Dhyān-chohan is een algemene term voor alle deva's of hemelse wezens. Een planeetgeest is een heerser over een planeet, een soort eindige of persoonlijke god. Maar er is een duidelijk verschil tussen de heersers van de heilige planeten en de heersers van een kleine 'keten' van werelden, zoals de onze. Er is geen bezwaar tegen te zeggen dat de aarde niettemin zes onzichtbare metgezellen heeft en vier verschillende gebieden, zoals elke andere planeet, want het verschil tussen die gebieden is op veel punten essentieel. Wat men ook zegt, onze aarde werd nooit tot de zeven *heilige* planeten van de Oudheid gerekend, hoewel zij in de exoterische volksastrologie een plaatsvervanger was voor een geheime planeet, die nu voor de astronomie verloren is, maar die goed bekend is aan ingewijde specialisten. De zon of de maan horen evenmin daarbij, hoewel ze in de hedendaagse astrologie een rol spelen; want de zon is een centrale *ster* en de maan een dode planeet.

Vr. Werd geen enkele van de zes bollen van de 'aard'keten tot de heilige planeten gerekend?

Antw. Geen enkele. Al de heilige planeten bevinden zich op *ons* gebied en sommige ervan zijn pas later ontdekt.

Vr. Kunt u ons iets vertellen over de planeten waarvoor de zon en de maan plaatsvervangers waren?

Antw. Dit is geen geheim, hoewel onze astrologen nu niets van deze

planeten weten. Eén ervan is een intramercuriale planeet, die men meent te hebben ontdekt en die bij voorbaat al de naam Vulcanus heeft gekregen, en de andere planeet heeft een retrograde beweging en is soms zichtbaar op een bepaald tijdstip van de nacht, schijnbaar in de buurt van de maan. De occulte invloed van die planeet wordt overgebracht door de maan.

Vr. Waardoor zijn die planeten heilig of geheim?

Antw. Voor zover ik weet door hun occulte invloeden.

Vr. Behoren de planeetgeesten van de zeven heilige planeten dan tot een andere hiërarchie dan die van de aarde?

Antw. Kennelijk; omdat de geest van de aarde niet een bijzonder hoge rang heeft. U moet bedenken dat de planeetgeest niets te maken heeft met de geestelijke mens, maar met materiële zaken en kosmische wezens. De goden en heersers van onze aarde zijn kosmische heersers; dat wil zeggen, dat ze de kosmische materie vorm geven en modelleren, en daarom werden ze *cosmocratores* genoemd. Ze staan niet in verband met de geest; de dhyāni-boeddha's, die tot een geheel andere hiërarchie behoren, hebben vooral met de geest te maken.

Vr. Deze zeven planeetgeesten hebben dus eigenlijk niets te maken met de aarde, behalve dan incidenteel?

Antw. Integendeel, de 'planeetgeesten' – en dat zijn niet de dhyāni-boeddha's – hebben alles te maken met de aarde, zowel stoffelijk als moreel. Ze heersen over de bestemming van de aarde en het lot van de mensen. Zij zijn karmische middelaars.

Vr. Houden ze verband met het vijfde beginsel – het hogere manas?

Antw. Nee; ze hebben niets te maken met de drie hogere beginselen, maar wel met het vierde. Dus in het kort: de term 'dhyān-chohan' is een algemene naam voor alle hemelse wezens. De 'dhyāni-boeddha's' zijn betrokken bij de menselijke hogere triade, op een geheimzinnige manier, die hier niet verder uitgelegd hoeft te worden. De 'bouwers' zijn een groep die, zoals ik al zei, *cosmocratores* worden genoemd, of de onzichtbare maar intelligente metselaars, die de materie vorm geven volgens het ideële plan, dat voor hen klaar ligt in wat wij de goddelijke en kosmische ideatie noemen. Door de vrijmetselaars van vroeger werden zij *gezamenlijk* de 'opperbouwmeester van het heelal' genoemd, maar tegenwoordig

maken vrijmetselaars van hun ‘opperbouwmeester van het heelal’ een persoonlijke en enkelvoudige godheid.

Vr. Zijn ze niet ook planeetgeesten?

Antw. In zekere zin – zoals de aarde ook een planeet is – maar van een lagere rangorde.

Vr. Handelen ze onder leiding van de planeetgeest van de aarde?

Antw. Ik zei zojuist al dat ze zelf gezamenlijk die geest vormen. Ik hoop dat u begrijpt dat ze geen entiteit zijn, een soort persoonlijke god, maar natuurkrachten, die werken onder één onveranderlijke wet; het heeft voor ons geen zin over de aard daarvan te speculeren.

Vr. Maar zijn er niet bouwers van heelallen en bouwers van stelsels, zoals er ook bouwers van onze aarde zijn?

Antw. Ja, die bestaan.

Vr. Dan zijn de aardse bouwers een planeet‘geest’, zoals de anderen, maar van een lagere soort?

Antw. Dat zou ik zeker zeggen.

Vr. Zijn ze lager wat betreft de omvang van de planeet, of zijn ze kwalitatief lager?

Antw. Het laatste, zo wordt ons geleerd. Ziet u, in de Oudheid kende men niet onze huidige en vooral theologische verwaandheid, die van onze kleine kluit modder iets maakt dat onzegbaar grootser is dan de ons bekende planeten of sterren. Wanneer de esoterische filosofie ons bijvoorbeeld leert dat de ‘geest’ (ook hier collectief gezien) van Jupiter verheven is boven de geest van de aarde, is dat niet omdat Jupiter zoveel keren groter is dan onze aarde, maar omdat haar substantie en structuur zoveel fijner en verhevener zijn dan die van de aarde. En naar verhouding van deze eigenschap weerspiegelen en volgen de hiërarchieën van de respectieve ‘planeetbouwers’ de ideaties, die voor hen zijn geschetst in het universele bewustzijn, de ware opperbouwmeester van het heelal.

Vr. Is dat de ziel van de wereld, of de ‘anima mundi’?

Antw. Noem het zo, als u wilt. Het is de tegenhanger van deze hiërarchieën, die er de differentiaties van zijn. De ene *onpersoonlijke* opperbouwmeester van het heelal is MAHAT, het universele denkvermogen. En mahat

is een symbool, een abstractie, een aspect dat in de alles-materialiserende opvatting van de mens de vage vorm van een wezen heeft aangenomen.

Vr. Wat is het werkelijke verschil tussen de dhyāni-boeddha's in de orthodoxe en in de esoterische opvattingen?

Antw. Filosofisch gezien is er een groot verschil. Ze worden – als hogere deva's – door de boeddhisten bodhisattva's genoemd. Exoterisch zijn er vijf, maar in de esoterische scholen zijn er zeven, en ze zijn geen enkelvoudige entiteiten, maar *hiërarchieën*. In de *Gebeime Leer* wordt gezegd dat er vijf boeddha's zijn verschenen en dat er nog twee zullen komen in het zesde en het zevende ras. Exoterisch staat Vajrasattva boven hen, de 'hoogste intelligentie', of 'hoogste boeddha', maar Vajradhāra staat nog hoger dan zij, zoals parabrahm hoger staat dan Brahmā of mahat. De exoterische en de occulte betekenis van de dhyāni-boeddha's zijn daarom totaal verschillend. Exoterisch is elk van hen een drieëenheid, drie-in-één, en alle drie manifesteren zich tegelijk in drie werelden – als een menselijke boeddha op aarde, als een dhyāni-boeddha in de wereld van de astrale vormen, en als een arūpa of vormloze boeddha in het hoogste nirvāṇische rijk. Zo is voor een menselijke boeddha, een incarnatie van een van deze dhyāni's, het verblijf op aarde beperkt tot een tijd die varieert van zeven tot zeventuizend jaar in verschillende lichamen, omdat zij als mensen onderworpen zijn aan normale omstandigheden, ongevallen en dood. In de esoterische filosofie echter betekent dit, dat slechts vijf van de 'zeven dhyāni-boeddha's' – of beter gezegd, de zeven hiërarchieën van deze dhyāni's, die volgens de boeddhistische mystiek identiek zijn met de hogere incarnerende intelligenties, of de kumāra's van de hindoes – tot nu toe op aarde zijn verschenen in een regelmatige opeenvolging van incarnaties en dat de laatste twee nog moeten komen in het zesde en zevende wortelras. Ook dit is half-, zo niet geheel allegorisch. Want de zesde en de zevende hiërarchie zijn al met de andere hiërarchieën op deze aarde geïncarneerd. Maar omdat ze al bijna vanaf het begin van het vierde wortelras het zogenaamde 'boeddhaschap' hadden bereikt, zegt men dat ze sindsdien in bewuste gelukzaligheid en vrijheid verblijven tot het begin van de zevende ronde, wanneer ze de mensheid als een nieuw ras van boeddha's zullen leiden. Deze dhyāni's zijn alleen verbonden met de mensheid, en strikt gesproken alleen met de hoogste 'beginselen' van de mens.

Vr. Gaan de dhyāni-boeddha's en de planeetgeesten, die de bollen leiden, in pralaya als hun planeten in die toestand overgaan?

Antw. Pas aan het einde van de zevende ronde, niet tussen twee rondes, want ze moeten toezicht houden op de werking van de wetten tijdens die kleinere pralaya's. Uitvoeriger bijzonderheden hierover staan in het derde deel van *De Geheime Leer*. Maar al deze verschillen betreffen slechts hun functies, want ze zijn allen aspecten van een en dezelfde essentie.

Vr. Waakt de hiërarchie van de dhyāni's, die als taak hebben te waken over een ronde tijdens haar periode van activiteit, over de hele reeks bollen of alleen over een speciale bol?

Antw. Er zijn incarnerende dhyāni's en dhyāni's die de wacht houden. Over de functies van de eerstgenoemden heb ik zojuist gesproken; de laatsten verschijnen om hun werk als volgt te doen. Elke klasse of hiërarchie komt overeen met een van de rondes, de eerste en laagste hiërarchie met de eerste en minst ontwikkelde ronde, de tweede met de tweede, enzovoort, tot de zevende ronde wordt bereikt, die onder supervisie staat van de hoogste hiërarchie van de zeven dhyāni's. Ze zullen als laatsten op aarde verschijnen, evenals enkele van de planeetgeesten, want de hele mensheid zal dan bodhisattva's zijn geworden, hun eigen 'zonen', namelijk de 'zonen' van hun eigen geest en essentie, ofwel – zichzelf. Er bestaat dus alleen een verschil in functie tussen de dhyāni's en de planeetgeesten. De ene groep is geheel goddelijk, de andere *siderisch*. Alleen de eersten worden *anupapādaka*, ouderloos, genoemd, omdat ze rechtstreeks zijn uitgestraald uit datgene wat noch vader, noch moeder is, maar de ongemantefesteerde logos. Ze zijn in feite het geestelijke aspect van de zeven logoi; en de planeetgeesten zijn in hun totaliteit als de zeven sephiroth (de drie hogere zijn bovenkosmische abstracties en zijn *sluiers* in de kabbala), en vormen de hemelse mens, of Adam Kadmon; *dhyāni* is in het boeddhisme een algemene naam, een afkorting voor alle goden. Toch moet men steeds bedenken dat ze, hoewel ze 'goden' zijn, toch niet moeten worden aanbeden.

Vr. Waarom niet, als zij goden zijn?

Antw. Omdat de oosterse filosofie het denkbeeld van een persoonlijke en buiten-kosmische godheid verwerpt. Tot hen, die dit *atheïsme* noemen, zou ik het volgende zeggen. Het is onlogisch om één zo'n god te vereren, want in de bijbel staat: 'gelijk er vele goden en vele heren zijn'. *Als* wij willen vereren, moeten we dus kiezen: of we vereren veel goden, waarvan geen enkele beter of minder beperkt is dan een andere, dus polytheïsme en afgodendienst, of we kiezen zoals de Israëlieten een stamgod of een god van het ras, en hoewel we geloven in het bestaan van veel goden,

negeren en verachten we de andere goden en beschouwen onze eigen god als de hoogste, de 'god der goden'. Maar dat is logisch niet te rechtvaardigen, want zo'n god kan noch oneindig, noch absoluut zijn, hij moet eindig zijn, d.w.z. door ruimte en tijd beperkt en aan voorwaarden gebonden. Met pralaya verdwijnt de stamgod, evenals Brahmā en alle andere deva's, en de goden gaan op in het absolute. Daarom vereren occultisten hen niet en richten geen gebeden tot hen, want als we dat zouden doen, zouden we òf veel goden moeten aanbidden, òf moeten bidden tot het absolute, dat geen oren kan hebben om ons te horen, want het heeft geen eigenschappen. Wie verschillende goden aanbidt, zelfs al zijn het er vele, is noodzakelijk onrechtvaardig tegenover alle andere goden; hoe ver zijn aanbidding ook reikt, het is eenvoudig niet mogelijk om elk afzonderlijk te vereren; en als hij in zijn onwetendheid één speciale god zou uitkiezen, dan zou hij niet de volmaaktste kiezen. Hij zou er dus goed aan doen te bedenken, dat elk mens een god in zich heeft, een rechtstreekse straal van het absolute, de hemelse straal van het Ene; dat hij zijn 'god' *binnenin* zich heeft, en niet buiten zichzelf.

Vr. Bestaat er een of andere naam, die van toepassing is op de planetaire hiërarchie of planeetgeest die over de hele evolutie van onze eigen bol waakt, zoals bijvoorbeeld Brahmā?

Antw. Nee, behalve de algemene naam, want ze is zevenvoudig en een hiërarchie; tenzij we haar, zoals sommige kabbalisten, 'de geest van de aarde' noemen.

Vr. Het is erg moeilijk om al die eindeloze hiërarchieën van goden te onthouden.

Antw. Niet moeilijker dan het voor een scheikundige is om de eindeloze reeks symbolen van de chemie te onthouden, als hij een specialist is. Er zijn echter alleen al in India meer dan 300 miljoen goden en godinnen. De manu's en rishi's zijn ook planetaire goden, want er wordt gezegd dat ze verschenen bij het begin van de mensenrassen om over hun evolutie te waken en dat ze vervolgens zijn geïncarneerd en op aarde neergedaald om de mensheid te onderrichten. Verder zijn er de *sapta rishis*, de 'zeven rishi's', waarvan exoterisch wordt gezegd dat zij in het sterrenbeeld de Grote Beer verblijven. Ook zij zijn planeetgoden.

Vr. Staan ze hoger dan Brahmā?

Antw. Dat hangt ervan af welk aspect van Brahmā men beschouwt. In

de esoterische filosofie is hij de synthese van de zeven *logoi*. In de exoterische theologie is hij een aspect van Vishṇu voor de Vaishṇava's, voor anderen is hij weer iets anders, zoals in de *trimūrti*, de hindoe-drieëenheid, waar hij de opperste schepper is, terwijl Vishṇu de instandhouder is en Śiva de vernietiger. In de kabbala is hij ongetwijfeld Adam Kadmon – de 'mannelijk-vrouwelijke' mens uit het eerste hoofdstuk van *Genesis*. Want de manu's komen voort uit Brahmā zoals de sephiroth voortkomen uit Adam Kadmon, en ook zij zijn *zeven* en *tien*, al naar de omstandigheden dat vereisen.

Maar we kunnen nu beter overgaan tot een volgende śloka van de stanza's, waarover u uitleg verlangt.

Śloka (9). MAAR WAAR WAS DE DANGMA TOEN DE ALAYA VAN HET HEELAL (*de ziel als grondslag van alles, anima mundi*) IN PARAMARTHA (*absoluut Zijn en Bewustzijn, die het absolute Niet-zijn en Onbewustzijn zijn*) WAS EN HET GROTE WIEL ANUPAPADAKA WAS?

Vr. Betekent 'ālaya' dat wat nooit gemanifesteerd en weer opgelost wordt, en wordt dat afgeleid van 'a', het negatieve voorvoegsel, en 'laya'?

Antw. Als dat etymologisch het geval is – ik ben beslist niet in staat daar antwoord op te geven – dan zou dat het tegenovergestelde betekenen, want *laya* op zichzelf is juist datgene wat niet is gemanifesteerd; het zou daarom betekenen *dat wat niet ongemanifesteerd is*. Hoe de etymologische vivisectie van dit woord ook is, het is gewoon de 'ziel van de wereld', *anima mundi*. Dit blijkt uit de bewoording van de śloka, die zegt dat *ālaya* in *paramārtha* is – d.w.z. in absoluut Niet-zijn en Onbewustzijn, terwijl het tegelijk absolute volmaaktheid of absoluutheid zelf is. Dit woord vormt echter het strijdpunt tussen de Yogāchāra en de Mādhyamika scholen van het noordelijke boeddhisme. De scholastiek van de laatstgenoemde maakt van *paramārtha*(*satya*) iets dat afhankelijk is van – en daarom betrekkelijk is ten opzichte van – andere dingen, en daarmee doet ze de hele metafysische filosofie van het woord absoluutheid teniet. De andere school ontkent terecht deze interpretatie.

Vr. Geeft de esoterische filosofie niet dezelfde leringen als de Yogāchāra school?

Antw. Niet precies. Maar laten we verder gaan.

STANZA II.

Śloka (1). . . . WAAR WAREN DE BOUWERS, DE LICHTENDE ZONEN VAN DE DAGERAAD VAN HET MANVANTARA? . . . IN DE ONBEKENDE DUISTERNIS, IN HUN AH-HI (*chobanisch, dhyāni-boeddbisch*) PARINISHPANNA. DE VOORTBRENGERS VAN VORM (*rūpa*) UIT NIET-VORM (*arūpa*) – DE WORTEL VAN DE WERELD – DE DEVAMATRI EN SVABHAVAT, RUSTTEN IN DE GELUKZALIGHEID VAN HET NIET-ZIJN.

Vr. Zijn ‘de lichtende zonen van de dageraad van het manvantara’ vervoolmaakte menselijke geesten uit het laatste manvantara, of zijn ze op weg om mens te worden in dit of een volgend manvantara?

Antw. In dit geval, namelijk van een *mahā*-manvantara na een *mahā*-pralaya, geldt het laatste. Ze zijn de zeven oer-stralen waaruit op hun beurt alle andere lichtende en niet-lichtende levens zullen emaneren, of dit nu aartsengelen, duivels, mensen of apen zijn. Sommigen zijn mensen geweest en sommigen zullen dat pas nu worden. Pas na de differentiatie van de zeven stralen en nadat de zeven natuurkrachten deze onder handen hebben genomen en op ze hebben ingewerkt, worden ze hoekstenen of verworpen stukken klei. Alles is daarom in deze zeven stralen, maar het is in dit stadium onmogelijk te zeggen in welke straal, omdat ze nog niet gedifferentieerd en geïndividualiseerd zijn.

Vr. In de volgende passage: -

‘De ‘bouwers’, de ‘zonen van de dageraad van het manvantara’, zijn de werkelijke scheppers van het heelal; en in deze leer, die alleen betrekking heeft op ons planetenstelsel, worden ze, omdat ze de architecten van dit laatste zijn, ook de ‘wachters’ van de zeven sferen genoemd. Exoterisch zijn ze de zeven planeten en esoterisch ook de zeven werelden (planeten) van onze keten.’

Wordt er met planetenstelsel het zonnestelsel bedoeld of de keten waar onze aarde toe behoort?

Antw. De bouwers zijn degenen die de dingen bouwen en er vorm aan geven. De term is zowel van toepassing op de bouwers van het heelal als op de kleine bollen zoals die van onze keten. Met planetenstelsel wordt alleen ons zonnestelsel bedoeld.

Śloka (2). . . WAAR WAS DE STILTE? WAAR WAREN DE OREN OM DEZE GEWAAR TE WORDEN? NEEN, ER WAS NOCH STILTE NOCH GELUID.

Vr. Wat de volgende passage betreft: -

‘De opvatting dat dingen kunnen ophouden te bestaan en toch nog ZIJN, is een grondgedachte in de oosterse psychologie. Onder deze schijnbare tegenspraak schuilt een natuurfeit, en om dit met ons verstand te beseffen is belangrijker dan over woorden te twisten. Een bekend voorbeeld van een dergelijke paradox leveren chemische verbindingen op. De vraag of waterstof en zuurstof ophouden te bestaan als ze zich tot water verbinden, staat nog open.’*

Zou het juist zijn te zeggen dat wat we waarnemen een ander ‘element’ van dezelfde substantie is? Wanneer een substantie bijvoorbeeld in een gasvormige toestand is, zouden we dan kunnen zeggen dat het element lucht wordt waargenomen, en dat wanneer zuurstof en waterstof zich tot water verbinden, ze verschijnen in de gedaante van het element water, en wanneer het in vaste vorm (ijs) is, nemen we dan het element aarde waar?

Antw. De onwetenden beoordelen al deze dingen naar hun uiterlijke verschijning en niet naar wat ze werkelijk zijn. Op deze aarde is water natuurlijk een element dat volkomen verschilt van elk ander element, waarbij we deze laatste term gebruiken in de betekenis van verschillende manifestaties van dat ene element. De basiselementen, aarde, water, lucht en vuur, zijn als toestanden van differentiatie veel meer omvattend. Daardoor wordt in het occultisme transsubstantiatie mogelijk, omdat men inziet dat niets dat bestaat in werkelijkheid is wat het schijnt te zijn.

Vr. Maar zuurstof dat gewoonlijk voorkomt in gasvormige toestand, kan vloeibaar worden gemaakt en zelfs vast. Als zuurstof in gasvormige toestand verkeert, wordt dan het occulte element lucht waargenomen, en als het vloeibaar is het element water, en indien vast het element aarde?

Antw. Zeker: we hebben in de eerste plaats het element vuur, niet het gewone vuur, maar het vuur van de middeleeuwse Rozenkruisers, de ene vlam, het levensvuur. Dit wordt in differentiatie: vuur in verschillende aspecten. Het occultisme lost gemakkelijk de puzzel op of zuurstof en waterstof ophouden te bestaan wanneer ze zich tot water verbinden. Niets in het heelal kan daaruit verdwijnen. Die twee gasen zijn dus wanneer ze

---

*GL, 1: 85.

de verbinding water hebben gevormd tijdelijk *in abscondito*, maar ze hebben niet opgehouden te *zijn*. Want als ze zouden zijn vernietigd, zou de wetenschap door het water weer te ontleden in zuurstof en waterstof, iets uit niets hebben geschapen, en zou dan geen onenigheid met de theologie hebben. Daarom is water alleen op dit gebied een element, als we het zo willen noemen. Op dezelfde manier kunnen zuurstof en waterstof worden gesplitst in meer subtiele elementen, die alle een differentiatie zijn van één element of universele essentie.

Vr. Dan zijn alle substanties op het stoffelijke gebied in feite verschillende correlaties of verbindingen van deze basiselementen, en bestaan uiteindelijk uit één element?

Antw. Zeker. In het occultisme is het altijd het beste om van het algemene te gaan naar het bijzondere.

Vr. Kennelijk ligt de hele basis van het occultisme hierin, dat er in ieder mens latent een kracht aanwezig is die hem ware kennis kan schenken, een vermogen om de waarheid waar te nemen, dat hem in staat stelt om uit de eerste hand met universele beginselen te werken, als hij strikt logisch redeneert en de feiten onder ogen ziet. Zo kunnen we van het algemene gaan naar het bijzondere door deze innerlijke geestelijke kracht die in ieder mens is.

Antw. Inderdaad: deze kracht hebben wij allen, maar wordt door onze onderwijsmethoden verlamd, en vooral door de methoden van Aristoteles en Bacon. De hypothese viert nu hoogtij.

Vr. Het is merkwaardig om Schopenhauer en Hartmann te lezen en op te merken hoe ze, stap voor stap en door strikte logica en zuiver redeneren, tot dezelfde basis van het denken kwamen die eeuwen tevoren in India was aangenomen, vooral door het Vedānta-stelsel. Men kan hier echter tegenin brengen dat ze er door de inductieve methode zijn gekomen. Maar dit gold in ieder geval niet voor Schopenhauer. Hij erkent zelf dat het denkbeeld bij hem opkwam als een flits; nadat hij zo zijn grondgedachte had verkregen, ging hij aan het werk om zijn feiten te ordenen, zodat de lezer gaat denken dat wat in feite een intuïtieve gedachte was, een logische gevolgtrekking uit de feiten was.

Antw. Dit geldt niet alleen voor de filosofie van Schopenhauer, maar ook voor alle grote ontdekkingen van deze tijd. Hoe ontdekte bijvoorbeeld Newton de wet van de zwaartekracht? Kwam dit niet eenvoudig door het vallen van een appel, en niet door een uitgebreide reeks experimenten? De tijd zal komen, dat de platonische methode niet meer zo vol-

ledig wordt genegeerd, en de mensen welwillend de onderwijsmethoden zullen begroeten die hen in staat zullen stellen dit geestelijk vermogen te ontwikkelen.

Aanhangsel

*Bijeenkomsten gehouden op 20 en 27 december 1888, Lansdowne Road 17,
Londen, W., onder voorzitterschap van T.B. HARBOTTLE.*

[Het volgende is een samenvatting van de leringen tijdens verschillende bijeenkomsten, die voorafgingen aan de Handelingen van de Blavatsky Lodge van de TS, toen de toelichtingen op de *stanza's* van de 'Geheime Leer' werden opgenomen in een vaste reeks instructies.]

DROMEN.

Vr. Welke 'beginselen' zijn werkzaam tijdens dromen?

Antw. De 'beginselen' die actief zijn tijdens de gewone dromen – die men moet onderscheiden van werkelijke dromen, en zinloze visioenen moet noemen – zijn *kāma*, de zetel van het persoonlijke ego en van de begeerte die tot chaotische werkzaamheid wordt aangezet door de sluimerende herinneringen van het lagere manas.

Vr. Wat is het 'lagere manas'?

Antw. Het wordt gewoonlijk de dierlijke ziel genoemd (de *nepheš* van de Hebreeuwse kabbalisten). Het is de straal die emaneert uit het hogere manas of het permanente EGO, en is dat 'beginzel' dat het menselijke verstand vormt – bij dieren het instinct, want ook dieren dromen.* De gecombineerde werking van *kāma* en de 'dierlijke ziel' is echter zuiver mechanisch. Daarin is het instinct werkzaam, niet de rede. Door deze worden, tijdens de slaap van het lichaam, mechanisch elektrische schokken ontvangen van en uitgezonden naar verschillende zenuwcentra. De hersenen krijgen nauwelijks indrukken daarvan, en het geheugen slaat deze op, natuurlijk ongeordend. Bij het ontwaken vervagen deze indrukken geleidelijk, zoals iedere vervliegende schaduw waaraan geen vaste substantiële werkelijkheid ten grondslag ligt. Het vermogen van de hersenen om deze vast te houden, kan deze registreren en bewaren als ze maar

---

*Het woord dromen betekent in feite 'sluimeren' – laatstgenoemde werking wordt in het Russisch '*drematj*' genoemd. – Red.

sterk genoeg worden afgedrukt. Maar als regel registreert ons geheugen alleen de vluchtige en verwrongen indrukken die de hersenen opvangen op het moment van het ontwaken. Aan dit aspect van 'dromen' is echter al voldoende aandacht besteed en wordt goed genoeg beschreven in de huidige boeken over fysiologie en biologie, want die menselijke dromen verschillen niet veel van die bij dieren. De werkelijke dromen en ervaringen van het hogere ego zijn volledig *terra incognita* voor de wetenschap; deze worden ook dromen genoemd, maar moeten niet zo worden genoemd, of men zou de term voor de andere slaap-'visioenen' moeten veranderen.

Vr. In welk opzicht verschillen ze?

Antw. De aard en de werkingen van werkelijke dromen kan men niet begrijpen tenzij we het bestaan van een onsterfelijk ego in de sterfelijke mens erkennen, onafhankelijk van het stoffelijke lichaam, want het onderwerp wordt onbegrijpelijk tenzij we geloven – wat een feit is – dat er tijdens de slaap slechts een levende vorm van klei achterblijft, waarvan het vermogen om onafhankelijk te denken volkomen is verlamd.

Maar als we het bestaan van een hoger of blijvend ego in ons aannemen – een *ego* dat we niet moeten verwarren met wat we het 'hogere zelf' noemen – kunnen we begrijpen dat wat we vaak als dromen beschouwen, die gewoonlijk als ijdele verbeelding worden gezien, in werkelijkheid losse bladen zijn die uit het leven en de ervaringen van de *innerlijke* mens zijn gescheurd, en dat de vage herinnering daaraan op het moment van ontwaken min of meer wordt misvormd door ons stoffelijke geheugen. Dit laatste ontvangt mechanisch enkele indrukken van gedachten, van feiten waarvan we getuige waren, en door de *innerlijke* mens verrichte daden tijdens zijn uren van volledige vrijheid. Want ons *ego* leeft zijn eigen afzonderlijke leven binnen zijn gevangenis van klei telkens wanneer het vrijkomt van de kluisters van de stof, d.w.z. tijdens de slaap van de stoffelijke mens. Dit ego is de acteur, de werkelijke mens, het ware menselijke zelf. Maar de stoffelijke mens kan tijdens het dromen niet voelen of bewust zijn, want de persoonlijkheid, de uiterlijke mens, met zijn brein en denkapparaat, zijn min of meer volledig verlamd.

We kunnen het werkelijke ego vergelijken met een gevangene, en de stoffelijke persoonlijkheid met de cipier van zijn gevangenis. Als de cipier in slaap valt, ontsnapt de gevangene, of gaat op zijn minst buiten de muren van zijn gevangenis. De cipier is half in slaap, en kijkt voortdurend knikkebollend uit het raam, waardoorheen hij slechts nu en dan een glimp opvangt van zijn gevangene, zoals hij een schaduw zou zien die daarachter beweegt. Maar wat kan hij waarnemen, en wat kan hij

weten van de werkelijke handelingen, en vooral van de gedachten van degene waarvoor hij verantwoordelijk is?

Vr. Maken de gedachten van de een niet een indruk op de ander?

Antw. In geen geval tijdens de slaap; want het werkelijke ego denkt niet zoals zijn voorbijgaande en tijdelijke persoonlijkheid dat doet. Tijdens de uren van waken bereiken de gedachten en de stem van het hogere ego zijn cipier – de stoffelijke mens – al of niet, want ze zijn de *stem van zijn geweten*, maar tijdens zijn slaap zijn ze absoluut de ‘stem in de woestijn’. In de gedachten van de *werkelijke* mens, of de onsterfelijke ‘individualiteit’, zijn de beelden en visioenen van het verleden en de toekomst zoals van het heden; ook zijn zijn gedachten niet als de onze, subjectieve beelden in onze hersenwerking, maar levende handelingen en daden, tegenwoordige gebeurtenissen. Ze zijn werkelijkheden, zelfs toen spraak uitgedrukt in geluiden nog niet bestond; toen gedachten dingen waren, en mensen deze niet in de vorm van spraak behoefden uit te drukken; want ze werden onmiddellijk werkelijkheid door de kracht van *kriyāsakti*, die geheimzinnige kracht die ogenblikkelijk denkbeelden in zichtbare vormen omzet, en deze waren voor de ‘mens’ van het vroege *derde* ras even objectief als de voorwerpen die we zien dat nu voor ons zijn.

Vr. Hoe verklaart de esoterische filosofie dan de overdracht van zelfs maar enkele fragmenten van die gedachten van het ego aan ons stoffelijke geheugen, dat deze soms vasthoudt?

Antw. Deze worden alle weerspiegeld op het brein van de slaper, zoals de schaduwen buiten vallen op het canvas van een tent, die de bewoner ervan ziet als hij wakker wordt. Dan denkt de mens dat hij dit alles heeft gedroomd, en heeft hij het gevoel dat *hij* iets had beleefd, terwijl hij in werkelijkheid vaag iets van de *gedachte-werkingen* van het ware ego heeft opgevangen. Als hij volledig ontwaakt, worden zijn herinneringen elke minuut meer verwrongen, en vermengen zich met de beelden die door het stoffelijke brein worden voortgebracht door de prikkeling die de slaper doet ontwaken. Deze herinneringen veroorzaken door middel van associatie verschillende gedachtengangen.

Vr. Het is moeilijk te begrijpen hoe het ego tijdens de nacht dingen kan beleven die lang geleden hebben plaatsgevonden. Werd er niet gezegd dat dromen niet subjectief zijn?

Antw. Hoe kunnen ze subjectief zijn als de droomtoestand zelf voor ons, en ieder geval op ons gebied, subjectief is? Voor de dromer (het ego)

zijn de dingen op zijn eigen gebied even objectief als onze handelingen dat voor ons zijn.

Vr. Welke zintuigen werken in dromen?

Antw. De zintuigen van de slaper ontvangen af en toe schokken, en worden aangezet tot mechanische werking; wat hij hoort en ziet zijn, zoals gezegd, een verwrongen weerspiegeling van de gedachten van het ego. Laatstgenoemde is in hoge mate spiritueel, en is nauw verbonden met de hogere beginselen, buddhi en ātman. Deze hogere beginselen zijn op ons gebied in het geheel niet werkzaam, en het hogere ego (*manas*) zelf sluimert min of meer tijdens de waaktoestand van de stoffelijke mens. Dit is vooral het geval bij personen met een sterk materialistische geest. De geestelijke vermogens verkeren in zo'n sluimertoestand, omdat het ego zo is geketend aan de stof, dat *het* nauwelijks al zijn aandacht kan geven aan de handelingen van de mens, zelfs al zou de laatste zonden begaan waardoor dat ego – wanneer het weer is verenigd met zijn *lagere* manas – in de toekomst zal moeten lijden. Zoals gezegd vormen de indrukken, die door dit ego worden geprojecteerd op de stoffelijke mens, wat we het 'geweten' noemen; en naarmate de persoonlijkheid, de lagere ziel (of het *manas*), zich verenigt met zijn hogere bewustzijn of EGO, wordt de werking van laatstgenoemde op het leven van de sterfelijke mens meer merkbaar.

Vr. Is dit ego dan het 'hogere ego'?

Antw. Ja; het is het hogere manas verlicht door buddhi; kortom het beginsel van zelfbewustzijn, het 'ik ben ik'. Het is het kārāṇaśarīra, de onsterfelijke mens, die van de ene incarnatie overgaat naar de volgende.

Vr. Verschilt het 'register' of de 'tafel van het gebeugen' voor de droomtoestand van dat tijdens de waaktoestand?

Antw. Omdat dromen in feite de werkingen van het ego zijn tijdens de fysieke slaap, worden ze natuurlijk op hun eigen gebied opgetekend en brengen ze daar hun bijbehorende gevolgen teweeg. Maar men moet altijd bedenken dat dromen in het algemeen, en zoals wij ze kennen, eenvoudig onze vage herinneringen zijn van deze feiten als we wakker worden.

Het gebeurt inderdaad vaak dat we ons helemaal niet herinneren dat we hebben gedroomd, terwijl de herinnering aan de droom later op die dag plotseling tot ons doordringt. Er zijn daarvoor veel oorzaken. Het is hetzelfde wat iedereen soms overkomt. Vaak brengt een gevoel, een geur, zelfs een toevallig geluid of een klank, lang vergeten gebeurtenissen, tafe-

relen en personen plotseling in onze herinnering. Iets van wat werd gezien, gedaan of gedacht door de 'nacht-werker', het ego, drukte zich toen af op het stoffelijke brein, maar drong niet door tot het bewuste, wakende geheugen tengevolge van een of andere fysieke toestand of belemmering. Deze indruk wordt vastgelegd in het brein in een daarvoor geschikte cel of zenuwcentrum, maar blijft tengevolge van een of andere omstandigheid als het ware 'steken' totdat iets er de benodigde impuls aan geeft. Dan stuurt het brein deze onmiddellijk door naar het bewuste geheugen van de wakende mens; want zodra de vereiste omstandigheden aanwezig zijn, komt dat centrum tot activiteit, en voert het werk uit dat het had moeten doen, maar waarvan de voltooiing eerst werd belemmerd.

Vr. Hoe gaat dit in z'n werk?

Antw. Er is onophoudelijk, dag en nacht, een soort bewuste telegrafische communicatie aan de gang tussen het stoffelijke brein en de innerlijke mens. Het brein is zoiets ingewikkelds, zowel fysisch als metafysisch, dat het op een boom lijkt waarvan men de bast laag na laag kan verwijderen, waarbij iedere laag verschilt van alle andere lagen, en elke zijn eigen speciale werk, taak en eigenschappen heeft.

Vr. Wat onderscheidt het geheugen en de verbeelding in de droom van die in het waakbewustzijn?

Antw. Tijdens de slaap zijn het stoffelijke geheugen en de verbeelding natuurlijk passief, omdat de dromer slaapt: zijn brein slaapt, zijn geheugen slaapt, al zijn functies sluimeren en rusten. Pas als ze worden gestimuleerd, zoals ik u heb gezegd, komen ze tot leven. Het bewustzijn van de slaper is dus niet actief, maar passief. De innerlijke mens, daarentegen, het werkelijke ego, handelt onafhankelijk tijdens de slaap van het lichaam; maar het is te betwijfelen of iemand van ons – tenzij hij grondig op de hoogte is van de fysiologie van het occultisme – de aard van de werking ervan kan begrijpen.

Vr. Wat is het verband tussen het astrale licht en ākāśa enerzijds en het geheugen anderzijds?

Antw. Het eerstgenoemde is de 'tafel van het geheugen' van de dierlijke mens, het laatstgenoemde van het geestelijke ego. De 'dromen' van het ego worden, evenals de handelingen van de stoffelijke mens, alle opgetekend, want beide zijn handelingen gebaseerd op oorzaken en brengen gevolgen teweeg. Onze 'dromen', die slechts de waaktoestand en de han-

delingen van het ware zelf zijn, moeten natuurlijk ergens worden opgetekend. Lees ‘Karmische visioenen’ in *Lucifer*, en let op de beschrijving van het werkelijke ego, dat aanwezig is als een toeschouwer van het leven van de held, en misschien zal u iets opvallen.

Vr. Wat is in werkelijkheid het astrale licht?

Antw. De esoterische filosofie leert ons dat het *astrale licht* eenvoudig de drossem is van *ākāśa* of de universele ideatie in haar metafysische betekenis. Hoewel onzichtbaar, is het toch om zo te zeggen de fosforescerende uitstraling van laatstgenoemde, en het is het medium tussen haar en de denkvermogens van de mens. En deze verontreinigen het astrale licht, en maken het tot wat het is – een voorraadschuur van alle menselijke en vooral psychische onvolkomenheden. Bij zijn oorspronkelijke ontstaan is het astrale licht als uitstraling heel zuiver, maar hoe lager het afdaalt en onze aardse sfeer nadert, hoe meer het differentieert, en als gevolg daarvan wordt de samenstelling ervan onzuiver. Maar de mens draagt aanzienlijk bij tot deze verontreiniging, en geeft de essentie ervan veel slechter terug dan dat hij deze ontving.

Vr. Kunt u ons uitleggen in welk verband het staat tot de mens en zijn handelen in het droomleven?

Antw. Differentiatie in de stoffelijke wereld is oneindig. De universele ideatie – of *mabat*, zo u wilt – zendt haar homogene uitstraling in een heterogene wereld, en dit bereikt het menselijke of *persoonlijke* denkvermogen via het astrale licht.

Vr. Maar ontvangt ons denkvermogen zijn verlichting niet direct van het hogere manas via het lagere manas? En is het eerstgenoemde niet de zuivere emanatie van de goddelijke ideatie – de mānasaputra’s die in de mens incarnerden?

Antw. Ja, dat klopt. De individuele *mānasaputra*’s of de *kumāra*’s zijn de directe uitstralingen van de goddelijke ideatie – ‘individueel’ in de betekenis van latere differentiatie, tengevolge van talloze incarnaties. Samen zijn ze het collectieve geheel van die ideatie, die op ons gebied, of vanuit ons gezichtspunt *mabat* zijn geworden, zoals de *dhyān-chohans* gezamenlijk het WOORD of de ‘logos’ zijn bij het vormgeven aan de wereld. Als de persoonlijkheden (lagere manas of *stoffelijke* denkvermogens) uitsluitend door hun hogere *alter ego*’s zouden worden geïnspireerd en verlicht, dan zou er weinig onvolmaaktheid in de wereld zijn. Maar dat is niet het geval; en

terwijl ze verstrikt raken in de mazen van het astrale licht, raken ze meer en meer gescheiden van hun ouder-ego's. Lees en bestudeer wat Eliphas Lévi zegt over het astrale licht, dat hij satan en de grote slang noemt. Men heeft het astrale licht te letterlijk opgevat in de betekenis van een soort tweede blauwe hemel. Deze denkbeeldige ruimte, waarop de talloze beelden zijn afgedrukt van alles wat ooit was, is en zal zijn, is maar een al te droevige werkelijkheid. Het wordt in en voor de mens – als deze al paranormaal begaafd is, en wie is dat niet? – een soort verleidende demon, zijn 'engel van het kwaad', en de inspirator van al onze slechtste daden. Het beïnvloedt zelfs de wil van een slapend mens door visioenen die worden afgedrukt op zijn sluimerende brein (visioenen die niet moeten worden verward met 'dromen'), en deze kiemen dragen vrucht wanneer hij ontwaakt.

Vr. Welke rol speelt de wil in dromen?

Antw. De wil van de uiterlijke mens, onze wilskracht, is tijdens dromen natuurlijk slapend en niet actief; maar er kan een bepaalde richting aan de sluimerende wil worden gegeven tijdens zijn inactiviteit, waardoor bepaalde later optredende resultaten worden bereikt door een wederzijds op elkaar inwerken – bijna mechanisch voortgebracht door de vereniging van twee of meer 'beginselen' tot één, zodat ze in volledige harmonie zullen werken, zonder enige wrijving of valse noot, als men weer wakker is. Maar dit is een van de trucs van de 'zwarte magie', en als die wordt gebruikt voor goede doeleinden, behoort deze tot de training van een occultist. Men moet ver gevorderd zijn op het 'pad' om een wil te hebben die bewust kan werken tijdens de fysieke slaap, of kan inwerken op de wil van een ander tijdens zijn slaap, bijvoorbeeld om zijn dromen te beheersen, en zo zijn handelingen te beheersen als hij wakker is.

Vr. Er wordt ons geleerd dat de mens al zijn 'beginselen' tot één kan verenigen – wat betekent dat?

Antw. Wanneer een adept hierin slaagt, is hij een *jīvanmukta*: hij is in feite niet meer van deze aarde, en wordt een nirvānī, die naar vrije keus in *samādhi* kan gaan. Adepten worden gewoonlijk geclassificeerd naar het aantal 'beginselen' dat ze volkomen onder controle hebben, want wat we wil noemen heeft zijn zetel in het hogere EGO, en laatstgenoemde is goddelijk en zuiver, wanneer het vrij is van zijn met onvolkomenheden beladen persoonlijkheid.

Vr. Welke rol speelt karma bij dromen? In India zegt men dat iedereen de

beloning of de straf ontvangt voor al zijn daden, zowel in de waaktoestand als in de droomtoestand.

Antw. Als dat zo is, komt dat omdat ze de tradities van hun voorouders in alle zuiverheid hebben bewaard en niet hebben vergeten. Ze weten dat het Zelf het *werkelijke* ego is, en dat het leeft en handelt, hoewel op een ander gebied. Het uiterlijke leven is een ‘droom’ voor dit ego, terwijl het innerlijke leven, of het leven op wat wij het droomgebied noemen, voor hem het werkelijke leven is. En daarom zeggen de hindoes (de wereldlijke, natuurlijk) dat karma weldadig is, en de werkelijke mens in dromen beloont en ook de bedrieglijke persoonlijkheid in het stoffelijke leven.

Vr. Wat is karmisch het verschil tussen deze twee?

Antw. De stoffelijke mens is even weinig verantwoordelijk als een hond of muis. Voor de lichamelijke vorm is alles voorbij bij de dood van het lichaam. Maar het werkelijke ZELF, dat zijn eigen schaduw emaneerde, of de lagere denkende persoonlijkheid, die tijdens het leven van de stoffelijke automaat aan de touwtjes trekt en dit leven opvoert, zal samen met zijn *factotum en alter ego* moeten lijden in zijn volgende incarnatie.

Vr. Maar die twee, het hogere en het lagere manas, zijn toch één, nietwaar?

Antw. Dat zijn ze, en toch zijn ze dat niet – en dat is het grote mysterie. Het hogere manas of het EGO is in essentie goddelijk, en daarom zuiver; geen vlekje kan het verontreinigen, want geen straf kan het, *per se*, bereiken, te meer omdat het onschuldig is aan en geen aandeel heeft in de opzettelijke handelingen van zijn lagere ego. Maar juist door het feit dat – hoewel het tweevoudig is en tijdens het leven het hogere van het lagere verschilt – ‘de vader en de zoon’ *één zijn*, en omdat de lagere ziel, door zich te verenigen met het ouder-ego, daarop al haar goede zowel als slechte handelingen vastlegt en afdrukt, moeten beide lijden; het hogere ego, hoewel onschuldig en zonder blaam, moet de straf voor de verkeerde daden die zijn begaan door het *lagere* zelf daarmee samen dragen in hun toekomstige incarnatie. De hele leer van de verzoening is gebaseerd op deze oude leerstelling; want het hogere ego is de tegenhanger van wat op deze aarde de persoonlijkheid is. Voor wie dat begrijpen is ze een nieuwe versie van het oude vedische verhaal van Viśvakarman, in elk opzicht duidelijk gemaakt. Viśvakarman, de alziende vader-god, die het bevattingsvermogen van stervelingen te boven gaat, komt als zoon van Bhuvana, de heilige geest, tenslotte ertoe om de werelden te redden doordat hij *zichzelf opoffert aan zichzelf*. De mystieke naam van het ‘hogere ego’ is in de

Indische filosofie *kshetrajñā*, of ‘belichaamde ziel’, dat wat *kshetra*, het lichaam, kent of bezielt. Als men de naam etymologiseert, vindt men daarin de term *aja*, ‘eerst-geboren’, en ook het ‘lam’. Dit alles is veelzeggend, en er zouden boekdelen kunnen worden volgeschreven over de ontwikkeling van vorm en haar tegenhanger voor en na het wordingsproces – over Christus-*kshetrajñā*, de ‘god-mens’, de eerstgeborene, gesymboliseerd als het ‘lam’. *De Geheime Leer* laat zien dat de *mānasaputra*’s of incarnerende EGO’S vrijwillig en doelbewust de last van alle toekomstige zonden van hun toekomstige persoonlijkheden op zich hebben genomen. Zo is het gemakkelijk te zien dat noch Dhr. A. noch Dhr. B., noch een van de persoonlijkheden waarin het zichzelf opofferende EGO zich periodiek kleedt, werkelijk lijdt, maar de onschuldige *Christos* in ons. Daarom zeggen de mystieke hindoes dat het eeuwige zelf, of het ego (de één in drie en de drie in één), de wagenmenner of de bestuurder is; de persoonlijkheden zijn de tijdelijke en weer verdwijnende passagiers; terwijl de paarden de dierlijke hartstochten van de mens zijn. Het is daarom juist te zeggen dat wanneer we doof blijven voor de stem van ons geweten, we de *Christos* in ons kruisigen. Maar laten we terugkomen op de dromen.

Vr. Zijn de zogenaamd profetische dromen een teken dat de dromer over sterke helderziende vermogens beschikt?

Antw. Men kan zeggen dat in het geval van mensen die werkelijk profetische dromen hebben, dit komt doordat hun fysieke brein en geheugen in een nauwer en meer harmonisch verband staan tot hun ‘hogere ego’ dan bij de meeste mensen. Het ego-zelf beschikt over meer mogelijkheden om op het stoffelijke omhulsel en het geheugen dat af te drukken wat van belang is voor die personen, dan in het geval van minder begaafde personen. Bedenk dat de enige god waarmee de mens in contact komt, zijn eigen god is, geest, ziel en denkvermogen, of bewustzijn genoemd, en deze drie zijn één.

Maar er is onkruid dat moet worden vernietigd, opdat de plant kan groeien. We moeten sterven, zei Paulus, opdat we opnieuw leven. Door vernietiging kunnen we verbeteren, en de drie krachten, van het in-standhouden, het scheppen en het vernietigen, zijn maar even zoveel aspecten van de goddelijke vonk in de mens.

Vr. Dromen adepten?

Antw. Geen enkele gevorderde adept droomt. Een adept is iemand die de beheersing heeft verkregen over zijn vier lagere beginselen, waaronder zijn lichaam, en geeft het vlees dus niet zijn zin. Hij verlamt eenvoudig

zijn lagere zelf tijdens de slaap, en wordt volkomen vrij. Een droom, zoals wij die opvatten, is een illusie. Zal een adept dan dromen, wanneer hij zich heeft bevrijd van alle andere illusies? In zijn slaap leeft hij eenvoudig op een ander en meer werkelijk gebied.

Vr. Zijn er mensen die nooit hebben gedroomd?

Antw. Zover ik weet is er in de wereld niet zo iemand. Iedereen droomt min of meer; maar bij de meeste mensen verdwijnen de dromen plotseling bij het ontwaken. Dit hangt af van de meer of minder ontvankelijke toestand van de zenuwknopen in de hersenen. Niet-spirituele mensen, en zij die hun beeldende vermogens niet gebruiken, of die door lichamelijk werk zijn uitgeput, zodat de zenuwknopen zelfs niet mechanisch werken tijdens rust, dromen zelden of nooit met enige samenhang.

Vr. Wat is het verschil tussen dromen van mensen en die van dieren?

Antw. De droomtoestand komt niet alleen bij alle mensen voor, maar natuurlijk ook bij alle dieren, van de hoogste zoogdieren tot de kleinste vogels, en zelfs insecten. Ieder wezen dat fysieke hersenen heeft, of soortgelijke organen, moet dromen. Ieder dier, groot of klein, heeft in meerdere of mindere mate stoffelijke zintuigen; en hoewel deze zintuigen tijdens de slaap min of meer passief zijn, zal het geheugen toch, om zo te zeggen, mechanisch werken, en vroegere gevoelens reproducieren. We weten allen dat honden, paarden en koeien dromen, en ook kanaries, maar zulke dromen zijn volgens mij slechts fysiologisch. Zoals de laatste sintels van een uitdovend vuur, met zijn vlammen en af en toe oplichtende gloed, zo werkt ook het brein bij het in slaap vallen. Dromen zijn niet, zoals Dryden zegt, 'door de verbeelding veroorzaakte intermezzi', want die kunnen alleen betrekking hebben op fysiologische dromen veroorzaakt door indigestie, of door een idee of gebeurtenis die zich tijdens de uren dat we wakker zijn heeft afgedrukt op het actieve brein.

Vr. Wat gebeurt er dan bij het slapen gaan?

Antw. Dit wordt gedeeltelijk verklaard door de fysiologie. Volgens het occultisme is het de periodieke en regelmatige uitputting van de zenuwcentra, en vooral van de zenuwknopen in de hersenen die de zintuigen betreffen, die weigeren langer op dit gebied te werken en die, willen ze niet ongeschikt raken om te functioneren, gedwongen zijn hun kracht te herwinnen op een ander gebied of *upādhi*. Eerst komt *svapna*, of de droomtoestand, en deze leidt tot die van *sushupti*. Nu moet men bedenken, dat al onze zintuigen tweevoudig zijn en werken overeenkomstig het

bewustzijnsgebied waarop het denkende wezen actief is. Fysieke slaap biedt de beste gelegenheid voor de werking ervan op de verschillende gebieden; tegelijk is het een noodzaak zodat de zintuigen kunnen herstellen en nieuwe levenskracht opdoen voor de *jāgrat*, of waaktoestand, vanuit de *svapna*- en *sushupti*-toestand. Volgens de *rājayoga* is *turīya* de hoogste toestand. Als iemand uitgeput is door één toestand van het levensfluidum, zoekt hij een andere; wanneer hij bijvoorbeeld is uitgeput door de hete lucht, verfrist hij zich met koel water; slaap is dus het schaduwplekje in de zonovergoten vallei van het leven. Slaap is een teken dat het waak-leven te sterk is geworden voor het fysieke organisme, en dat de kracht van de levensstroom moet worden afgebroken door de waaktoestand te verwisselen voor de slaaptoestand. Vraag een goede helderziende om de aura te beschrijven van iemand die zojuist door slaap is verkwikt, en die van een ander die op het punt staat te gaan slapen. Eerstgenoemde zal worden gezien badend in de ritmische trillingen van de levensstromen – gouden, blauwe en roze; dat zijn de elektrische levensgolven. De laatstgenoemde bevindt zich als het ware in een nevel van een intense goud-oranje tint, bestaande uit atomen die met een bijna ongelooflijke snelheid in vlagen rondwentelen, waaruit blijkt dat de persoon te veel verzadigd begint te raken van leven; de levensessentie is te sterk voor zijn fysieke organen, en hij moet verkwikking zoeken in de schaduwkant van die essentie, en die kant betreft de dromen of de fysieke slaap, een van de toestanden van bewustzijn.

Vr. Maar wat is een droom?

Antw. Dat hangt af van de betekenis van de term. Men kan ‘dromen’ of zoals wij zeggen slaap-visioenen hebben, als men waakt of slaapt. Als het astrale licht door de kracht van de wil in een schaal of een metalen vat wordt verzameld en de ogen op een bepaald punt daarin worden gericht met de sterke wil om te zien, dan heeft dit een visioen of ‘droom’ tot gevolg, als de persoon enigszins sensitief is. De weerspiegelingen in het astrale licht ziet men beter met gesloten ogen, en nog duidelijker in de slaap. Van lichtend wordt het visioen doorzichtig; van normaal organisch bewustzijn stijgt het op tot een transcendente toestand van bewustzijn.

Vr. Aan welke oorzaken zijn dromen voornamelijk toe te schrijven?

Antw. Zoals we allemaal weten zijn er veel soorten dromen. Als we de ‘spijsverteringsdroom’ buiten beschouwing laten, zijn er hersendromen en geheugendromen, mechanische en bewuste visioenen. Voor waarschuwend of voorspellende dromen is de daadwerkelijke medewerking van

het innerlijke ego nodig. Ze zijn ook vaak het gevolg van de bewuste of onbewuste samenwerking van het brein van twee levende mensen, of van hun ego's.

Vr. Wat droomt er dan?

Antw. Gewoonlijk het stoffelijke brein van het persoonlijke ego, de zetel van het geheugen, dat vonken afgeeft en verspreidt zoals de nagloeiende sintels van een vuur. Het geheugen van de slaper is als een zevensnarige eolusharp, zijn geestestoestand kan worden vergeleken met de wind die over de snaren strijkt. Voordat hij in slaap viel, was hij in een van de zeven toestanden van mentale activiteit; de daarmee overeenkomstige snaar van de harp zal tijdens de slaap daarop reageren. Als het een zachte bries is, zal de harp maar weinig worden beroerd; maar als het een orkaan is, zullen de trillingen naar verhouding sterker zijn. Als het persoonlijke ego in verbinding staat met zijn hogere beginselen, en de sluiers van de hogere gebieden worden weggetrokken, dan is alles goed; als het daarentegen een materialistisch dierlijk karakter heeft, dan zullen er waarschijnlijk geen dromen zijn; of als het geheugen toevallig de ademtocht van de 'wind' van een hoger gebied opvangt, en kans ziet die via de zenuwknopen van de kleine hersenen af te drukken, en niet door directe tussenkomst van het geestelijke ego, dan zal het beelden en klanken ontvangen die zo verwrongen en disharmonisch zijn, dat zelfs een devachanisch visioen een nachtmerrie of een groteske karikatuur zou lijken. Er is daarom geen eenvoudig antwoord op de vraag 'Wat droomt er?', want het hangt volledig af van elk individu welk beginsel de belangrijkste drijfveer is tijdens de dromen, en of ze worden herinnerd of vergeten.

Vr. Is de schijnbare objectiviteit in een droom werkelijk objectief, of subjectief?

Antw. Als wordt toegegeven dat deze schijnbaar is, dan is ze natuurlijk subjectief. De vraag zou eerder moeten zijn: Voor wie of wat zijn de beelden of voorstellingen in dromen hetzij objectief of subjectief? Voor de fysieke mens, de *dromer*, is alles wat hij ziet met gesloten ogen, en in of met zijn geest, natuurlijk subjectief. Maar voor de *ziener* in de fysieke dromer – die als ziener zelf subjectief is voor onze materiële zintuigen – is alles wat hij ziet even objectief als hij voor zichzelf is en voor anderen zoals hij. Materialisten zullen waarschijnlijk lachen, en zeggen dat wij van de mens een hele familie van entiteiten maken, maar dat is niet het geval. Volgens het occultisme is de stoffelijke mens één, maar de denkende mens is zevenvoudig, denkt, handelt, voelt en leeft in zeven verschillende bestaanstoestanden of op zeven bewustzijnsgebieden, en voor elk van die

toestanden of gebieden heeft het permanente ego (niet de bedrieglijke persoonlijkheid) een eigen stel zintuigen.

Vr. Kunnen die verschillende zintuigen worden onderscheiden?

Antw. Niet tenzij u een adept bent of een getrainde chela, en goed op de hoogte bent met die verschillende toestanden. Wetenschappen zoals biologie, fysiologie en zelfs psychologie (volgens de school van Maudsley, Bain of Herbert Spencer) roeren dit onderwerp niet aan. De wetenschap leert ons over de verschijnselen van de wil, van het gevoel, het intellect en het instinct, en zegt dat deze alle tot uiting komen via de zenuwcentra, waarvan onze hersenen het belangrijkste is. Het bijzondere medium of de substantie door middel waarvan deze verschijnselen plaatsvinden, wordt door haar aangeduid als vaat- en vezelweefsels; ze verklaart het onderlinge verband tussen beide en verdeelt de zenuwcentra in motorische, sensibele en sympathische, maar ze spreekt met geen woord over de geheimzinnige werking van het intellect zelf, of van het denkvermogen en zijn functies.

Het gebeurt vaak, dat we ons ervan bewust zijn en weten dat we dromen; dit is een goed bewijs van het feit dat de mens op het gebied van het denken een veelvoudig wezen is; het ego, de denkende mens, Proteus, is dus niet alleen een veelvormige, altijd veranderende entiteit, maar hij is ook, om zo te zeggen, in staat zichzelf op het gebied van het denken en dromen te scheiden in twee of meer entiteiten; en op het gebied van de illusie dat ons volgt tot de drempel van nirvāṇa, is hij als ain-soph die spreekt tot ain-soph, en een dialoog houdt met zichzelf, en spreekt door, over en tot zichzelf. En dit is het mysterie van de ondoorgrondelijke godheid in de *Zohar*, evenals in de hindoeïfilosofieën; het is hetzelfde in de Kabbala, de Purāṇa's, en in metafysica van de Vedānta, of zelfs in het zogenaamde christelijke mysterie van de godheid en de drieëenheid. De mens is de microkosmos van de macrokosmos; de god op aarde is gevormd naar het model van de god in de natuur. Maar het universele bewustzijn van het werkelijke ego transcendeert miljoenvoudig het zelfbewustzijn van het persoonlijke of bedrieglijke ego.

Vr. Is datgene wat 'onbewuste hersenwerking tijdens de slaap' wordt genoemd, een mechanisch proces van het fysieke brein, of is het een bewuste werking van het ego, waarvan alleen het gevolg wordt afgedrukt op het gewone bewustzijn?

Antw. Het laatste; want is het mogelijk, als we bewust zijn, om ons te herinneren wat er gebeurde terwijl ons brein onbewust werkte? Dit is kennelijk een contradictio in terminis.

Vr. Hoe kan het gebeuren dat mensen die in de natuur nooit bergen hebben gezien, deze vaak duidelijk zien als ze slapen, en de karakteristieke vormen ervan kunnen waarnemen?

Antw. Hoogstwaarschijnlijk omdat ze plaatjes van bergen hebben gezien; anders is het iemand of iets in ons dat ze eerder heeft gezien.

Vr. Wat is de oorzaak van die ervaring in dromen waarin de dromer altijd naar iets schijnt te streven, maar het nooit bereikt?

Antw. Dat komt omdat het uitgesloten is dat het fysieke zelf en zijn geheugen kunnen weten wat het werkelijke ego doet. De dromer vangt slechts vage indrukken op van de daden van het ego, van wie de handelingen bij de fysieke mens de zogenaamde droom voortbrengt, maar waarvan hij de logische samenhang niet kan volgen. Een ijgende patiënt staat na zijn herstel in dezelfde verhouding tot de verpleegster die over hem heeft gewaakt en voor hem heeft gezorgd, als de fysieke mens tot zijn werkelijke ego. Het ego handelt even bewust in hem en buiten hem als de verpleegster die voor een zieke zorgt en over hem waakt. Maar noch de patiënt nadat hij zijn ziekbed heeft verlaten, noch de dromer die ontwaakt, zal zich iets kunnen herinneren behalve vluchtig en bij vlagen.

Vr. In welk opzicht verschillen slaap en dood?

Antw. Er is beslist een analogie tussen die twee, maar ook een groot verschil. Tijdens de slaap is er een verbinding, hoe zwak die misschien ook is, tussen de lagere en de hogere geest van de mens, en de laatstgenoemde wordt min of meer weerspiegeld in de eerstgenoemde, hoeveel de stralen ervan ook zijn vervormd. Het illusie-lichaam, het *māyāvirūpa*, wordt echter zodra het lichaam dood is een *kāmarūpa*, of dierlijke ziel, en wordt aan zijn lot overgelaten. Daarom is er evenveel verschil tussen een spookverschijning en een mens als er is tussen een grofstoffelijke, dierlijke maar nuchtere sterveling en iemand die dronken en onbekwaam is en de meest opvallende dingen in zijn omgeving niet kan onderscheiden; tussen iemand die is opgesloten in een volkomen donkere kamer en iemand in een kamer die, hoe gebrekkig ook, door een of ander licht wordt verlicht.

De lagere beginselen zijn als wilde beesten, en het hogere manas is de denkende mens die ze met meer of minder succes temt of onderwerpt. Maar als het beest eenmaal vrij wordt van de meester die het aan zich onderworpen hield, gaat het, zodra het zijn stem niet meer hoort en hem niet meer ziet, weer terug naar de wildernis en zijn oude hol. Voor een

dier duurt het echter enige tijd voordat het terugkeert naar zijn oorspronkelijke en natuurlijke staat, maar deze lagere beginselen of het 'spook' keren onmiddellijk terug, en zodra de hogere triade de toestand van devachan is binnengegaan, wordt de lagere duade weer wat het vanaf het begin was, een beginsel voorzien van een puur dierlijk instinct, dat door de grote verandering nog gelukkiger is gemaakt.

Vr. In welke toestand verkeert het liṅgaśarīra, of het modellichaam, tijdens dromen?

Antw. Het modellichaam slaapt tezamen met het lichaam, tenzij het door een krachtig verlangen, opgewekt door het hogere manas, wordt geprojecteerd. In dromen speelt het geen actieve rol, maar is daarentegen geheel passief, en is de onvrijwillige half slapende getuige van de ervaringen die de hogere beginselen hebben.

Vr. Onder welke omstandigheden wordt deze spookgestalte gezien?

Antw. Soms, in gevallen van ziekte of sterke hartstochten van degene die wordt gezien, of degene die ziet; beide zijn mogelijk. Vooral vlak voor het sterven zal een zieke waarschijnlijk in een droom of in een visioen mensen zien van wie hij houdt en aan wie hij voortdurend denkt, en dat geldt ook voor iemand die wakker is, maar intensief denkt aan iemand die op dat moment slaapt.

Vr. Kan een magiër zo'n dromend wezen oproepen en ermee in verbinding staan?

Antw. In de zwarte magie gebeurt het niet zelden dat de 'geest' van iemand die slaapt, wordt opgeroepen; de tovenaar kan dan naar wens elk geheim te weten komen van de geestverschijning, en de slaper kan heel onwetend zijn van wat er gebeurt. Onder zulke omstandigheden verschijnt het *māyāvīrūpa*; maar er is altijd een gevaar dat het geheugen van de levende mens herinneringen zal vasthouden van het oproepen, en zich deze zal herinneren als een levendige droom. Als het zich echter niet op grote afstand bevindt, kan het dubbel of *liṅgaśarīra* worden opgeroepen, maar dit kan noch spreken noch informatie geven, en er bestaat altijd de mogelijkheid dat de slaper wordt gedood door deze geforceerde scheiding. Er zijn veel plotselinge sterfgevallen opgetreden tijdens de slaap, en de wereld is er niet wijzer van geworden.

Vr. Kan er een verbinding bestaan tussen een dromer en een wezen in 'kāma loka'?

Antw. De dromer die een wezen in *kāma loka* oproept, zou waarschijnlijk een nachtmerrie krijgen, of het risico lopen om 'bezeten' te worden door de 'geestverschijning' die zo is opgeroepen, als hij een medium zou zijn, of iemand die zich zo passief heeft gemaakt tijdens de waak-uren dat zelfs zijn hoger zelf hem nu niet kan beschermen. Daarom is de passieve mediamieke staat zo gevaarlijk, waarin na enige tijd het hogere zelf volkomen hulpeloos wordt en degene die slaapt of in trance verkeert niet meer kan helpen of zelfs waarschuwen. Passiviteit verlamt de verbinding tussen de lagere en de hogere beginselen. Het gebeurt niet vaak dat men mediums vindt die, terwijl ze *uit eigen wil* passief blijven om in verbinding te treden met een hogere intelligentie, een *buitenaardse geest* (niet ontlichaamd), toch voldoende hun eigen persoonlijke wil bewaren zodat ze niet elke band met het hogere zelf verbreken.

Vr. Kan een dromer in verbinding staan met een wezen in devachan?

Antw. De enig mogelijke manier om te communiceren met devachani's is tijdens de slaap door een droom of een visioen, of in een trance-toestand. Geen devachani kan afdalen naar ons gebied; wij, of liever ons *innerlijke zelf*, moeten opklimmen naar zijn gebied.

Vr. In welke geestestoestand verkeert een dronkaard tijdens de slaap?

Antw. Het is geen werkelijke slaap, maar een zwaar benevelde toestand; het is geen fysieke rust, maar is erger dan slapeloosheid, en het doodt de dronkaard even snel. Tijdens zo'n benevelde toestand, en ook wanneer men waakt en dronken is, draait en tolt alles in de hersenen, en brengt in de verbeelding afschuwelijke en groteske gedaanten voort die voortdurend veranderen en bewegen.

Vr. Wat is de oorzaak van een nachtmerrie, en hoe komt het dat de dromen van mensen die lijden aan tuberculose in een vergevorderd stadium vaak plezierig zijn?

Antw. De oorzaak van de eerstgenoemde is eenvoudig fysiologisch. Een nachtmerrie ontstaat door beklemming en moeite bij het ademen; en moeilijkheden bij het ademen scheppen altijd een benauwd gevoel en wekken de indruk van een op handen zijnde ramp. In het tweede geval zijn de dromen prettig omdat de tuberculosepatiënt dagelijks meer gescheiden raakt van zijn stoffelijke lichaam, en naar verhouding meer helderziend wordt. Als de dood nadert, kwijnt het lichaam weg en vormt niet langer een belemmering tussen het brein van de fysieke mens en zijn hogere zelf.

Vr. Is het goed om het dromen te cultiveren?

Antw. Door wat men het vermogen om te 'dromen' noemt te cultiveren, wordt helderziendheid ontwikkeld.

Vr. Zijn er middelen om dromen te interpreteren, bijvoorbeeld de interpretatie die in droomboeken wordt gegeven?

Antw. Geen andere dan het helderziende vermogen en de geestelijke intuïtie van degene die ze 'interpreteert'. Elk dromend ego verschilt van ieder ander, zoals ook onze stoffelijke lichamen. Als alles in het heeel voor de symboliek ervan op het stoffelijke gebied al zeven sleutels heeft, hoeveel sleutels heeft het dan misschien op hogere gebieden?

Vr. Is er een manier om dromen te classificeren?

Antw. We kunnen dromen ruwweg in zeven categorieën verdelen, en deze weer onderverdelen. We zouden ze dan als volgt indelen:

1. Profetische dromen. Deze worden door het hogere zelf in ons geheugen gegrift en zijn in het algemeen eenvoudig en duidelijk; ofwel men hoort een stem of voorziet de toekomstige gebeurtenis.

2. Allegorische dromen of vage flitsen van werkelijkheden die door de hersenen worden opgevangen en door onze fantasie worden verdraaid. Deze zijn gewoonlijk slechts half waar.

3. Dromen die door adepten, goede of slechte, worden gezonden, door hypnotiseurs, of door de gedachten van mensen met een krachtige geest die erop uit zijn om ons hun wil op te leggen.

4. Retrospectieve; dromen van gebeurtenissen die tot vorige incarnaties behoren.

5. Waarschuwendende dromen voor anderen die zelf niet in staat zijn zo'n indruk te ontvangen.

6. Verwarde dromen, waarvan de oorzaken hierboven zijn besproken.

7. Dromen die louter fantasie en chaotische beelden zijn, tengevolge van de spijsvertering, of een of ander mentaal probleem of een soortgelijke oorzaak van buitenaf.

HANDELINGEN

VAN

DE BLAVATSKY LODGE

VAN DE

THEOSOPHICAL SOCIETY

BESPREKING VAN DE STANZA'S VAN het EERSTE DEEL

VAN

DE GEHEIME LEER

DEEL II

Stanza's II (Śloka's 3 en 4) t/m IV

Februari en Maart 1889

[De volgende handelingen zijn samengesteld op basis van in steno gemaakte aantekeningen op bijeenkomsten van de Blavatsky Lodge van de Theosophical Society, van 10 januari tot en met 20 juni 1889, en geven enigszins verkort de oorspronkelijke gedachtenwisseling.

Omdat 'De Geheime Leer' is gebaseerd op de archaische stanza's van het 'Boek van Dzyan', en deze te diepzinnig zijn voor de meesten die de esoterische filosofie nog maar kort bestuderen, hebben de leden van de 'B.L. van de T.S.' afgesproken de discussies van de wekelijkse bijeenkomsten te wijden aan elke stanza en aan allerlei andere metafysische onderwerpen.

De vragen werden gesteld door leden die hun tegenwerpingen en bezwaren grotendeels baseerden op de uitgangspunten van de moderne wetenschap, en op basis daarvan logische conclusies trokken. Omdat velen die 'De Geheime Leer' bestuderen in het algemeen dezelfde bezwaren maken, werd het niet nodig geacht ze volledig op te nemen, zodat alleen de essentie ervan wordt gegeven. De antwoorden zijn in alle gevallen gebaseerd op de stenografische verslagen en zijn die van de esoterische filosofie, zoals ze door H.P.B. zelf zijn gegeven.]

V.

*Bijeenkomst gehouden op 7 februari 1889, Lansdowne Road 17, Londen, W.,
onder voorzitterschap van W. KINGSLAND.*

STANZA II. (vervolg).

Śloka (3). HET UUR HAD NOG NIET GESLAGEN; DE STRAAL
WAS NOG NIET IN DE KIEM GESCHOTEN; DE MATRI-
PADMA (*moederlotus*) WAS NOG NIET GEZWOLLEN.

‘De straal van de ‘eeuwige duisternis’ wordt, zodra hij is uitgezonden, een straal van schitterend licht of leven, en schiet in de ‘kiem’ – het punt in het wereld-ei, dat wordt voorgesteld door stof in haar abstracte betekenis.’

*Vr. Is het punt in het wereld-ei hetzelfde als het punt in de cirkel, de onge-
manifesteerde logos?*

Antw. Beslist niet: het punt in de cirkel is de ongemanifesteerde logos, de gemanifesteerde logos is de driehoek. Pythagoras spreekt over de nooit gemanifesteerde monade die in eenzaamheid en duisternis leeft; wanneer de tijd aanbreekt, straalt ze uit zichzelf EEN, het eerste getal. Wanneer dit getal afdaalt, brengt het TWEE voort, het tweede getal, en TWEE brengt op zijn beurt DRIE voort, waarmee een driehoek is gevormd, de eerste complete geometrische figuur in de wereld van de vorm. Deze ideële of abstracte driehoek is het punt in het wereld-ei, dat na ontkieming en na drie stappen zal beginnen uit het ei de driehoek te vormen. Dit is Brahmā-Vāch-Virāj in de hindoeïfilosofie en kether-chochmah-binah in de Zohar. De eerste gemanifesteerde logos is de potentia, de niet-onthulde oorzaak; de tweede, de nog latente gedachte; de derde, de demiurgus, de actieve wil die uit zijn universele zelf het actieve gevolg ontwikkelt, dat op zijn beurt op een lager gebied de oorzaak wordt.

Vr. Wat is eeuwige duisternis in de hier gebruikte betekenis?

Antw. Volgens mij betekent eeuwige duisternis het altijd onkenbare mysterie achter de sluier – in feite parabrahman. Zelfs de logos kan slechts mūlaprakriti zien, hij kan niet zien wat er achter de sluier is. Dat is de ‘eeuwig onkenbare duisternis’.

Vr. Wat is in dit verband de straal?

Antw. Ik zal het kort samenvatten. We hebben het gebied van de cirkel, waarvan het oppervlak zwart is, het punt in de cirkel is potentieel wit, en dit is het eerste beeld dat onze geest zich kan vormen van de onzichtbare logos. 'Eeuwige duisternis' is eeuwig, de straal is periodiek. Nadat de straal uit dit centrale punt is geschoten en de kiem heeft doordrongen, wordt zij weer teruggetrokken in dit punt en ontwikkelt de kiem zich tot de tweede logos, de driehoek in het wereld-ei.

Vr. Welke stadia van manifestatie zijn er?

Antw. Het eerste stadium is het verschijnen van het potentiële punt in de cirkel – de ongemanifesteerde logos. Het tweede stadium is het naar buiten schieten van de straal uit het potentiële witte punt, waardoor het eerste punt wordt voortgebracht, dat in de Zohar kether of sephira wordt genoemd. Het derde stadium is het voortbrengen van chochmah en binah uit kether, waardoor de eerste driehoek ontstaat, die de derde of gemanifesteerde logos is – met andere woorden, het subjectieve en objectieve heelal. Vervolgens zullen uit deze gemanifesteerde logos de zeven stralen voortkomen, die in de Zohar de lagere sephiroth worden genoemd en in het oosterse occultisme de oorspronkelijke zeven stralen. Daaruit zullen de ontelbare reeksen hiërarchieën voortkomen.

Vr. Is de hier genoemde driehoek dat waarnaar u verwijst als de kiem in het wereld-ei?

Antw. Ja inderdaad. Maar u moet bedenken dat er zowel een heelal-ei als een zonne-ei bestaat (en nog andere), en dat het nodig is om elke uitspraak erover nader te specificeren. Het wereld-ei is een uitdrukking van abstracte vorm.

Vr. Kan men abstracte vorm de eerste manifestatie van het eeuwig vrouwelijke beginsel noemen?

Antw. Het is de eerste manifestatie, niet van het vrouwelijke beginsel, maar van de straal die voortkomt uit het centrale punt dat volkomen geslachtloos is. Er is geen eeuwig vrouwelijk beginsel, want deze straal brengt de verenigde latente kracht van beide geslachten voort, maar is in geen geval òf mannelijk òf vrouwelijk. Pas als deze in de stof valt, en de driehoek een vierkant wordt, de eerste tetraktis, zal de laatstgenoemde differentiatie optreden.

Vr. Dan is het wereld-ei dus even geslachtloos als de straal?

Antw. Het wereld-ei is eenvoudig het eerste stadium van manifestatie, ongedifferentieerde oorspronkelijke materie, waarin de scheppende levenskiem haar eerste geestelijke impuls ontvangt; potentialiteit wordt potentie.

Stof wordt alleen bij wijze van metafoor als vrouwelijk beschouwd, omdat ze ontvankelijk is voor stralen van de zon die haar bevruchten en zo alles voortbrengen wat er op haar oppervlak groeit, dat wil zeggen op het laagste gebied. Aan de andere kant moet de oorspronkelijke materie worden beschouwd als substantie, en men kan er in geen geval een geslacht aan toeschrijven.

Het ei betekent dus, op welk gebied u er ook over spreekt, de altijd bestaande ongedifferentieerde materie die strikt gesproken helemaal geen materie is maar, zoals wij dat noemen, de atomen. Materie is vernietigbaar in haar vorm terwijl atomen absoluut onvernietigbaar zijn, als de kwintessens van substanties. En hier bedoel ik met 'atomen' de oorspronkelijke goddelijke eenheden, niet de 'atomen' van de moderne wetenschap.

Zo is ook de 'kiem' beeldspraak; de kiem is overal, evenals de cirkel waarvan de omtrek nergens is en het centrum overal. Het betekent dus alle kiemen, dat wil zeggen, de ongemanifesteerde natuur, of het totale scheppende vermogen dat gaat emaneren, en dat door de hindoes Brahmā wordt genoemd, hoewel het op ieder gebied een andere naam heeft.

Vr. Is de mātri-padma het eeuwige of het periodieke ei?

Antw. Het eeuwige ei; het zal pas periodiek worden wanneer de straal van de eerste logos uit de latente kiem zal zijn geschoten in de mātri-padma die het ei is, de schoot van het heelal dat zal zijn. Analoog kan de stofelijke kiem in de vrouwelijke cel niet eeuwig worden genoemd, hoewel de latente geest van de kiem verborgen in de mannelijke cel in de natuur wel zo kan worden genoemd.

Śloka (4). HAAR HART HAD ZICH NOG NIET GEOPEND ZODAT DE ENE STRAAL KON BINNENGAAN OM VANDAAR, ALS DRIE IN VIER, IN DE SCHOOT VAN MAYA TE VALLEN.

'Maar wanneer het uur slaat en zij ontvankelijk wordt voor de inwerking van de goddelijke gedachte (de logos, of het mannelijke aspect van de anima

mundi, ālaya) door middel van fohat – opent haar hart zich.*

Vr. Is de uitdrukking ‘de inwerking van de goddelijke gedachte door middel van fohat’ niet van toepassing op een later stadium van differentiatie?

Antw. Fohat als een aparte kracht of entiteit is een latere ontwikkeling. ‘Fohatisch’ [door middel van fohat] is een bijvoeglijk naamwoord en kan in een ruimere betekenis worden gebruikt. Fohat als zelfstandig naamwoord, of entiteit, ontspringt aan een fohatische eigenschap van de logos. Elektriciteit kan niet worden opgewekt uit iets dat geen elektrisch beginsel of element in zich heeft. Het goddelijke beginsel is eeuwig, de goden zijn periodiek. Fohat is de śakti of kracht van het goddelijke denkvermogen. Brahmā en fohat zijn twee aspecten van het goddelijke denkvermogen.

Vr. Is de toelichting op deze stanza niet bedoeld om enig begrip van het onderwerp te doen ontstaan door te spreken over overeenkomsten in een veel later evolutiestadium?

Antw. Precies; het is al verschillende keren gezegd dat de toelichtingen op het eerste deel bijna uitsluitend betrekking hebben op de evolutie van het zonnestelsel. De schoonheid en de wijsheid van de stanza’s bestaan hierin, dat ze op zeven verschillende gebieden kunnen worden uitgelegd, waarbij het laatste gebied, op grond van de universele wet van overeenkomsten en analogie, in zijn meest gedifferentieerde, grove en stoffelijke aspect, een weerspiegeling is van het proces, dat plaatsvindt op het eerste of zuiver geestelijke gebied. Laat me eens en voor altijd verklaren dat de eerste stanza’s handelen over het ontwaken uit pralaya en niet alleen betrekking hebben op het zonnestelsel, terwijl Deel 2 alleen onze aarde behandelt.

Vr. Kunt u ons zeggen wat het woord fohat werkelijk betekent?

Antw. Dit is een Altaïsch samengesteld woord en heeft vele betekenissen. Het woord *pho*, of *fō*, is in het Chinees de aanduiding voor de ‘dierlijke ziel’, de levengevende *nephesh* of de levensadem. Sommigen zeggen dat het is afgeleid van het Sanskriet ‘bhū’, dat bestaan betekent, of liever de essentie van bestaan. Nu betekent Svayambhu zowel Brahmā als mens. Het betekent zelf-bestaan en zelf-bestaand, dat wat eeuwigdurend is, de eeuwige adem. Als Sat de potentialiteit is van het zijn, dan is pho de

---

*GL, 1: 89.

potentie van het zijn. De betekenis hangt echter geheel af van de plaats van het accent. Nogmaals, fohat houdt verband met mahat. Het is de weerspiegeling van het universele denkvermogen, de synthese van de ‘zeven’ en van de intelligenties van de zeven scheppende bouwers, of, zoals wij ze noemen, de cosmocrates. Daarom zijn leven en elektriciteit in onze filosofie één, zoals u zult begrijpen. Men zegt dat het leven elektriciteit is en als dat zo is, dan is het ene leven de essentie en wortel van alle elektrische en magnetische verschijnselen op dit gemanifesteerde gebied.

Vr. Waarom zegt men dat Horus en de andere ‘zonne-goden’ werden geboren ‘uit een onbevleete moeder’?

Antw. Op het eerste gebied van differentiatie bestaat geen geslacht – om gemakshalve die term te gebruiken – maar beide geslachten bestaan potentieel in de oermaterie. Materie is de wortel van het woord ‘moeder’ en is daarom vrouwelijk, maar er zijn twee soorten materie. De ongedifferentieerde oermaterie wordt niet door een daad in tijd en ruimte bevrucht, want vruchtbaarheid en produktiviteit zijn daaraan inherent. Daarom wordt dat wat op grond van die inherente kracht emaneert of wordt *geboren*, niet daaruit, maar door middel daarvan geboren. Anders gezegd, die kracht of eigenschap is de enige oorzaak dat dit iets zich manifesteert door middel van zijn voertuig; terwijl de moeder-materie op het stoffelijke gebied niet de actieve oorzaak is maar het passieve middel en instrument van een onafhankelijke oorzaak.

Volgens de christelijke leer van de onbevleete ontvangenis – een verstoffelijking van de metafysische en geestelijke ontvangenis – wordt de moeder eerst bevrucht door de heilige geest en wordt het kind uit haar, niet door middel van haar geboren. ‘Uit’ betekent dat er een begrensd en aan voorwaarden gebonden uitgangspunt is en dat de daad moet plaatshebben in ruimte en tijd. ‘Door middel van’ is van toepassing op eeuwigheid en oneindigheid, en ook op het eindige. De grote adem trilt door de ruimte, die grenzeloos is, en is *in*, niet *uit*, de eeuwigheid.

Vr. Hoe wordt de driehoek een vierkant, en het vierkant een zeszijdige kubus?

Antw. Volgens de occulte en pythagorische meetkunde verenigt de tetraëde alle bouwstoffen waaruit de kosmos wordt voortgebracht, in zich. Het punt of de één, verlengt zich tot een lijn – de twee; een lijn tot een vlak, drie; en het vlak, triaëde of driehoek, wordt omgezet in een vast lichaam, de tetraëde of de vier, door het erboven geplaatste punt.

Kabbalistisch uitgedrukt emaneren chochmah en binah, die samen synoniem zijn met *mabat* in de Purāṇa's van de hindoes, uit kether ofwel sephira, het punt, en deze triade brengt, neerdalende in de stof, het tetragrammaton, de *tetraktis* voort, en ook het lagere viertal. Dit getal bevat zowel de voortbrengende als de voortgebrachte getallen. De verdubbelde duade vormt een tetrade, terwijl de verdubbelde tetrade een hebdomade vormt. Vanuit een ander gezichtspunt zijn het de geest, de wil en het intellect die de vier lagere beginselen bezielen.

Vr. Maar hoe wordt het vierkant dan tot de zeszijdige kubus?

Antw. Het vierkant wordt de kubus wanneer elk punt van de driehoek tweevoudig wordt, mannelijk of vrouwelijk. De pythagoreeërs zeiden 'eenmaal een, twee maal twee, en de tetrade ontstaat, met op het hoogste punt de hoogste eenheid; deze wordt een piramide met als basis een vlakke tetrade; als het goddelijk licht erop rust, ontstaat de abstracte kubus'.

Het oppervlak van de kubus bestaat uit zes vierkanten; de opengevouwene kubus vormt het kruis, ofwel de verticale vier, met dwars daarop de horizontale drie; de zes vormen zo de zeven, de zeven beginselen ofwel de pythagorische zeven eigenschappen in de mens. Zie de uitstekende verklaring hiervan in de *Source of Measures* van R. Skinner.

'Zo wordt op aarde het mysterie herhaald, dat zich volgens de ziensers op het goddelijke gebied heeft afgespeeld. De 'zoon' van de onbevleete hemelse maagd (of de ongedifferentieerde kosmische protyle, de stof in haar oneindigheid) wordt op aarde herboren als de zoon van de aardse Eva, onze moeder Aarde, en wordt de mensheid als geheel – van het verleden, het heden en de toekomst – want Jehovah of jod-he-vau-he is androgyn, of zowel mannelijk als vrouwelijk. Boven is de zoon de hele Kosmos, beneden is hij de mensheid. De triade of driehoek wordt de tetraktis, het heilige getal van Pythagoras, het volmaakte vierkant, en een zeszijdige kubus op aarde. De macroprosopus (het grote gezicht) is nu de microprosopus (het kleine gezicht) of, zoals de kabbalisten zeggen, de 'Oude van Dagen', die neerdaalt op Adam Kadmon die hij als zijn voertuig gebruikt om zich daardoor te manifesteren, wordt veranderd in een tetragrammaton. Deze is nu in de 'schoot van māyā', de grote illusie, en heeft tussen zichzelf en de werkelijkheid het astrale licht, de grote misleider van de beperkte zintuigen van de mens, tenzij kennis door middel van paramārthasatya hem te hulp komt.*'

Dat wil zeggen, de logos wordt een tetragrammaton; de driehoek, of de drie, wordt de vier.

---

*GL, 1: 91.

Vr. Wordt het astrale licht hier gebruikt in de betekenis van māyā?

Antw. Inderdaad. Er wordt in de *Geheime Leer* verder verklaard dat er praktisch gesproken slechts vier gebieden zijn die behoren tot de planeetketens. De drie hogere gebieden zijn absoluut *arūpa* en liggen buiten ons begripsvermogen.

Vr. Verschilt de tetraktis dan volkomen van het tetragrammaton?

Antw. De tetraktis, waar de pythagoreeërs bij zwoeren, was niet het tetragrammaton, maar integendeel de hogere of verhevener tetraktis. In de eerste hoofdstukken van *Genesis* hebben we een sleutel tot de ontdekking van dit lagere tetragrammaton. We zien daar Adam, Eva en Jehova, die Kaïn wordt. De verdere uitbreiding van de mensheid wordt symbolisch voorgesteld door Abel als de menselijke uitdrukking van het hogere. Abel is de dochter, niet de zoon van Eva en symboliseert de scheiding van de geslachten; terwijl het vermoorden van Abel symbolisch het huwelijk voorstelt. Een nog menselijker voorstelling vindt men aan het slot van het vierde hoofdstuk, waarin wordt gesproken over Seth, aan wie een zoon Enos werd geboren, waarna de mensen – niet zoals de vertaling in *Genesis* luidt ‘de naam van de Heer begonnen aan te roepen’ – maar *Jod-he-vau* werden genoemd, en dat betekent mannen en vrouwen.

Het tetragrammaton is dus gewoon malkuth; als de bruidegom tot de bruid op aarde komt, wordt het de mensheid. De zeven lagere sephiroth moeten alle worden doorlopen, waarbij het tetragrammaton meer en meer stoffelijk wordt. Het astrale gebied ligt tussen de *tetraktis* en het tetragrammaton.

Vr. Het schijnt dat de tetraktis hier in twee volkomen verschillende betekenissen wordt gebruikt?

Antw. De ware pythagorische tetraktis was de tetraktis van de onzichtbare monade, die het eerste punt voortbrengt, vervolgens het tweede en het derde en zich dan terugtrekt in de duisternis en de eeuwigdurende stilte; met andere woorden, de tetraktis is de eerste logos. Gezien vanuit stoffelijk gebied is het onder andere het lagere viertal, de mens van vlees en stof.

VI.

*Bijeenkomst gehouden op 14 februari 1889 in Lansdowne Road 17, Londen, W.,
onder voorzitterschap van W. KINGSLAND.*

STANZA III.

Śloka (1). . . . DE LAATSTE TRILLING VAN DE ZEVENDE
EEUWIGHEID DOORDRINGT DE ONEINDIGHEID. DE
MOEDER ZWELT, ZET ZICH VAN BINNEN NAAR
BUITEN UIT, ZOALS DE KNOP VAN DE LOTUS.

‘Het schijnbaar paradoxale gebruik van de uitdrukking ‘zevende eeuwigheid’, die zo het ondeelbare verdeelt, is in de esoterische filosofie toegestaan. Deze verdeelt grenzeloze duur in onvoorwaardelijke eeuwige en universele tijd en een voorwaardelijke tijd (khaṇḍakāla). De ene is de abstractie of het noumenon van eindeloze tijd (kāla); de andere het periodiek hierdoor optredende verschijnsel, als het gevolg van MAHAT (de universele intelligentie, beperkt door de duur van het manvantara).’*

Vr. Komt het begin van tijd, te onderscheiden van duur, overeen met het verschijnen van de gemanifesteerde logos?

Antw. Hij kan beslist niet eerder beginnen. Maar de ‘zevende trilling’ heeft zowel op de eerste als op de gemanifesteerde logos betrekking – de eerste vanuit tijd en ruimte, de tweede wanneer de tijd is begonnen. Pas wanneer ‘de moeder zwelt’ treedt differentiatie op, want wanneer de eerste logos door de nog niet gedifferentieerde oermaterie heenstraalt is er nog geen werking in de chaos. ‘De laatste trilling van de zevende eeuwigheid’ is de eerste die de dageraad aankondigt, en is synoniem met de eerste of ongemanifesteerde logos. In dit stadium is er nog geen tijd. Er is noch ruimte noch tijd bij het begin; maar alles is in ruimte en tijd, zodra differentiatie optreedt. Op het moment van de eerste uitstraling, of wanneer de tweede logos emanert, is het potentieel vader-moeder, maar wanneer de derde of gemanifesteerde logos verschijnt, wordt het de maagd-moeder. In alle wereld-theogonieën zijn ‘vader en zoon’ één; deze uitdrukking komt daarom overeen met het verschijnen van zowel de

---

*GL, 1: 93.

ongemanifesteerde als de gemanifesteerde logos, de één aan het begin, de ander aan het eind van de ‘zevende eeuwigheid’.

Vr. Kan men dan van tijd zeggen, dat deze bestaat vanaf het verschijnen van de tweede of ongemanifesteerde-gemanifesteerde logos?

Antw. Beslist niet, maar wel vanaf het verschijnen van de derde. Zoals hierboven werd aangetoond, ligt hierin het grote verschil tussen die twee. De ‘laatste trilling’ begint buiten ruimte en tijd en eindigt bij de derde logos, als tijd en ruimte beginnen, d.w.z. de periodieke tijd. De tweede logos heeft deel aan de essenties en eigenschappen van zowel de eerste als de laatste. Bij de eerste logos is er geen differentiatie; differentiatie begint pas in de latente wereld-gedachte bij de tweede logos en komt volledig tot uitdrukking, d.w.z. wordt het vleesgeworden ‘woord’, bij de derde.

Vr. In welk opzicht verschillen de termen ‘uitstraling’ en ‘emanatie’ in de Geheime Leer?

Antw. Ze drukken volgens mij twee volkomen verschillende denkbeelden uit en komen het dichtst bij de betekenis van de oorspronkelijke termen; maar als men er de normale betekenis aan hecht zal de bedoeling u ontgaan. Uitstraling is als het ware het onbewust en spontaan te voorschijn schieten, het werk van iets van waaruit die werking plaatsvindt; maar emanatie is iets waaruit iets anders voortdurend stroomt en bewust emanert. De orthodoxe occultist gaat zó ver dat hij zegt dat de geur van een bloem daar ‘bewust’ uit emanert – hoe ongerijmd dat een niet ingewijde ook voorkomt. Uitstraling *kan* uit het absolute komen, emanatie *niet*. Eén verschil bestaat daarin dat uitstraling beslist, vroeg of laat, weer zal worden teruggetrokken, terwijl emanatie overgaat in andere emanaties en geheel gescheiden en gedifferentieerd is. Natuurlijk zal emanatie aan het eind van de tijdcyclus ook weer worden teruggetrokken in het ene absolute; maar intussen blijft emanatie gedurende de hele cyclus van veranderingen voortduren. Het ene emanert uit het andere en, vanuit een bepaald gezichtspunt, is emanatie inderdaad gelijk aan evolutie; terwijl ‘uitstraling’ – natuurlijk in de voorkosmische periode – volgens mij duidt op een onmiddellijke werking, zoals bij een stuk papier dat onder een vergrootglas in brand wordt gestoken – een gebeurtenis waarvan de zon niets weet. Beide termen worden natuurlijk gebruikt bij gebrek aan betere.

Vr. Wat wordt bedoeld met prototypen die in het astrale licht bestaan?*

---

*GL, 1: 94.

Antw. Astraal licht wordt hier gebruikt als een geschikte uitdrukking voor een weinig begrepen term, namelijk: 'het gebied van ākāśa, of het oorspronkelijke licht, dat door de goddelijke ideatie wordt gemanifesteerd'. Laatstgenoemde moet in dit geval worden opgevat als een algemene term voor het universele en goddelijke denkvermogen, weerspiegeld in de wateren van de ruimte of chaos, die het eigenlijke astrale licht is, en een spiegel die een hoger gebied weerkaatst en omzet. Alles bestaat in het ABSOLUTE of de goddelijke gedachte, en er is geen tijd geweest waarin het daar niet bestond; maar de goddelijke ideatie wordt beperkt door de universele manvantara's. Het gebied van ākāśa is de ongedifferentieerde noumenale en abstracte ruimte, die zal worden ingenomen door de *chidākāśa*, het gebied van oorspronkelijk bewustzijn. Het heeft in de occulte filosofie echter verschillende graden; in feite 'zeven gebieden'. Het eerste is het gebied van het latente bewustzijn, dat van gelijke duur is als de eerste en de tweede ongemanifesteerde logoi. Het is het 'licht dat schijnt in de duisternis en de duisternis begreep het niet' uit het evangelie van Johannes. Als de tijd voor het verschijnen van de derde logos aanbreekt, straalt er uit de latente potentialiteit een lager veld van gedifferentieerd bewustzijn, dat mahat is, of het geheel van die dhyān-chohans van *bewust leven*, waarvan fohat de vertegenwoordiger is op het objectieve gebied en de mānasa-putra's op het subjectieve. Het astrale licht weerspiegelt de drie hogere bewustzijnsgebieden en het bevindt zich boven het lagere, aardse gebied; het strekt zich dus niet uit voorbij het vierde gebied, waar, zoals men zou kunnen zeggen, ākāśa begint.

Men moet in gedachten houden dat er een groot verschil is tussen het astrale licht en ākāśa. Het laatste is eeuwig, het eerste periodiek. Het astrale licht verandert niet alleen met de mahāmanvantara's, maar ook met elke onder-periode en planetaire cyclus of ronde.

Vr. Bestaan de prototypen dan op een hoger gebied dan dat van het astrale licht?

Antw. De prototypen of ideeën van de dingen bestaan eerst op het gebied van het goddelijke eeuwige bewustzijn en worden van daaruit weerspiegeld en omgezet in het astrale licht, dat op zijn lagere individuele gebied ook het leven van onze aarde weerspiegelt, en het op haar 'tafelen' optekent. Het astrale licht wordt daarom illusie genoemd. Hieruit verkrijgen we op onze beurt onze prototypen. Tenzij dus de helderziende of ZIENER verder kan schouwen dan dit gebied van illusie, kan hij nooit de waarheid zien, maar zal hij verdrinken in een oceaan van zelfbedrog en hallucinaties.

Vr. En wat is het eigenlijke ākāśa?

Antw. Akāśa is het eeuwige goddelijke bewustzijn, dat zich niet kan differentiëren, geen eigenschappen kan hebben, noch kan handelen; handeling behoort tot dat wat eruit wordt weerkaatst of weerspiegeld. Het onvoorwaardelijke en oneindige kan geen verband hebben met het eindige en voorwaardelijke. Het astrale licht is de middelste hemel van de gnostici, waarin Sophia Achamoth zich bevindt, de moeder van de zeven bouwers of geesten van de aarde, die niet noodzakelijk goed zijn en waartoe de gnostici Jehovah rekenden, die zij Ildabaoth noemden. (*Sophia Achamoth moet niet worden verward met de goddelijke Sophia.*) In verband met deze prototypen kunnen wij het ākāśa en het astrale licht vergelijken met de kiem in de eikel. Behalve dat de eikel de astrale vorm van de toekomstige eik in zich draagt, verbergt zij ook de kiem waaruit een boom groeit die miljoenen vormen bevat. Deze vormen zijn potentieel aanwezig in de eikel, maar de ontwikkeling van elke afzonderlijke eikel hangt af van uiterlijke omstandigheden, stoffelijke krachten, enz.

Vr. Maar hoe verklaart dit de eindeloze variëteiten van het plantenrijk?

Antw. De verschillende planten-variëteiten, enz., zijn de gebroken stralen van één straal. Als de straal door de zeven gebieden gaat, wordt deze op elk gebied in duizenden en miljoenen stralen gebroken, tot hij in de wereld van de vormen komt; elke straal valt uiteen en wordt op zijn eigen gebied een intelligentie. We zien dus dat elke plant haar eigen intelligentie heeft of, bij wijze van spreken, haar eigen levensdoel en tot op zekere hoogte ook haar eigen vrije wil. Zo begrijp ik het tenminste. Een plant kan ontvankelijk of niet-ontvankelijk zijn, maar *zonder uitzondering* voelt *elke plant* en heeft ze een eigen bewustzijn. Volgens het occultisme heeft iedere plant – van de reusachtige boom tot de kleinste varen of een grassprietje – bovendien een elementale entiteit, waarvan ze op dit gebied de buitenste bekleding is. Daarom spraken de kabbalisten en de middeleeuwse Rozenkruisers altijd over elementalen. Volgens hen bezat alles een elementaalgeest.

Vr. Wat is het verschil tussen een elementaal en een dhyān-chohan of een dhyāni-boeddha?

Antw. Er is een heel groot verschil. Elementalen zijn alleen met de vier aardse elementen verbonden en alleen met de twee lagere natuurrijken – het mineralen- en het plantenrijk – waarin zij zich ‘metalliseren’ en ‘in-planten’. De hindoeterm *deva* is op hen van toepassing, maar niet de

term *dhyān-chohan*. Eerstgenoemden hebben een soort kosmische intelligentie; maar de laatsten zijn begiftigd met een bovenzinnelijk intellect, elk overeenkomstig zijn soort. Wat de dhyāni-boeddha's betreft, zij behoren tot de hoogste goddelijke (of alwetende) intelligenties, en zijn misschien nog het best te vergelijken met de aartsengelen van de rooms-katholieke kerk.

Vr. Is er een evolutie van typen door de verschillende gebieden van het astrale licht?

Antw. U moet de gelijkenis van de evolutie van de eikel nauwkeurig volgen. Uit de eikel zal een eik groeien en deze eik kan, als een boom, duizend vormen hebben, die alle van elkaar verschillen. Al die vormen zijn besloten in de eikel en hoewel de vorm die de boom zal aannemen afhangt van uitwendige omstandigheden, bestaat dat wat Aristoteles het 'teruggetrokken zijn van stof' noemde, tevoren al in de astrale golven. De noumenale kiem van de eik bestaat echter boven het gebied van het astrale licht; slechts het subjectieve beeld ervan bestaat al in het astrale licht, en de ontwikkeling van de eik is het resultaat van het ontwikkelde prototype in het astrale licht, een ontwikkeling die gaat van de hogere naar de lagere gebieden, totdat zij op het laagste gebied haar laatste consolidatie en vormontwikkeling heeft. Dit geeft ons de verklaring van het merkwaardige feit, dat volgens de Vedānta-leer elke plant haar eigen karma heeft en dat haar groei het gevolg is van karma. Dit karma vindt zijn oorsprong in de lagere dhyān-chohans, die het plan voor de groei van de boom uitstippelen.

Vr. Wat is de eigenlijke betekenis van manvantara of liever manu-antara?

Antw. Het betekent eigenlijk 'tussen twee manu's' waarvan er veertien zijn in elke 'dag van Brahmā', zo'n 'dag' bestaat uit 1000 perioden van vier tijdperken, of 1000 'grote tijdperken', mahāyuga's. Wanneer we het woord 'manu' analyseren, zien we dat de oriëntalisten zeggen dat het afkomstig is van de wortel 'man', denken, vandaar de denkende mens. Esoterisch gesproken is echter elke manu, als de geantropomorfiseerde beschermheer van zijn eigen cyclus of ronde, slechts de verpersoonlijkte idee van de 'goddelijke gedachte' (zoals de Hermetische Pymander). Elk van de manu's is daarom de speciale god, de schepper en vormgever van alles wat tijdens zijn eigen cyclus van bestaan, of manvantara, verschijnt.

Vr. Is de manu ook een eenheid van verpersoonlijkt menselijk bewustzijn, of is bij de individualisatie van de goddelijke gedachte voor manvantarische doeleinden?

Antw. Van beide, want het ‘menselijke bewustzijn’ is slechts een straal van het goddelijke. Ons *manas*, of ego, komt voort uit en is (figuurlijk) de zoon van mahat. Vaivasvata Manu (de Manu van ons eigen vijfde ras en van de mensheid in het algemeen) is de voornaamste gepersonifieerde vertegenwoordiger van de *denkende* mensheid van het vijfde wortelras; daarom wordt hij voorgesteld als de oudste zoon van de zon en een *agni-shvāta* voorouder. Omdat ‘*manu*’ is afgeleid van *man*, denken, is het beeld duidelijk. Het denken werkt eindeloos in op de menselijke hersenen. Manu is en bevat dus het potentieel van alle denkende vormen die op aarde zullen worden ontwikkeld uit deze bepaalde bron. In de exoterische leringen is hij het begin van deze aarde en uit hem en zijn dochter Ilā wordt de mensheid geboren; hij is een eenheid die alle veelvouden en hun variaties in zich draagt. Zo heeft elke manvantara zijn eigen manu en uit die manu zullen de verschillende manu’s, of liever alle *mānasa* van de kalpa’s voortkomen. Hij zou kunnen worden vergeleken met het witte licht, dat alle andere stralen bevat, die uit hem ontstaan doordat hij door een prisma van differentiatie en evolutie heengaat. Maar dit behoort tot de esoterische en metafysische leringen.

Vr. Kan men zeggen dat manu staat tot elk manvantara, zoals de eerste logos staat tot de mahāmanvantara?

Antw. Dat zou u kunnen zeggen, als u wilt.

Vr. Kan men zeggen dat manu een individualiteit is?

Antw. In abstracte zin beslist niet, maar het is mogelijk een analogie toe te passen. Manu is misschien de synthese van de *mānasa*, en hij is een enkelvoudig bewustzijn in die zin dat, terwijl alle cellen waaruit het menselijke lichaam bestaat verschillende en gevarieerde bewustzijnen zijn, er toch een eenheid van bewustzijn is die de mens is. Maar deze eenheid is, om zo te zeggen, niet een enkelvoudig bewustzijn: ze is de weerspiegeling van duizenden en miljoenen bewustzijnen die een mens in zich heeft opgenomen.

Maar manu is niet werkelijk een individualiteit, hij is de hele mensheid. Men kan zeggen dat manu een algemene naam is voor de pitri’s, de voorvaderen van de mensheid. Ze komen, zoals ik heb aangetoond, van de maanketen. Ze schenken het leven aan de mensheid, want nadat ze de eerste mensen zijn geworden, schenken ze het leven aan anderen door hun schaduwen te ontwikkelen, hun astrale zelden. Ze geven niet alleen leven aan de mensheid, maar ook aan dieren en alle andere schepselen. In deze

betekenis wordt er in de Purāṇa's over de grote yogī's gezegd, dat een van hen het leven schonk aan alle slangen, een ander aan alle vogels, enz. Maar zoals de maan haar licht van de zon ontvangt, zo ontvangen de afstammelingen van de maan-pitri's hun hogere mentale licht van de zon of de 'zoon van de zon'. Voor zover wij weten zou Vaivasvata Manu een *avatāra* of een personificatie van MAHAT kunnen zijn, afgevaardigd door het universele denkvermogen om de denkende mensheid verder te leiden en de weg te wijzen.

Vr. We hebben gehoord dat de vervolmaakte mensheid van een ronde de dhyāni-boeddha's worden en de leidende heersers van het volgende manvantara. Hoe staat manu ten opzichte van de menigten dhyāni-boeddha's?

Antw. Volgens exoterische leringen is er geen verband. Maar ik kan u zeggen dat de dhyāni-boeddha's niets te maken hebben met het lagere praktische werk van het aarde-gebied. Ter illustratie: de dhyāni-boeddha kan worden vergeleken met een groot heerser over een of andere levens-toestand. Veronderstel dat het alleen maar om een huis ging: de grote heerser bemoeit zich niet rechtstreeks met het vuile werk van een dienst-meisje. De hogere dhyāni's ontwikkelen steeds lagere hiërarchieën van dhyāni's, die steeds dichter en materiëler worden, tot we aankomen bij deze planeetketen; tot deze laagste hiërarchieën behoren de manu's, de pitri's en de maan-voorvaderen. Zoals ik in Deel 2 van *De Geheime Leer* aantoon, hebben de pitri's als taak de mens te scheppen. Dat doen ze door hun schaduwen te projecteren en de eerste mensheid (als die al mensheid genoemd kan worden) bestaat uit de astrale chhāyā's van de maan-voorvaderen, waaromheen de stoffelijke natuur het fysieke lichaam opbouwt, dat eerst vormloos is. Het tweede ras is al meer gevormd en is geslachtloos. In het derde ras worden ze tweeslachtig en hermafrodiet, en tenslotte worden ze gescheiden, waarna de voortplanting van de mensheid op verschillende manieren geschiedt.

Vr. Maar wat verstaat u dan onder de uitdrukking manvantara, of zoals u hebt uitgelegd onder manu-antara, ofwel 'tussen twee manu's'?

Antw. Dat betekent eenvoudig een periode van activiteit en wordt niet gebruikt in een beperkte of bepaalde zin. Uit de context van het boek dat u bestudeert, moet u opmaken wat de betekenis van het manvantara is, en daarbij bedenken dat wat van toepassing is op een kleinere periode ook van toepassing is op een grotere, en omgekeerd.

Vr. Wordt het woord 'water' hier zuiver symbolisch gebruikt, of is er een overeenkomst in de evolutie van de elementen?*

Antw. Men moet erop letten dat men de universele elementen niet verward met die van de aarde. Met de elementen van de aarde worden ook niet de chemische elementen bedoeld. Ik zou de kosmische, universele elementen de noumena van de aardse elementen willen noemen en daaraan toevoegen, dat kosmisch hier niet wordt beperkt tot ons kleine zonnestelsel.

Water is het eerste kosmische element en de termen 'duisternis' en 'chaos' worden gebruikt om dat 'element' aan te duiden. Er bestaan zeven toestanden van stof, waarvan er drie algemeen bekend zijn, namelijk vast, vloeibaar en gasvormig. Al het kosmische en aardse moet men zien als variaties van deze zeven toestanden. Maar ik kan hier onmogelijk termen gebruiken, die u onbekend zijn en dus niet kunt begrijpen. Daarom wordt 'water', het 'warme, vochtige beginsel' van de filosofen, gebruikt om dat aan te duiden wat nog geen vaste stof is, of liever dat wat nog niet de vastheid van stof bezit, zoals wij die kennen. Het is nog moeilijker geworden door het gebruik van het woord 'water' als het volgende 'element' in de reeks ether, vuur en lucht. Maar ether bevat alle andere elementen met hun eigenschappen, en deze ether is het hypothetische agens van de natuurwetenschap: bovendien is hij de laagste vorm van ākāśa, het ene agens en het universele element. Water wordt hier dus gebruikt om materie in haar voor-kosmische toestand aan te duiden.

Vr. Welk verband bestaat er tussen de elementen en de elementalen?

Antw. Dezelfde relatie als tussen de aarde en de mens. Zoals de stoffelijke mens de kwintessens is van de aarde, zo is lucht, of vuur, of water, een elementaal (sylf, salamander, undine enz. genoemd) de kwintessens van zijn speciale element. Elke differentiatie van substantie en materie ontwikkelt een soort intelligente kracht, die door de Rozenkruisers elementale of natuurgeesten werden genoemd. Ieder van ons kan in elementalen geloven, die we voor onszelf kunnen scheppen. Maar deze laatste klasse van elementale schepping bestaat niet buiten onze verbeelding. Het zal een intelligentie zijn, een kracht, goed of kwaad, maar de vorm die eraan wordt gegeven en de eigenschappen ervan zullen onze schepping zijn, terwijl het daarbij ook een intelligentie zal hebben, die eveneens aan ons is ontleend.

---

*GL, 1: 95.

Vr. Zijn het 'maagdelijke ei' en het 'eeuwige ei' hetzelfde, of zijn het verschillende stadia van differentiatie?

Antw. Het eeuwige ei is iets vóór differentiatie, en in een laya- of nul-toestand; dus vóór differentiatie kan het geen eigenschappen hebben. Het 'maagdelijke ei' is al beperkt en daarom gedifferentieerd, hoewel het in essentie hetzelfde is. Geen enkel ding kan worden gescheiden van iets anders in de abstracte essentiële natuur ervan. Maar in de wereld van illusie, in de wereld van vormen, van differentiatie, *schijnt* alles, waaronder wijzelf, gescheiden te zijn.

VII.

*Bijeenkomst gehouden op 21 februari 1889, Lansdowne Road 17, Londen, W.,
onder voorzitterschap van W. KINGSLAND.*

STANZA III. (*vervolg*).

Śloka (2). DE TRILLING SNELT VOORT EN RAAKT MET HAAR
SNELLE VLEUGEL (*gelijktijdig*) HET HELE HEELAL EN
DE KIEM DIE IN HET DUISTER WOONT: DE DUISTER-
NIS DIE ADEMT (*beweegt*) OVER DE SLUIMERENDE
WATEREN VAN HET LEVEN.

Vr. Hoe moeten we de uitdrukking opvatten, dat de trilling het hele heelal raakt en ook de kiem?

Antw. Eerst moeten de gebruikte termen zoveel mogelijk worden gedefinieerd, want de gebruikte taal is zuiver figuurlijk. Het heelal betekent niet de kosmos of de wereld van de vormen, maar de vormloze ruimte, het toekomstige voertuig van het heelal dat zal worden gemanifesteerd. Deze ruimte is synoniem met de 'wateren van de ruimte', met (voor ons) eeuwige duisternis, in feite met parabrahm. Kortom, de gehele śloka verwijst naar de 'periode' voordat er enige manifestatie was. Op dezelfde manier is de kiem – de kiem is eeuwig, de ongedifferentieerde atomen van de toekomstige materie – één met ruimte, en is zowel oneindig als onvernietigbaar, en zo eeuwig als de ruimte zelf. Hetzelfde geldt voor de 'trilling', die correspondeert met het punt, de ongemanifesteerde logos.

Het is nodig een belangrijke uitleg toe te voegen. Bij het gebruik van figuurlijke taal, zoals in de *Geheime Leer*, komen analogieën en vergelijkingen veel voor. Duisternis bijvoorbeeld, is als regel alleen van toepassing op de onbekende totaliteit, of absoluteheid. Vergeleken met de eeuwige duisternis is de eerste logos inderdaad licht; vergeleken met de tweede of derde, de gemanifesteerde logoi, is de eerste duisternis, en zijn de andere licht.

Śloka (3). DE DUISTERNIS STRAALT LICHT UIT EN HET LICHT LAAT ÉÉN ENKELE STRAAL VALLEN IN DE WATEREN, IN DE MOEDER-DIEPTE. DE STRAAL SCHIET DOOR HET MAAGDELIJKE EI, DE STRAAL LAAT HET EEUWIGE EI TRILLEN EN DIT LAAT DAARDOOR DE NIET-EEUWIGE (*periodieke*) KIEM VALLEN, DIE ZICH VERDICHT TOT HET WERELD-EI.

Vr. Waarom wordt er gezegd dat licht één enkele straal laat vallen in de wateren, en hoe wordt deze straal weergegeven in verband met de driehoek?

Antw. Hoeveel stralen er op dit gebied ook mogen verschijnen, wanneer ze worden herleid tot hun oorspronkelijke bron zullen ze uiteindelijk worden opgelost in een eenheid, zoals de zeven kleuren van het prisma die alle voortkomen uit en zijn opgelost in de ene witte straal. Ook deze ene enkele straal ontvouwt zich dus alleen op het gebied van illusie tot zeven stralen (en hun ontelbare onderverdelingen). Zij wordt in verband gebracht met de driehoek omdat de driehoek de eerste volmaakte geometrische figuur is. Zoals door de pythagoreeërs wordt gezegd, en ook in de stanza: de straal (de monade van Pythagoras) daalt af vanuit 'geen-plaats' (*aloka*), schiet als een vallende ster door de gebieden van niet-zijn naar de eerste wereld van het zijn, en doet het getal Een geboren worden; dan vertakt ze zich naar rechts en brengt het getal Twee voort; maakt een wending om de basislijn te vormen en brengt het getal Drie voort; en stijgt dan weer op naar het getal Een, en verdwijnt tenslotte daarvandaan naar het rijk van niet-zijn zoals Pythagoras laat zien.

Vr. Waarom zouden de leringen van Pythagoras worden gevonden in oude hindoeïfilosofieën?

Antw. Pythagoras ontleende zijn leer aan India, en in oude boeken wordt er naar hem verwezen als de Yavanāchārya of Griekse leraar. We zien dus dat de driehoek de eerste differentiatie is, maar de zijden ervan worden alle beschreven door de ene straal.

Vr. Wat wordt er werkelijk bedoeld met de term 'gebieden van niet-zijn'?

Antw. Bij het gebruiken van de term 'gebieden van niet-zijn' is het noodzakelijk te bedenken dat deze gebieden alleen voor ons gebieden van niet-zijn zijn, maar gebieden van zijn en materie voor hogere intelligenties dan wijzelf. De hoogste dhyān-chohans van het zonnestelsel kunnen geen begrip hebben van wat er in nog hogere stelsels bestaat, d.w.z. op het

tweede ‘zevenvoudige’ kosmische gebied, dat voor wezens van het altijd *onzichtbare* heelal volledig subjectief is.

Śloka (4). (Dan) VALLEN DE DRIE (*drieboek*) IN DE VIER (*viertal*). DE STRALENDE ESSENTIE WORDT ZEVEN VAN BINNEN EN ZEVEN VAN BUITEN. HET LICHTGEVENDE EI (*Hiraṇyagarbha*), DAT IN ZICHZELF DRIE IS (*de drie goddelijke personen van Brahmā, of Viṣṇu, de drie Avasthā's*), STOLT EN VERSPREIDT ZICH IN MELKWIT STREMSEL DOOR DE DIEPTEN VAN DE MOEDER HEEN, DE WORTEL DIE GROEIT IN DE DIEPTEN VAN DE OCEAAN VAN HET LEVEN.

Vr. Is de stralende essentie hetzelfde als het lichtgevende ei? Wat is de wortel die groeit in de oceaan van het leven?

Antw. De stralende essentie, het lichtgevende ei of het gouden ei van Brahmā, of ook Hiraṇyagarbha, zijn identiek. De wortel die groeit in de oceaan van het leven is de potentialiteit die de universele, subjectieve, alomtegenwoordige maar homogene kiem – of de eeuwige essentie die de potentie van de abstracte natuur bevat – transformeert in de objectieve gedifferentieerde materie. De oceaan van het leven is volgens een term in de Vedāntafilosofie – als ik me niet vergis – het ‘Ene leven’, paramātman, wanneer de transcendentale hoogste ziel wordt bedoeld; en jīvātman, wanneer we spreken over de stoffelijke en dierlijke ‘adem van het leven’ of de gedifferentieerde ziel, kortom dat leven, waardoor het atoom en het heelal, de molecule en de mens, het dier, de plant en het mineraal een wezen worden.

‘De stralende essentie stolde en verspreidde zich door de diepten van de ruimte.’ Vanuit een astronomisch gezichtspunt is dit gemakkelijk te verklaren: het is de melkweg, de wereld-stof, of oermaterie in haar eerste vorm.

Vr. Is de stralende essentie, de melkweg, of de wereld-stof, oplosbaar in atomen, of is ze niet-atomair?

Antw. In haar voor-kosmische staat is ze natuurlijk niet-atomair, als u met atomen moleculen bedoelt; want het hypothetische atoom, een zuiver wiskundig punt, is niet materieel of van toepassing op materie, zelfs niet op substantie. Het werkelijke atoom bestaat niet op het materiële gebied. Als een punt wordt gedefinieerd als iets met een positie, moet men die in

het occultisme niet op de gewone manier van lokatie opvatten; want het *werkelijke* atoom is buiten ruimte en tijd. Het woord moleculair is in feite alleen van toepassing op onze bol en zijn gebied: als men eenmaal daarbinnen is, zelfs op de andere bollen van onze planeetketen, is de materie in een heel andere toestand, en niet moleculair. Het atoom is in zijn eeuwige staat zelfs voor het oog van een aartsengel onzichtbaar, en wordt voor laatstgenoemde alleen periodiek zichtbaar tijdens de levenscyclus. Het deeltje, of de molecule, *is niet*, maar bestaat periodiek, en wordt daarom als een illusie beschouwd.

De wereld-stof dringt door de verschillende gebieden en men kan niet zeggen dat ze wordt opgelost in de sterren of dat ze moleculair is geworden totdat ze het zijnsgebied bereikt van het zichtbare objectieve heelal.

Vr. Wordt in het occultisme ether moleculair genoemd?

Antw. Het hangt er geheel van af wat er met die term wordt bedoeld. Op de lagere gebieden, waar het samensmelt met het astrale licht, kan het moleculair worden genoemd op zijn eigen gebied; maar niet voor ons. Maar de ether waarvan de wetenschap het bestaan vermoedt, is de meest grove manifestatie van ākāśa, hoewel hij op ons gebied, voor ons stervelingen, het zevende beginsel van het astrale licht is en drie graden hoger dan 'stralende stof'. Wanneer hij iets doordringt of bezielt, kan hij moleculair zijn omdat hij de vorm van dit laatste aanneemt, en zijn atomen de deeltjes van dat 'iets' bezielen. We kunnen materie misschien 'gekristalliseerde ether' noemen.

Vr. Maar wat is eigenlijk een atoom?

Antw. Een atoom kan worden vergeleken met (en is voor de occultist) het zevende beginsel van een voorwerp of liever van een molecule. De stoffelijke of chemische molecule bestaat uit een oneindig aantal meer subtiele moleculen en deze bestaan op hun beurt uit ontelbare nog subtielere moleculen. Neem bijvoorbeeld een molecule ijzer en los dit zodanig op dat het niet moleculair wordt; het wordt dan direct getransformeerd in een van zijn zeven beginselen, te weten zijn astrale lichaam; het zevende daarvan is het atoom. De analogie tussen een molecule ijzer, voordat het is opgesplitst, en dit zelfde molecule nadat het is opgelost, is dezelfde als tussen een stoffelijk lichaam voor en na de dood. De beginselen blijven bestaan, *minus* het lichaam. Natuurlijk is dit occulte alchemie en geen moderne scheikunde.

Vr. Wat is de betekenis van het allegorische 'karnen van de oceaan', en de 'koe

van overvloed' van de hindoes, en welk verband is er tussen deze en de 'oorlog in de hemel'?

Antw. Een proces dat begint in de staat van 'niet-zijn', en eindigt bij het einde van de mahāpralaya, kan men nauwelijks in enkele woorden of zelfs boekdelen beschrijven. Het is eenvoudig een allegorische weergave van de ongeziene en niet gekende oorspronkelijke intelligenties, de atomen van de occulte wetenschap, Brahmā zelf die *Anu* of atoom wordt genoemd, en de oeverloze oceaan van de oorspronkelijke stralende essentie vorm geeft en differentieert. Het verband en de overeenkomst tussen 'het karnen van de oceaan' en de 'oorlog in de hemel' is een heel uitgebreid en diepzinnig onderwerp om te behandelen. In zijn laagste symbolische aspect is deze 'oorlog in de hemel' eeuwig aan de gang. Differentiatie betekent contrast, het evenwicht van tegengestelden: en zolang dit bestaat, is er 'oorlog' of strijd. Deze oorlog kent natuurlijk verschillende stadia en aspecten: bijvoorbeeld de astronomische en de stoffelijke. Voor alles en iedereen die in een manvantara zijn geboren, is er een 'oorlog in de hemel' en ook op aarde: voor de veertien wortel- en zaadmanu's die over de manvantarische cyclus heersen, en voor de ontelbare *krachten*, menselijke of andere, die daaruit voortkomen. Er is een voortdurende aanpassingsstrijd, want alles neigt naar harmonie en evenwicht; in feite moet het daarnaar streven voordat het een vorm kan aannemen. De elementen waaruit wij zijn gevormd, de deeltjes van ons lichaam, zijn in een voortdurende oorlog verwickeld, waarin ze elkaar verdringen en ieder ogenblik veranderen. Bij het 'karnen van de oceaan' door de goden, verschenen de nāga's en sommige stalen van de amrita – het water van onsterfelijkheid – en daardoor ontstond oorlog tussen de goden en de asura's, de *niet*-goden, en de goden werden verslagen. Dit slaat op de vorming van het heelal en de differentiatie van de oorspronkelijke oermaterie. Maar u moet bedenken, dat dit slechts het kosmogonische aspect is – één van de zeven betekenissen. De oorlog in de hemel had ook direct betrekking op de evolutie van het beginsel van het intellect bij de mensheid. Dit is de metafysische sleutel.

Vr. Waarom worden er zo vaak getallen gebruikt in de stanza's; en wat is werkelijk het geheim dat ze zo vrij worden gebruikt in de geschriften van de wereld – in de bijbel en in de Purāna's, door Pythagoras en door de Indo-iraanse wijzen?

Antw. 'Balzac, de onbewuste occultist van de Franse literatuur, zegt ergens: het getal is voor de geest hetzelfde als voor de stof, 'een onbegrijp-

pelijk werktuig.’ Maar daarop zou ik antwoorden – ‘dat geldt misschien voor de niet-ingewijde, maar nooit voor de ingewijde geest. Het getal is volgens de grote schrijver iets werkelijk bestaands en tegelijkertijd een adem die uitgaat van wat hij God noemde en wat wij het AL noemen. Alleen de adem kon de stoffelijke kosmos organiseren, waar niets zijn vorm krijgt dan door de godheid, die een gevolg is van het getal.’* ‘God gaat meetkundig te werk’ zegt Plato.

Vr. In welk opzicht kunnen getallen entiteiten (iets werkelijk bestaands) worden genoemd?

Antw. Als er intelligente entiteiten worden bedoeld; wanneer ze eenvoudig worden beschouwd als cijfers, zijn het natuurlijk geen entiteiten maar symbolische tekens.

Vr. Waarom wordt van de stralende essentie gezegd dat ze zeven van buiten en zeven van binnen wordt?

Antw. Omdat deze essentie zeven beginselen heeft op het gebied van het gemanifesteerde en zeven op dat van het ongemanifesteerde. Redeneer altijd volgens analogie en pas het oude axioma toe: ‘Zo boven, zo beneden.’

Vr. Maar zijn de gebieden van ‘niet-zijn’ ook zevenvoudig?

Antw. Ongetwijfeld. Wat in de *Geheime Leer* een ongemanifesteerd gebied wordt genoemd, is alleen ongemanifesteerd of een gebied van niet-zijn vanuit het gezichtspunt van het eindige intellect; voor hogere intelligenties zou het een gemanifesteerd gebied zijn, enz. tot in het oneindige; de analogie gaat overal op.

---

*GL, 1:97.

VIII.

*Bijeenkomst gehouden op 28 februari 1889, Lansdowne Road 17, Londen, W.,
onder voorzitterschap van W. KINGSLAND.*

STANZA III. (vervolg).

Śloka (5). DE WORTEL BLIJFT, HET LICHT BLIJFT, HET
STREMSEL BLIJFT EN NOG ALTIJD IS OEAOHOO ÉÉN.

Vr. Wat wordt ermee bedoeld 'dat deze blijven'?

Antw. Het betekent eenvoudig dat hoe veelvoudig manifestatie ook is, deze toch één is. Met andere woorden, het zijn verschillende aspecten van het ene element; het betekent niet dat ze zonder differentiatie blijven.

'Het stremsel vormt de eerste differentiatie en heeft waarschijnlijk ook betrekking op die kosmische stof, waarvan men veronderstelt dat ze de oorzaak is van de 'melkweg' – de stof die wij kennen. Deze 'stof' die, volgens de openbaring die werd ontvangen van de oorspronkelijke dhyāni-boeddha's, tijdens de periodieke slaap van het heelal de uiterste ijheid bezit die voor het oog van de volmaakte bodhisattva nog waarneembaar is – deze oorspronkelijke en koele stof wordt, bij het eerste herontwaken van de kosmische beweging, door de ruimte verspreid. Vanaf de aarde gezien ziet zij eruit als klonten en brokken, zoals vlokken in dunne melk. Dit zijn de zaden van de toekomstige werelden, de 'sterrestof'.'*

Vr. Moet men aannemen dat de melkweg uit materie bestaat, die in een andere toestand van differentiatie verkeert dan die waarmee we vertrouwd zijn?

Antw. Daar ben ik van overtuigd. Hij is de voorraadschuur van grondstoffen waaruit de sterren, planeten en andere hemellichamen ontstaan. Materie in die toestand bestaat niet op aarde; maar wat al is gedifferentieerd en op aarde wordt gevonden, wordt ook op de andere planeten gevonden en omgekeerd. Maar, zoals ik het begrijp, moet de materie voordat zij de planeten bereikt vanuit haar toestand in de melkweg, eerst door veel stadia van differentiatie heen gaan. De materie bijvoorbeeld, die

---

*GL, 1:100.

zich in het zonnestelsel bevindt, is in een heel andere toestand dan die buiten het stelsel.

Vr. Is er verschil tussen de nevelvlekken en de melkweg?

Antw. Ik zou zeggen eenzelfde verschil als tussen een verkeersweg en de stenen en modder op die weg. Er moet natuurlijk verschil zijn tussen de materie van de melkweg en die van de verschillende nevelvlekken, die op hun beurt onderling zullen verschillen. Maar bij al uw wetenschappelijke berekeningen en metingen moet in aanmerking worden genomen dat het licht waardoor die objecten worden gezien *weerkaatst* licht is, en het optisch bedrog dat wordt veroorzaakt door de atmosfeer van de aarde maakt het onmogelijk dat berekeningen van afstanden enz. absoluut juist zouden zijn; daar komt nog bij dat het de waarnemingen van de stof waaruit de hemellichamen zijn samengesteld, volkomen wijzigt, omdat bij ons al snel de indruk wordt gewekt dat ze eenzelfde samenstelling hebben als de aarde. Dit leren de MEESTERS ons tenminste.

Śloka (6). DE WORTEL VAN HET LEVEN WAS IN IEDERE DRUPPEL VAN DE OCEAAN VAN ONSTERFELIJKHEID (*amrita*) EN DE OCEAAN WAS STRALEND LICHT, DAT VUUR, WARMTE EN BEWEGING WAS. DE DUISTERNIS VERDWEEN EN WAS NIET MEER; ZIJ VERDWEEN IN HAAR EIGEN ESSENTIE, HET LICHAAM VAN VUUR EN WATER, OF VADER EN MOEDER.

Vr. Wat zijn de verschillende betekenissen van de term 'vuur' op de verschillende gebieden van de kosmos?

Antw. Vuur is het meest mystieke van de vijf elementen en ook het meest goddelijke. Het zou dus te lastig zijn om een verklaring te geven van de verschillende betekenissen ervan alleen al op ons gebied, waarbij we alle andere gebieden geheel buiten beschouwing laten, nog afgezien van het feit dat het voor de grote meerderheid volkomen onbegrijpelijk is. Vuur is de vader van licht, licht de vader van warmte en lucht (levenslucht). Als wij de absolute godheid kunnen aanduiden met duisternis of het duistere vuur, dan is licht, de eerste nakomeling ervan, feitelijk de eerste zelfbewuste god. Want wat is licht in zijn oer-wortel anders dan de wereld-verlichtende en levengevende godheid? Licht is dat wat van een abstractie een realiteit is geworden. Niemand heeft ooit werkelijk of oerlicht gezien; wat wij zien zijn slechts de gebroken stralen of weerkaatsin-

gen ervan, die dichter en minder lichtend worden naarmate zij neerdalen in de vorm en materie. Vuur is daarom een uitdrukking die ALLES omvat. Vuur is de onzichtbare godheid, ‘de Vader’, en het zich manifesterende licht is God ‘de Zoon’ en ook de zon. In occulte zin is vuur æther en æther wordt geboren uit beweging, en beweging is het eeuwige, donkere, onzichtbare Vuur. Het licht zet alles in de natuur in beweging en beheerst alles daarin, vanaf de hoogste oer-æther tot de nietigste molecule in de Ruimte. BEWEGING is eeuwig *per se* en in de gemanifesteerde kosmos is het de alpha en omega van wat elektriciteit, galvanisme, magnetisme, gewaarwording – moreel en fysiek – gedachte, en op dit gebied zelfs leven wordt genoemd. Daarom is vuur op ons gebied eenvoudig de manifestatie van beweging of leven.

Door de Rozenkruisers werden alle kosmische verschijnselen ‘bezielde geometrie’ genoemd. Elke polaire functie is slechts een herhaling van de oer-polariteit, zeiden de vuurfilosofen. Want beweging wekt warmte op en æther in beweging is warmte. Wanneer zij haar beweging vertraagt wordt koude opgewekt, want ‘koude is æther in een latente toestand.’ Daarom zijn er drie positieve en drie negatieve hoofdtoestanden van de natuur, die worden samengevat door het oer-licht. De drie negatieve toestanden zijn: 1. duisternis; 2. koude; 3. vacuüm of leegte. De drie positieve zijn: 1. licht (op ons gebied); 2. warmte; 3. de hele natuur. Vuur kan dus de eenheid van het Heelal worden genoemd. Zuiver kosmisch vuur (a.h.w. zonder brandstof) is in zijn universaliteit godheid; want het kosmisch vuur, of warmte die erdoor wordt voortgebracht, is elk atoom materie in de gemanifesteerde natuur. Er is geen ding of deeltje in het heelal dat geen latent vuur in zich draagt.

Vr. Vuur kan dus worden beschouwd als het eerste element?

Antw. Wanneer wij zeggen dat vuur het eerste van de elementen is, dan geldt dat alleen in het zichtbare heelal – het vuur dat wij allen kennen. Zelfs op het hoogste gebied van ons heelal, op het gebied van bol A of G is vuur in één opzicht slechts het vierde. Want de occultist, de Rozenkruiser uit de middeleeuwen en zelfs de middeleeuwse kabbalisten zeiden, dat de universele godheid duisternis is voor onze menselijke waarneming en zelfs voor die van de hoogste ‘engelen’, en dat uit die duisternis de logos voortkomt in de volgende aspecten: 1. gewicht (chaos die æther in zijn oer-toestand wordt); 2. licht; 3. warmte, en 4. vuur.

Vr. In welke verhouding staat de zon, de hoogste vorm van vuur die door ons kan worden gekend, tot het vuur zoals u dat hebt verklaard?

Antw. De zon, zoals die op ons gebied staat, is zelfs geen 'zonne'-vuur. De zon die wij zien, geeft niets van zichzelf, want hij is een weerspiegeling; een bundel elektromagnetische krachten, één van de ontelbare miljarden 'knopen van fohat'. Fohat wordt de 'draad van oorspronkelijk licht' genoemd, met recht het 'kluwen' van Ariadne in dit labyrint van chaotische materie. Deze draad loopt door de zeven gebieden en bindt zich daarbij tot knopen. Omdat elk gebied zevenvoudig is, zijn er dus negen-eneveertig mystieke en fysieke krachten; de grotere knopen vormen sterren, zonnen en stelsels, de kleinere vormen planeten, enz.

Vr. In welk opzicht is de zon een illusie?

Antw. De elektromagnetische knoop van onze zon is niet voelbaar, noch dimensioneel, zelfs niet moleculair, zoals de elektriciteit die wij kennen. De zon absorbeert, 'psychiseert' en vampiriseert wat binnen zijn stelsel van hem afhankelijk is. Hij geeft van zichzelf niet meer dan dat. Het is daarom dwaasheid te zeggen, dat de zonnevuren aan het opbranden zijn en geleidelijk uitdoven. De zon heeft maar één duidelijke functie: hij geeft de levensimpuls aan alles wat ademt en leeft onder zijn licht. De zon is het kloppende hart van het stelsel; elke klop is een impuls. Dat hart is echter onzichtbaar; geen astronoom zal het ooit zien. Wat in dit hart ligt verborgen en wat we voelen en zien, de ogenschijnlijke vlammen en vuren, om een vergelijking te gebruiken, zijn de zenuwen die de spieren van het zonnestelsel besturen, en bovendien zenuwen buiten het lichaam. Die impuls is niet automatisch, maar een zuiver geestelijke zenuw-impuls.

Vr. Welk verband heeft 'gewicht', zoals u dat gebruikt, met de zwaartekracht?

Antw. Met gewicht wordt zwaartekracht bedoeld in de occulte betekenis van aantrekking en afstoting. Het is een van de kenmerken van differentiatie en is een universele eigenschap. Op grond van aantrekking en afstoting tussen de materie in de verschillende toestanden is het in de meeste gevallen mogelijk (terwijl de 'wet van de zwaartekracht' dit onvoldoende kan) de relatie te verklaren, die de staarten van kometen aannemen wanneer ze de zon naderen; want ze bewegen duidelijk tegengesteld aan deze hypothese.

Vr. Wat is in dit verband de betekenis van water?

Antw. Omdat water volgens zijn atoomgewicht is samengesteld uit één-negende waterstof (zoals u weet een zeer ontvlambaar gas; er bestaat

geen organisch lichaam zonder dit gas) en uit acht-negende zuurstof (dat verbranding veroorzaakt als het te snel met enig lichaam wordt samengebracht), wat kan het dan anders zijn dan een van de vormen van de oorspronkelijke kracht of het vuur in een koude of latente en vloeibare vorm? Vuur staat in dezelfde verhouding tot water als geest tot stof.

Śloka (7). ZIEDAAR, O LANOO! HET STRALLENDE KIND VAN DE TWEE, DE ONGEËVENAARDE SCHITTERENDE HEERLIJKHEID: HELDERE RUIMTE, ZOON VAN DONKERE RUIMTE, DIE UIT DE DIEPTEN VAN DE GROTE DONKERE WATEREN TE VOORSCHIJN KOMT. HET IS OEAHOO DE JONGERE, DE * * * (*die gij nu kent als Kwan-Shai-Yin*). HIJ VERTOONT ZICH STRALEND ALS DE ZOON; HIJ IS DE VLAMMENDE GODDELIJKE DRAAK VAN DE WIJSHEID. DE EKA (*één*) IS CHATUR (*vier*), EN VIER NEEMT DRIE TOT ZICH EN HUN VERENIGING BRENGT DE SAPTA (*zeven*) VOORT, IN WIE DE ZEVEN ZIJN DIE DE TRIDASA (*de driemaal tien*), OF DE MENIGTEN EN DE MASSA'S WORDEN. ZIE HEM DE SLUIER OPLICHTEN EN DEZE VAN OOST NAAR WEST ONTROLLEN. HIJ SLUIT HET HOGERE BUTTEN EN LAAT HET LAGERE ZIEN ALS DE GROTE ILLUSIE. HIJ GEEFT DE PLAATSEN VOOR DE STRALENDEN (*sterren*) AAN EN VERANDERT HET BOVENSTE (*de ruimte*) IN EEN OEVERLOZE ZEE VAN VUUR, EN HET ENE GEMANIFESTEERDE (*element*) IN DE GROTE WATEREN.

Kwan-Shai-Yin en Kwan-Yin zijn synoniem met vuur en water. De twee godheden zijn in hun oorspronkelijke manifestatie de tweevoudige god, de tweeslachtige natuur, Purusha en Prakriti.

Vr. Welke termen komen overeen met de drie logoi in de woorden Oeahoo, de Jongere, Kwan-Shai-Yin, Kwan-Yin, Vader-Moeder, vuur en water, lichte ruimte en duistere ruimte?

Antw. Ieder moet dit zelf uitwerken, 'Kwan-Shai-Yin geeft de plaatsen voor de stralenden, de sterren, aan en verandert de bovenste ruimte in een oeverloze zee van vuur en het ene gemanifesteerde in de grote wateren'. Denk hier goed over na. Vuur staat hier voor de verborgen geest, water is zijn kroost, of vocht, of de scheppende elementen hier op aarde, de uitwendige korst en de evoluerende of scheppende beginselen daarbinnen,

of de meest innerlijke beginselen. Aanhangers van het illusionisme zouden waarschijnlijk zeggen 'hierboven'.

Vr. Welke sluier licht Oeaohoo de jongste van oost naar west op?

Antw. De sluier van de werkelijkheid. Het is het gordijn dat verdwijnt om de toeschouwer de begoochelingen op het toneel van het zijn te tonen, het decor en de spelers, kortom het heelal van MĀYĀ.

Vr. Wat is 'de bovenste ruimte' en de 'oeverloze zee van vuur'?

Antw. De 'bovenste ruimte' is de ruimte 'van binnen', hoe paradoxaal dit ook lijkt, want er is geen *boven* noch een *beneden* in de oneindigheid; maar de gebieden volgen op elkaar en worden van *binnen naar buiten* vast. Het is in feite het heelal, zoals het voor het eerst verschijnt uit zijn *laya*- of 'nul'toestand, een oeverloos uitspansel van geest, of een 'zee van vuur'.

Vr. Zijn de 'grote wateren' dezelfde als die waarover de duisternis zweefde?

Antw. Het is in dit geval niet juist te zeggen dat de duisternis 'zweefde'. Absolute duisternis of het eeuwige ongekende kan niet actief zijn, en zweven *is* actie. Zelfs in *Genesis* wordt gezegd dat duisternis *was* op de afgrond, maar dat wat zweefde boven de wateren was de 'geest van god'. Esoterisch betekent dit dat in het begin, toen de oneindigheid zonder vorm was, en chaos of de uiterlijke ruimte nog leeg was, alleen duisternis (d.i. *Kālahansa Parabrahman*) *was*. Toen, bij het eerste gloren van de dageraad, begon de 'geest van god' (de derde logos of Nārāyaṇa, nadat de eerste en de tweede logos waren uitgestraald) boven de grote wateren van de 'afgrond' te zweven. Om correct, zo niet duidelijk, te zijn zou de vraag moeten luiden: 'Zijn de grote wateren hetzelfde als de duisternis waarover wordt gesproken?' Het antwoord zou dan bevestigend zijn. Kālahansa heeft een tweeledige betekenis. Exoterisch is het Brahmā die de zwaan is, de 'grote vogel', het voertuig waarin de duisternis zich aan het menselijke begrip manifesteert als licht, en dit heelal. Maar esoterisch is het de duisternis zelf, het onkenbare absolute, dat de bron is, eerst van de uitstraling die de eerste logos wordt genoemd, vervolgens van de weerspiegeling daarvan, de dageraad of de tweede logos en tenslotte van Brahmā, het gemanifesteerde licht of de derde logos. Bedenk dat achter deze illusie van manifestatie, die wij zien en voelen en die, zo stellen wij ons voor, onder onze zintuiglijke waarnemingen valt, eenvoudig en in nuchtere werkelijkheid dat is wat wij noch horen, zien, voelen, proeven of aanraken. Het is een grote illusie en niets anders.

Vr. Terugkerend op een eerdere vraag, in welke betekenis kan elektriciteit een 'entiteit' worden genoemd?

Antw. Alleen als wij ernaar verwijzen als fohat, de oorspronkelijke kracht ervan. In werkelijkheid is er maar één kracht, die zich op het gebied van manifestatie aan ons voordoet in miljoenen vormen. Zoals gezegd komt alles voort uit het ene universele oer-vuur en elektriciteit is op ons gebied een van de meest omvattende aspecten van dit vuur. Alles bevat en is elektriciteit, van de brandnetel die steekt, tot de bliksem die doodt, van de vonk in de kiezelsteen tot het bloed in het lichaam. Maar de elektriciteit die bijvoorbeeld in een elektrische lamp wordt waargenomen, is iets heel anders dan fohat. Elektriciteit is de oorzaak van de moleculaire beweging in het stoffelijke heelal en vandaar ook hier op aarde. Het is een van de 'beginselen' van de materie; want doordat het wordt opgewekt bij elke verstoring van het evenwicht, wordt het a.h.w. het kāmische element van het object waarin die verstoring plaatsvindt. Op deze manier is fohat, de eerste oorzaak van deze kracht in haar miljoenen aspecten, en als de totaalsom van de universele kosmische elektriciteit, een 'entiteit'.

Vr. Maar wat bedoelt u met die term? Is elektriciteit niet ook een entiteit?

Antw. Zo zou ik het niet noemen. Het woord entiteit is afkomstig van de Latijnse stam *ent*, 'zijnd', van *esse*, 'zijn'; daarom is alles wat onafhankelijk is van iets anders een entiteit, van een zandkorrel tot God. In ons geval is echter alleen fohat een entiteit, terwijl elektriciteit slechts een relatieve betekenis heeft als zij op de gebruikelijke, wetenschappelijke manier wordt opgevat.

Vr. Is kosmische elektriciteit niet een zoon van fohat, en zijn zijn 'zeven zonen' geen entiteiten?

Antw. Ik ben bang van niet. Als we spreken over de zon, kunnen we die een entiteit noemen, maar een zonnestraal die onze ogen verblindt zouden we nauwelijks een entiteit noemen. De 'zonen van fohat' zijn de verschillende krachten, die in hun essentie of wezen en in hun diverse gevolgen fohatisch of kosmisch elektrisch leven dragen. Bijvoorbeeld: wrijf barnsteen – een fohatische entiteit – en het zal een 'zoon' voortbrengen die strohalmen zal aantrekken: een schijnbaar onbezielde en anorganische object dat op die manier leven openbaart! Maar wrijf een brandnetel tussen duim en vinger, en u zult ook een zoon van fohat opwekken, in de vorm van een blaas. In deze gevallen is de blaas een entiteit, maar dat wat de strohalm aantrekt is er nauwelijks een.

Vr. Fohat is dus kosmische elektriciteit en de 'zoon' is ook elektriciteit?

Antw. Elektriciteit is het werk van fohat, maar zoals ik al zei, is fohat *niet* elektriciteit. Vanuit een occult standpunt worden elektrische verschijnselen heel vaak voortgebracht door de ongewone toestand van de moleculen van een object of van lichamen in de ruimte: elektriciteit is het leven en het is de dood: het eerste wordt voortgebracht door harmonie, de tweede door disharmonie. Levenselectriciteit valt onder dezelfde wetten als kosmische elektriciteit. Het combineren van moleculen tot nieuwe vormen, het tot stand brengen van nieuwe verbanden en het verstoren van moleculair evenwicht is in het algemeen het werk van fohat, en brengt ook fohat voort. Het samengestelde beginsel, of de emanatie van de zeven kosmische logoi is alleen daar weldadig waar harmonie heerst.

Śloka (8). WAAR WAS DE KIEM EN WAAR WAS NU DE DUIS-
TERNIS? WAAR IS DE GEEST VAN DE VLAM DIE
BRANDT IN UW LAMP, O LANOO? DE KIEM IS DAT EN
DAT IS LICHT, DE WITTE SCHITTERENDE ZOON VAN
DE DONKERE VERBORGEN VADER.

Vr. Is de geest van de vlam, die brandt in de lamp van ieder van ons, onze hemelse vader of ons hogere zelf?

Antw. Noch het een noch het ander; de geciteerde zin is slechts een analogie en heeft betrekking op een echte lamp, die naar we aannemen door de leerling wordt gebruikt.

Vr. Zijn de elementen de lichamen van de dhyān-chohans en zijn waterstof, zuurstof, ozon en stikstof de oorspronkelijke elementen op dit gebied van de stof?

Antw. Het antwoord op het eerste gedeelte van deze vraag zal men vinden als men de symboliek van de *Geheime Leer* bestudeert.

Voor de vier genoemde elementen is dat het geval; maar bedenk dat op een hoger gebied zelfs vluchtige ether zo grof zou lijken als modder. Elk gebied heeft zijn eigen dichtheid van substantie of materie, zijn eigen kleuren, klanken, afmetingen van ruimte, enz., die ons op dit gebied geheel onbekend zijn; en zoals wij op aarde intermediaire wezens hebben, de mier bijvoorbeeld, een soort overgangsentiteit tussen twee gebieden, zo zijn er op het gebied boven het onze ook schepselen die zintuigen en vermogens hebben die onbekend zijn aan de bewoners van dit gebied.

Er bestaat een merkwaardige illustratie van Elihu Vedder bij de 'kwatrijnen' van Omar Khayyam, die een idee geeft van de knopen van fohat.

Het is de gewone Japanse manier om wolken te tekenen, enkele lijnen, die uitlopen in knopen, zowel in tekeningen als in snijwerk. Het is fohat, de 'knopenlegger', en vanuit een bepaald gezichtspunt is het de 'wereld-stof'.

Vr. Als de melkweg een manifestatie is van deze 'wereld-stof', hoe komt het dan dat zij niet overal aan de hemel zichtbaar is?

Antw. Waarom zou het niet kunnen zijn, dat we alleen het meer samengetrokken en daarom verdichte gedeelte zien? Dit vormt zich tot 'knopen' en gaat door het zonnestadium, de kometen- en planetaire stadia, totdat het uiteindelijk een dood lichaam wordt, of een maan. Er zijn ook verschillende soorten zonnen. De zon van het zonnestelsel is een weerspiegeling. Aan het einde van het zonne-manvantara zal zij minder en minder stralend worden, minder en minder warmte geven, tengevolge van een verandering van de werkelijke zon, waarvan de zichtbare zon de weerspiegeling is. Na de zonne-pralaya zal de huidige zon in een toekomstig manvantara een komeetachtig lichaam worden, maar beslist niet tijdens het leven van onze kleine planeetketen. Het argument dat is ontleend aan de spectraalanalyse is niet steekhoudend, omdat er geen rekening is gehouden met het feit dat het licht kosmische stofdeeltjes passeert. Daarmee willen we niet zeggen dat er geen wezenlijk verschil is tussen de spectra van sterren, maar wel dat de beweerde aanwezigheid van ijzer of natrium in een bepaalde ster te wijten kan zijn aan de verandering van de stralen van die ster door de kosmische stofdeeltjes waarmee de aarde is omringd.

Vr. Hangt het waarnemingsvermogen van de mier – bijvoorbeeld de manier waarop haar vermogens om kleur waar te nemen verschillen van de onze – niet eenvoudig af van fysiologische omstandigheden?

Antw. De mier is zeker gevoelig voor de geluiden die wij horen en zij kan ook geluiden opvangen die wij nooit kunnen horen; fysiologie heeft er dus niets mee te maken. De mier en wij hebben verschillende graden van waarnemingsvermogen. Wij staan op een hogere trap van ontwikkeling dan de mier, maar vergelijkenderwijs zijn wij de mieren voor het hierboven liggende gebied.

Vr. Wanneer elektriciteit wordt opgewekt door barnsteen te wrijven, is er dan iets dat overeenkomt met een emanatie vanuit barnsteen?

Antw. Dat is er; de elektriciteit die latent in barnsteen aanwezig is, bestaat in alles en zal daarin worden gevonden onder de juiste omstandigheden die nodig zijn om haar vrij te maken. Er is één fout die vaak wordt

gemaakt en een grotere fout kan men volgens een occultist niet maken. Er wordt een scheidslijn getrokken tussen wat men bezielde en onbezielde voorwerpen noemt, alsof er op aarde zoiets als een geheel onbezield object zou kunnen bestaan!

In werkelijkheid is zelfs wat men een dood mens noemt meer levend dan ooit. Van een bepaald standpunt is het kenmerkende onderscheid tussen wat organisch en anorganisch wordt genoemd de voedselopname, maar als er geen voedselopname zou plaatsvinden, hoe zouden die lichamen die anorganisch worden genoemd dan veranderingen kunnen ondergaan? Zelfs kristallen ondergaan een groeiproses, dat voor hen overeenkomt met de functie van voedselopname. Zoals de occulte filosofie ons leert, is in werkelijkheid alles wat verandert organisch; het draagt het levensbeginsel in zich en het bezit alle potentialiteit van de hogere levens. Wanneer, zoals wij zeggen, alles in de natuur een aspect is van het éne element, en het leven universeel is, hoe kan er dan zoiets als een anorganisch atoom bestaan!

IX.

*Bijeenkomst gehouden op 7 maart 1889, Lansdowne Road 17, Londen, W.,
onder voorzitterschap van W. KINGSLAND.*

STANZA III. (vervolg).

Śloka (10). VADER-MOEDER SPINNEN EEN WEB DAT VAN BOVEN AAN DE GEEST (*puruṣha*) IS BEVESTIGD – HET LICHT VAN DE ENE DUISTERNIS – EN VAN ONDEREN AAN ZIJN (*van de geest*) IN SCHADUW GEHULDE EINDE, DE STOF (*prakṛiti*); EN DIT WEB IS HET HEELAL, GESPONNEN UIT DE TWEE SUBSTANTIES DIE TOT ÉÉN ZIJN GEMAAKT, DAT SVABHAVAT IS.*

Vr. Geest en stof zijn de tegengestelde einden van hetzelfde web; licht en duisternis, warmte en koude, leegte of ruimte en volheid van al wat bestaat zijn ook tegengestelden. In welke betekenis zijn die drie paren van tegenstellingen verbonden met geest en stof?

Antw. In dezelfde betekenis als waarin alles in het heelal verband houdt met òf geest òf stof, waarbij een van deze twee, of beide, als permanent element wordt genomen. Zuivere materie is zuivere geest en kan niet worden begrepen, zelfs al worden ze door ons beperkte intellect erkend. Licht noch duisternis als optische gevolgen zijn materie, en evenmin zijn ze geest, maar ze zijn de eigenschappen van de eerstgenoemde (materie).

Vr. In welke verhouding staat ether tot geest en stof?

Antw. Maak onderscheid tussen æther en ether; eerstgenoemde is goddelijk, de laatste stoffelijk en *duivels*. Ether is de laagste van de zevenvoudige verdeling van ākāśa-pradhāna, de oer vuur-substantie. æther-ākāśa is het vijfde en zesde beginsel van het lichaam van de kosmos – en komt dus overeen met buddhi-manas bij de mens; *ether* is haar kosmische afzetting, die zich vermengt met de hoogste laag van het astrale licht. Beginnend met het vijfde wortelras zal dit zich pas volledig ontwikkelen aan het begin

---

*GL, 1:113.

van de vijfde ronde. æther is ākāśa in haar hogere, en *ether* ākāśa in haar laagste aspect. In één betekenis is het equivalent aan de Vader-Schepper, Zeus, Pater æther; in de andere aan de duivelse slang-verleider, het astrale licht van de kabbalisten. In het laatste geval is het volledig gedifferentieerde materie, in het eerste geval is het pas in de aanvangsfase van differentiatie. Met andere woorden: geest wordt objectieve materie; en objectieve materie wordt weer subjectieve geest, wanneer het aan onze metafysische zinnen ontsnapt. æther staat in dezelfde verhouding tot de kosmos en onze kleine aarde, als manas tot de monade en het lichaam. Daarom heeft ether niets te maken met geest, maar heel veel met subjectieve materie en met onze aarde.

Vr. 'Brahmā, als de 'kiem van de ongekende duisternis', is het materiaal waaruit alles groeit en zich ontwikkelt.' Het is een van de axioma's van de logica, dat het voor het denkvermogen onmogelijk is iets te geloven, waarvan het niets begrijpt. Welnu, wanneer dit 'materiaal', dat Brahmā is, vormloos is, dan kan het denkvermogen daarvan geen enkel idee vormen, want als er geen vorm is, kan het denkvermogen zich niets voorstellen. Het is de ombulling of de manifestatie in de vorm van 'God', die wij kunnen waarnemen, en alleen daardoor kunnen wij iets over hem weten. Wat is dan de eerste vorm van dit materiaal, die door het menselijke bewustzijn kan worden gekend?

Antw. Uw axioma's van de logica zijn alleen van toepassing op het *lagere* manas en u redeneert alleen vanuit de waarnemingen van *kāma-manas*. Maar het occultisme leert slechts dat wat het ontleent aan de waarneming van het hogere ego of het *buddhi-manas*. Maar ik zal proberen u te antwoorden op een voor u vertrouwde manier. De eerste en enige vorm van de *prima materia*, die door ons hersenbewustzijn kan worden gekend, is de cirkel. Train uw denken eerst zodat u grondig bekend bent met een begrensde cirkel, en breid die dan geleidelijk uit. U zult al snel een punt bereiken, waarop deze, zonder dat zij in uw gedachten ophoudt een cirkel te zijn, toch oneindig en grenzeloos wordt, zelfs voor de innerlijke waarneming. Die cirkel noemen wij Brahmā, de kiem, het atoom of de *anu*: een latent atoom, dat gedurende pralaya de oneindigheid en de grenzeloze eeuwigheid omvat, een werkzaam atoom tijdens de levenscycli; maar één dat noch omtrek, noch oppervlakte heeft, alleen onbegrensde uitgebreidheid. Daarom is de cirkel de eerste geometrische figuur en het eerste symbool in de subjectieve wereld en wordt zij een driehoek in de objectieve wereld. De driehoek is de volgende figuur na de cirkel. De eerste figuur, de cirkel met het punt, is eigenlijk geen figuur; het is eenvoudig een oerkiem, het eerste wat u zich kunt voorstellen bij het begin van de differen-

tatie; de driehoek moet men zich voorstellen zodra de materie het nul- of *laya*-punt is gepasseerd. Brahmā wordt een atoom genoemd, omdat wij ons dat als een mathematisch punt moeten voorstellen, dat echter tot in het absolute uitgebreid kan worden. *Let wel*: het is de goddelijke kiem en niet het atoom van de scheikundigen. Pas op voor de illusie van de vorm. Zodra u uw godheid tot een menselijke vorm omlaaghaalt, beperkt en begrenst u deze en zie, u heeft een antropomorfe god geschapen.

Śloka (11). HET (*het web*) ZET UIT ALS DE ADEM VAN HET VUUR (*de vader*) EROP IS GERICHT; HET TREKT SAMEN ALS DE ADEM VAN DE MOEDER (*de wortel van de stof*) HET AANRAAKT. DAN GAAN DE ZONEN (*de elementen, elk met zijn eigen krachten, of intelligenties*) UITEEN EN VERSPREIDEN ZICH, OM TERUG TE KEREN IN HUN MOEDERS SCHOOT AAN HET EINDE VAN DE 'GROTE DAG' EN OM MET HAAR WEER ÉÉN TE WORDEN. WANNEER HET (*het web*) AFKOELT, WORDT HET STRALEND EN DE ZONEN ZETTEN UIT EN TREKKEN SAMEN DOOR HUN EIGEN ZELF EN HART; ZIJ OMSLUITEN DE ONEINDIGHEID.*

Vr. Wordt het woord 'zet uit' hier gebruikt in de betekenis van differentiëren of ontwikkelen, en 'trekt samen' in die van involutie, of hebben die termen betrekking op manvantara en pralaya; of op een onafgebroken trillende beweging van de wereld-stof? Vinden deze 'uitzetting' en 'samentrekking' gelijktijdig of na elkaar plaats?

Antw. Het web is de altijd-bestaande oer-substantie – voor ons begripsvermogen zuivere geest – het materiaal waaruit het objectieve heelal of de heelallen zijn geëvolueerd. Wanneer de adem van vuur, of van de Vader, erop is gericht, zet het uit; d.w.z. als subjectief materiaal is het onbegrensd, eeuwig en onverwoestbaar. Wanneer de adem van de Moeder het aanraakt, d.w.z. als de tijd van manifestatie aanbreekt en het de objectiviteit van vorm moet aannemen, trekt het zich samen, want er is niet zoiets als een objectieve stoffelijke vorm die onbegrensd is. Hoewel Newtons stelling, dat elk deeltje stof de eigenschap heeft ieder ander deeltje aan te trekken, in het algemeen juist is, en hoewel Leibniz' stelling dat elk atoom zelf een heelal is en werkt door zijn eigen innerlijke kracht, ook waar is, zijn beide stellingen toch onvolledig. Want de mens is ook een atoom, met aantrekkingskracht en afstoting, en is de microkosmos van de

---

*GL, 1:114.

macrokosmos. Maar zou het ook juist zijn te zeggen, dat hij zich door de kracht en de intelligentie die in hem aanwezig zijn, onafhankelijk van elke andere menselijke eenheid beweegt, of zou kunnen handelen en zich bewegen, tenzij er een grotere kracht en intelligentie was dan de zijne, die hem in staat zou stellen om in dat hogere element van kracht en intelligentie te leven en zich te bewegen?

Een van de doelen van de *Geheime Leer* is te bewijzen, dat de beweging van de planeten niet bevredigend kan worden verklaard door de theorie van de zwaartekracht alleen. Naast de kracht die *in* de stof werkt, is er ook een kracht die *op* de stof inwerkt.

Wanneer we spreken over de veranderde toestanden van geest-stof (die in feite kracht is) en daaraan verschillende namen geven, zoals warmte, koude, licht en duisternis, aantrekking en afstoting, elektriciteit en magnetisme, enz., dan zijn dat voor de occultist slechts namen, uitdrukkingen voor de verschillen in manifestatie van een en dezelfde kracht (altijd tweevoudig in differentiatie), maar niet voor een bijzonder verschil tussen die krachten. Want al die verschillen in de objectieve wereld komen slechts voort uit de eigenaardigheden van de differentiatie van materie waarop de ene vrije kracht inwerkt, daarin bijgestaan door dat deel van haar essentie, dat wij opgesloten kracht of stoffelijke moleculen noemen. De innerlijke werker, de inherente kracht, heeft steeds de neiging zich met zijn ouder-essentie daarbuiten te verenigen; en zo doet de Moeder, die binnenin werkt, het web samentrekken; en de Vader van buiten werkend, doet het uitzetten. De wetenschap noemt dit zwaartekracht; de occultisten noemen het het werk van de universele levenskracht, die uitstraalt uit die absolute en onkenbare KRACHT, die buiten alle ruimte en tijd is. Dat is het werk van de eeuwige evolutie en involutie, of van uitzetting en samentrekking.

Vr. Wat is de betekenis van de woorden 'wanneer het web afkoelt' en wanneer vindt dit plaats?

Antw. Het is duidelijk dat het web zelf afkoelt en niet iets daarbuiten. Wanneer? Er wordt ons gezegd, dat het begint wanneer de opgesloten kracht en intelligentie, die inherent zijn aan elk atoom zowel van gedifferentieerde als van homogene materie, op een punt komen waar beide de slaaf worden van een hogere, intelligente kracht, die de opdracht heeft het te leiden en vorm te geven. Het is die kracht, die wij de goddelijke vrije wil noemen, vertegenwoordigd door de dhyāni-boeddha's. Wanneer de ene naamloze kracht, die orde brengt in de wanorde en harmonie tot stand brengt in de chaos, de middelpuntvliedende en middelpuntzoekende

krachten van leven en bestaan aan zich heeft onderworpen – dan begint het af te koelen. Het is onmogelijk om het juiste tijdstip aan te geven in een proces waarvan de duur onbekend is.

Vr. Is vorm het resultaat van de wisselwerking van de middelpuntvliedende en middelpuntzoekende krachten in de stof en in de natuur?

Antw. Er wordt ons gezegd, dat elke vorm wordt opgebouwd overeenkomstig het model dat er in de eeuwigheid voor is geschetst, en dat wordt weerspiegeld in de GODDELIJKE GEEST. Er zijn hiërarchieën van ‘vormbouwers’ en reeksen vormen en graden, van de hoogste tot de laagste. Terwijl de hoogste worden gemaakt onder leiding van de ‘bouwers’, de goden ‘cosmocrates’, worden de laatstgenoemde gevormd door de elementalen of natuurgeesten. Zie als voorbeeld hiervan de vreemde insecten, sommige reptielen en ongewervelde dieren, die zo precies bladeren, bloemen, met mos bedekte takken en andere zogenaamd ‘onbezielde’ dingen imiteren, niet alleen in kleur, maar ook in hun uiterlijke vorm. Zullen we de ‘natuurlijke selectie’ en de verklaringen van de Darwinisten als een oplossing aanvaarden? Ik hoop het niet. De theorie van de natuurlijke selectie is niet alleen volkomen ontoereikend om deze geheimzinnige eigenschap van nabootsing in de wereld van het zijn te verklaren, maar zij geeft ook een geheel verkeerd beeld van het belang van zo’n vermogen tot nabootsen, als een ‘machtig wapen in de strijd om het bestaan’. Als eenmaal is bewezen – en dat kan gemakkelijk worden gedaan – dat dit nabootsingsvermogen totaal *onbruikbaar* is binnen de theorie van Darwin, d.w.z. als wordt aangetoond dat het beweerde gebruik ervan in verband met de zogenaamde ‘survival of the fittest’ een speculatie is, niet bestand tegen nauwkeurige analyse, waaraan kan dat vermogen dan worden toegeschreven? Iedereen heeft wel eens insecten gezien, die natuurgetrouw de kleur en zelfs de uiterlijke vorm van planten, bladeren, bloemen, dode takjes en dergelijke, imiteerden. Dit is geen wet, maar eerder een veel voorkomende uitzondering. Dan kan het toch alleen een onzichtbare intelligentie *buiten* het insect zijn, die zo nauwkeurig kopieën maakt van grotere originelen?

Vr. Maar toont Wallace niet aan, dat zo’n imitatie in de natuur een bedoeling heeft? Dat dit juist de theorie van ‘natuurlijke selectie’ bewijst, en het aangeboren instinct in de zwakkere schepselen om veiligheid te zoeken achter het geleende kleed van bepaalde objecten? De insectivoren, die niet van planten en bladeren leven, zullen zo’n op een blad of een mos lijkend insect niet aanvallen. Dit lijkt heel aannemelijk.

Antw. Inderdaad, heel aannemelijk als er naast negatief geen heel positief bewijsmateriaal was om aan te tonen dat de natuurlijke-selectie-theorie ongeschikt is om die imitatie-verschijnselen te verklaren. Wil een feit opgaan, dan moet worden aangetoond dat het, zo niet algemeen, dan toch in elk geval onder dezelfde omstandigheden altijd van toepassing is, bijv. de overeenkomst en identiteit van kleuren tussen dieren van een en dezelfde streek en de daar aanwezige grondsoort zou hiervan een algemene uiting zijn. Maar wat dan te zeggen van de woestijn-kameel, met zijn vacht in dezelfde ‘beschermende’ kleur als die van de vlakten waarop hij leeft en de zebra, die door zijn felle donkere strepen *niet* wordt beschermd op de open vlakten van Zuid-Afrika, zoals Darwin zelf toegaf. De wetenschap geeft ons de verzekering, dat deze imitatie van de kleur van de grond onveranderlijk wordt gevonden bij de zwakkere dieren en toch hebben we daar de leeuw – die niet bang hoeft te zijn voor vijanden die sterker zijn dan hijzelf in de woestijn – met een vacht, die nauwelijks kan worden onderscheiden van de rotsen en zandvlakten, die hij bewoont! Men verlangt dat we geloven dat deze ‘imitatie van beschermende kleuren wordt veroorzaakt door het gebruik en het *voordeel* dat zij de nabootser biedt’ als een ‘machtig wapen in de strijd om het bestaan’; toch toont de dagelijkse ervaring ons juist het tegendeel. Dit wijst op een aantal dieren, waarvoor de meest geprononceerde vormen van het imitatie-vermogen volkomen nutteloos zijn, of erger nog, gevaarlijk en vaak zelf-vernietigend. Welk voordeel hebben bijvoorbeeld de ekster en de papegaai van het nabootsen van de menselijke spraak – behalve dat ze daardoor worden opgesloten in een kooi? Welk nut heeft het voor een aap, dat hij kan nappen, een vermogen dat zoveel apen duur is komen te staan en soms ernstig lichamelijk letsel of zelfvernietiging tot gevolg had; of een kudde onnozele schapen, die hun leider blindelings volgen, zelfs wanneer hij in een afgrond tuimelt? Deze onbedwingbare begeerte (tot *imitatie* van hun leiders) heeft meer dan een ongelukkige Darwinist tot de meest dwaze en tegenstrijdige beweringen gebracht, wanneer hij probeert voor zijn geliefde hobby bewijzen te vinden. Zo spreekt Grant Allen, een aanhanger van Haeckel, in zijn boek over dit onderwerp over een bepaalde hagedis in India, die gezegend is met drie grote parasieten van verschillende soorten. Elk van die drie imiteert op volmaakte manier de kleur van de schubben van dat deel van het lichaam waarop hij zich bevindt; de parasiet op de buik van het schepsel is geel evenals die buik; de tweede parasiet, die heeft gekozen op de rug te zitten is net zo veelkleurig als de rugschubben; terwijl de derde parasiet, die zijn schuilplaats heeft gezocht op de bruine kop van de hagedis, een kleur heeft die bijna niet daarvan is te onderscheiden.

G. Allen vertelt ons daarbij, dat deze zorgvuldige imitatie van de verschillende kleuren tot doel heeft de parasieten te beschermen tegen de hagedis zelf. Maar deze dappere voorvechter van de natuurlijke selectie wil zijn lezers toch niet wijsmaken, dat de hagedis de parasiet *op zijn eigen kop* kan zien! Tenslotte vragen we ons af wat het nut is van de schitterende rode kleur voor de vis die tussen de koraalriffen leeft, of van de veren in de kleuren van de regenboog voor het paradijsvogeltje, de *kolibri*, die alle stralende kleuren van de tropische fauna en flora imiteert, behalve dat ze er juist meer door opvallen?

Vr. Aan welke oorzaken zou het occultisme het vermogen tot imiteren toeschrijven?

Antw. Aan verschillende dingen. In het geval van die zeldzame tropische vogels en de op bladeren lijkende insekten aan vroegere overgangschakels, in het eerste geval tussen de hagedis en de *kolibri*, in het tweede geval tussen een bepaalde vegetatie en de insektensoort. Er is een tijd geweest, miljoenen jaren geleden, waarin zulke 'ontbrekende schakels' talrijk waren, overal op aarde waar leven was. Maar nu worden ze met elke cyclus en generatie zeldzamer; men vindt ze tegenwoordig alleen op een beperkt aantal plaatsen, want al die schakels zijn overblijfselen uit het verleden.

Vr. Wilt u ons vanuit het occulte standpunt enige uitleg geven van wat de 'wet van de zwaartekracht' wordt genoemd?

Antw. Volgens de wetenschap is de aantrekkingskracht tussen twee lichamen recht evenredig aan de massa en omgekeerd evenredig aan het kwadraat van de afstand. Occultisten betwijfelen echter of deze wet overal geldt voor de omwenteling van planeten. Neem bijvoorbeeld de eerste en de tweede wet van Kepler, opgenomen in de wet van Newton, zoals die door Herschel wordt gegeven. 'Onder invloed van een dergelijke aantrekkingskracht, die twee bolvormige lichamen naar elkaar toe drijft, zal elk, wanneer ze zich in elkaars nabijheid bewegen, worden afgebogen in een boogvormige baan naar de ander, en zal de één om de ander, die als vast punt wordt beschouwd, of zullen beide rond hun gemeenschappelijke zwaartepunt, een baan beschrijven waarvan de vorm beperkt is tot die figuren die in de meetkunde bekendstaan als kegelsneden. Het zal van de bijzondere omstandigheden van snelheid, afstand en richting afhangen, welke van deze banen zal worden beschreven: een ellips, een cirkel, een parabool of een hyperbool; maar het moet een van deze zijn . . . enz., enz.'

De wetenschap zegt dat het verschijnsel van de beweging van de pla-

neten het gevolg is van de werking van twee krachten, de ene middelpuntzoekend, de ander middelpuntvliedend, en dat een lichaam, dat omlaag valt langs een lijn die loodrecht staat op het oppervlak van stilstaand water, dat doet door de wet van de zwaartekracht of middelpuntzoekende kracht. Hiertegen kunnen onder meer de volgende bezwaren van een geleerde occultist worden ingebracht.

1. Dat een cirkelbaan als de beweging van een planeet niet mogelijk is.
2. Dat het argument in de derde wet van Kepler, namelijk dat 'de kwadraten van de omlooptijden van twee planeten zich tot elkaar verhouden als de derde machten van hun gemiddelde afstand tot de zon' aanleiding geeft tot het merkwaardige resultaat van een toegestane schommeling in de excentriciteiten van planeten. Omdat de bedoelde krachten hun aard niet veranderen, kan dit volgens hem alleen optreden 'door tussenkomst van een oorzaak van buitenaf'.

3. Dat het verschijnsel zwaartekracht of 'vallen' niet bestaat, behalve als het resultaat van tegengestelde krachten. Alleen door mentale analyse of scheiding kan ze als een op zichzelf staande kracht worden beschouwd. Bovendien stelt hij dat de planeten, atomen of materiedeeltjes niet tot elkaar worden *aangetrokken* langs rechte lijnen die hun middelpunten met elkaar verbinden, maar dat ze naar elkaar worden toegedreven in spiraalkrommen, waarin ze zich rond elkaars middelpunten bewegen. Ook dat de getijdegolven niet het gevolg zijn van aantrekking. Dit alles komt voort, zoals hij aantoonde, uit de botsing van opgesloten en vrije krachten; schijnbaar een antagonisme, maar in werkelijkheid affiniteit en harmonie.

'[Totdat] fohat enkele van de vlokken kosmische stof (nevelvlekken) verzamelt, het een impuls geeft en daardoor opnieuw in beweging brengt, de vereiste warmte ontwikkelt en het lichaam dan vrijlaat om zelf opnieuw te groeien.'*

Vr. Moeten we fohat opvatten als synoniem met kracht of dat wat de veranderende manifestatie van de stof veroorzaakt? Als dat zo is, hoe kan er dan worden gezegd dat fohat 'het vrijlaat om zelf opnieuw te groeien', als alle groei afhangt van de inwonende kracht?

Antw. Alle groei hangt af van de inwonende kracht, omdat op ons gebied alleen die kracht bewust handelt. De universele kracht kan niet als een bewuste kracht worden beschouwd, zoals wij het woord 'bewust' opvatten, omdat ze dan onmiddellijk een persoonlijke god zou worden. Alleen wat door een vorm wordt omsloten, een begrenzing van stof, is

---

*GL, 1:114.

zich op dit gebied van zichzelf bewust. Van deze vrije kracht of wil, die grenzeloos is en absoluut, kan niet worden gezegd dat zij met begrip werkt; zij is echter de enige onveranderlijke wet van leven en zijn.

Daarom zegt men dat fohat de synthetische aandrijvende kracht van alle gekerkerde levenskrachten is en het medium tussen de absolute en voorwaardelijke kracht. Het is een schakel, evenals manas de verbindings-schakel is tussen de grove materie van het stoffelijke lichaam en de goddelijke monade, die haar bezielt, maar niet rechtstreeks op die materie kan inwerken.

Vr. Als kracht een eenheid of één is, die zich op een ontelbaar aantal manieren manifesteert, dan is de volgende bewering in de toelichting moeilijk te begrijpen: 'in ieder atoom is innerlijke en uiterlijke warmte'; d.w.z. latente en werkzame warmte of dynamische en kinetische warmte. Warmte is het verschijnsel van het waarnemen van materie, die op een bijzondere manier door een kracht wordt aangedreven. Daarom is warmte op het stoffelijke gebied slechts materie in beweging. Als er warmte bestaat in een meer innerlijke en occulte betekenis dan stoffelijke warmte, dan moet ze worden waargenomen door hogere, meer innerlijke zintuigen, krachtens haar activiteit op welk gebied zij zich ook manifesteert. Deze waarneming is aan drie voorwaarden gebonden: een aandrijvende kracht, een vorm die in beweging wordt gebracht en iets dat die vorm in beweging waarneemt. De uitdrukkingen 'latente', 'potentiële' of 'dynamische' warmte zijn onjuiste benamingen, omdat warmte, hetzij op het eerste of op het zevende gebied van bewustzijn, het waarnemen van materie of substantie in beweging is.

Is het verschil tussen bovenstaande bewering en de lering van 'De Geheime Leer' schijnbaar of werkelijk?

Antw. Waarom moet warmte op een ander gebied dan het onze de waarneming zijn van stof of substantie in beweging? Waarom zou een occultist de voorwaarden aanvaarden van (1) de aandrijvende kracht; (2) de vorm die wordt aangedreven; (3) iets dat de in beweging zijnde vorm waarneemt, als die van warmte?

Daar op elk hoger gelegen gebied heterogeniteit meer en meer neigt naar homogeniteit, zal op het zevende gebied de vorm verdwijnen, omdat er daar niets is dat geactiveerd kan worden, en zal de werkzame kracht in eenzame grootheid blijven en slechts zichzelf waarnemen, of, om met Spencer te spreken, zij zal zowel 'subject als object zijn geworden, de waarnemer en het waargenomene'. De gebruikte termen zijn niet met elkaar in tegenspraak, maar symbolen ontleend aan de natuurkunde, om occulte werkingen en processen duidelijker te maken voor hen die in die

wetenschap thuis zijn. In feite komt elk van de genoemde bijzonderheden van warmte en kracht overeen met een van de beginselen van de mens.

Vanuit stoffelijk standpunt gezien zouden de 'warmtecentra' het nulpunt zijn, omdat ze geestelijk zijn.

Het woord 'waarnemen' is niet helemaal juist; 'zich bewust worden van' is beter. Fohat is het instrument van de wet, haar vertegenwoordiger, de vertegenwoordiger van de mānasaputra's, die gezamenlijk het eeuwige denkvermogen zijn.

Vr. Wanneer een bol overgaat in pralaya, blijft hij dan op dezelfde plaats, d.w.z. maakt hij nog steeds deel uit van een planeetketen en houdt hij zijn eigen plaats ten opzichte van de andere bollen? Speelt het uiteengaan door middel van warmte enige rol bij de overgang van een bol in pralaya?

Antw. Dit wordt verklaard in 'Esoteric Buddhism'. Wanneer een bol van een planeetketen in 'obscuratie' gaat, dan trekt elke eigenschap, waaronder warmte, zich daaruit terug en blijft de bol *in statu quo*, als de 'schoone slaapster', totdat fohat, 'de toverprins', haar wakker kust.

Vr. Over de zonen wordt gezegd dat ze uiteengaan en zich verspreiden. Dit lijkt in tegenspraak met de terugkeer in de 'schoot van hun moeder' aan het eind van de 'grote dag'. Hebben het uiteengaan en zich verspreiden betrekking op het vormen van de bol uit de overal verstrooide wereld-stof, met andere woorden die te voorschijn komt uit pralaya?

Antw. Het uiteengaan en zich verspreiden heeft betrekking op nitya-pralaya. Dat is een eeuwige en altijd durende pralaya, dat al plaatsvindt zolang er bollen zijn en gedifferentieerde materie. Het is gewoon een atomaire verandering.

Vr. Wat wordt bedoeld met het gezegde, zij zetten uit en trekken samen door hun eigen 'zelven en harten', en in welk verband staat dat tot de laatste regel van de śloka, 'zij omsluiten de oneindigheid'?

Antw. Dit is al uitgelegd. Door hun eigen inherente en geketende kracht streven zij er gezamenlijk naar zich te verenigen met de ene universele of vrije kracht, d.w.z. de oneindigheid te omsluiten, omdat die vrije kracht oneindig is.

Vr. Wat is het verband tussen elektriciteit en stoffelijk of dierlijk magnetisme en hypnotisme?

Antw. Als u met elektriciteit de wetenschap bedoelt die op ons gebied

en onder verschillende kwalificaties de verschijnselen en wetten van het elektrisch fluïdum ontvouwt, dan antwoord ik u: geen enkel verband. Bedoelt u echter die elektriciteit die wij *fohatisch* noemen, of *intra*-kosmisch, dan zeg ik dat al die vormen van verschijnselen daarop zijn gebaseerd.

X.

*Bijeenkomst gehouden op 14 maart 1889, Lansdowne Road 17, Londen, W.,
onder voorzitterschap van W. KINGSLAND.*

STANZA IV.

Śloka (1). **LUISTERT, GIJ ZONEN VAN DE AARDE, NAAR UW
LEERMEESTERS – DE ZONEN VAN HET VUUR. WEET
DAT ER NOCH EERSTE NOCH LAATSTE IS, WANT
ALLES IS ÉÉN GETAL, VOORTGEKOMEN UIT GEEN
GETAL.**

Vr. Zijn de zonen van het vuur de stralen van de derde logos?

Antw. De 'stralen' zijn 'de zonen van de vuurnevel', voortgebracht door de *derde schepping*, of logos. De werkelijke 'zonen van het vuur' van het vijfde ras en de onderrassen daarvan worden eenvoudig zo genoemd, omdat ze op grond van hun wijsheid behoren tot, of dichter staan bij, de hiërarchie van de goddelijke 'zonen van de vuurnevel', de hoogste van de planeet-chohans of -engelen. Maar de zonen van het vuur, die hier de zonen van de aarde toespreken, zijn in dit geval de koning-leermeesters, die op deze aarde incarneerden om de mensheid in wording te onderrichten. Als 'koningen' behoren ze tot de goddelijke dynastieën, waarvan ieder land, India, Chaldea, Egypte, het Griekenland van Homerus, enz., in een of andere vorm een overlevering of een herinnering heeft bewaard. De benaming 'zonen van de vuurnevel' werd in de oudheid ook aan de hiërofantén gegeven. Ze zijn inderdaad onderverdelingen van de derde logos. Het zijn de vuur-chohans of -engelen, de ether-engelen, de lucht- en water-engelen en de engelen van de aarde. De zeven lagere sephiroth zijn de aardse engelen en komen overeen met de zeven hiërarchieën van de zeven elementen, waarvan vijf bekend zijn en twee onbekend.

Vr. Komen ze dan overeen met de Rassen?

Antw. Inderdaad. Wat zouden de intellectuele rassen met hersenen en denkvermogen anders zijn, als deze hiërarchieën niet in hen waren geïncarneerd?

Vr. Waarin verschillen deze hiërarchieën?

Antw. In feite zijn deze vuren niet van elkaar gescheiden, evenmin als de zielen of monaden dat zijn voor wie door de sluier van de stof of illusie heen ziet.

Wie een occultist wil zijn, moet zichzelf of iets anders niet gescheiden zien van de rest van de schepping of van het *niet-geschapene*. Want op hetzelfde ogenblik dat men zich afscheidt van zelfs een ‘vat des toorns’, is men niet meer in staat zich te voegen bij een ‘uitverkoren vat’. Hij moet zichzelf zien als iets dat oneindig klein is, zelfs niet als een individueel atoom, maar als deel van de wereld-atomen als geheel, of hij wordt een illusie, een niemand, en verdwijnt als een ademtocht die geen spoor nalaat. Als illusies zijn wij aparte, van elkaar losstaande lichamen, gehuld in maskers die ons door māyā zijn verstrekt. Kunnen we van één enkel atoom in ons lichaam zeggen, dat het beslist ons eigendom is? Alles, van geest tot het kleinste deeltje, maakt deel uit van het geheel, en is hoogstens een schakel. Verbreek één schakel en alles valt uiteen; maar dit is onmogelijk. Er is een reeks voertuigen die steeds grover worden, van geest tot aan de dichtste materie, zodat het gevoel van afgescheidenheid met elke stap omlaag en naar buiten zich meer en meer in ons ontwikkelt. Toch is dit bedrieglijk, want als er werkelijk een volledige scheiding zou zijn tussen twee mensen, dan zouden zij niet met elkaar kunnen communiceren, of elkaar op een of andere manier kunnen begrijpen.

Zo is het ook met deze hiërarchieën. Waarom zouden wij ze in gedachten indelen in klassen, anders dan om ze te onderscheiden in het *praktische* occultisme, wat slechts de laagste vorm van toegepaste metafysica is. Maar als u ze op dit gebied van illusie probeert te scheiden, kan ik slechts zeggen, dat er tussen deze hiërarchieën dezelfde afgronden van verschil bestaan als tussen de ‘beginselen’ van het heelal of die van de mens, zo u wilt, en dezelfde ‘beginselen’ in een bacil.

‘Er is een passage in de *Bhagavad Gītā* (VIII:23-25), waarin Krishṇa symbolisch en *esoterisch* spreekt en zegt: ‘Ik zal de tijden (de omstandigheden) noemen . . . waarop toegewijden die (uit dit leven) heengaan, nooit zullen terugkeren (worden herboren), of waarop ze wel terugkomen (om weer te incarneren). Het vuur, de vlam, de dag, de heldere (voorspoedige) veertien dagen, de zes maanden van de noordelijke zonnestilstand – zij die daarin heengaan (sterven) en het brahman kennen (de yogi’s), gaan naar brahman. Maar als de toegewijde sterft in rook, in de nacht, in de donkere (rampspoedige) veertien dagen, in de zes maanden van de zuidelijke zonnestilstand, dan gaat hij naar het maanlicht (of de

woonplaats van de maan, ook het astrale licht) , en keert hij terug (wordt hij herboren).*

Vr. Wat is de verklaring van deze passage?

Antw. Het betekent dat de toegewijden worden ingedeeld in twee klassen, zij die nirvāṇa op aarde bereiken en dat aanvaarden of verwerpen (maar nooit worden wedergeboren in deze *mahākalpa* of eeuw van Brahmā), en zij die deze zegenrijke toestand niet bereiken, zoals de Boeddha en anderen dat deden.

‘Het vuur, de vlam, de dag, de heldere veertien dagen van de maan’ zijn symbolen voor de hoogste of de absolute godheid. Wie in zo’n toestand van absolute zuiverheid sterft, gaat naar brahman, d.w.z. heeft recht op moksha of nirvāṇa. Anderzijds zijn ‘rook, nacht, de duistere veertien dagen van de maan’, enz., symbolen van materie, de duisternis van onwetendheid. Wie in zo’n toestand van onvolkomen loutering sterft, moet natuurlijk worden wedergeboren. Alleen de homogene, absoluut gezuiverde, smetteloze geest kan worden herenigd met de godheid of naar brahman gaan.

Śloka (2). WEET WAT WIJ DIE AFSTAMMEN VAN DE OORSPRONKELIJKE ZEVEN, WIJ DIE ZIJN GEBOREN UIT DE OORSPRONKELIJKE VLAM, VAN ONZE VADEREN HEBBEN GELEERD.

‘De eerste ‘oorspronkelijken’ zijn de hoogste wezens op de ladder van het bestaan. De ‘oorspronkelijken’ komen voort uit ‘vader-moeder’.’**

Vr. Is vader-moeder hier synoniem met de derde logos?

Antw. De eerste oorspronkelijke zeven worden geboren uit de derde logos. Dat gebeurt voordat deze wordt gedifferentieerd in de moeder, en de zuivere oorspronkelijke stof wordt in haar eerste primitieve essentie, potentieel vader-moeder. Moeder wordt pas de onbevleete moeder wanneer de differentiatie van geest en stof volledig is, anders zou er niet zo’n kwalificatie bestaan. Niemand zou zuivere geest onbevleete noemen, want deze kan niet anders zijn. De moeder is daarom de onbevleete materie voor deze wordt gedifferentieerd door de adem van de voor-kosmische fohat, en de ‘onbevleete moeder’ wordt van de ‘zoon’ of het gemanifes-

* GL, 1:117.

**GL, 1:119.

teerde heelal in vorm. Deze laatste is het begin van de hiërarchie die zal eindigen met de mensheid of de mens.

Śloka (3). UIT DE STRALING VAN LICHT – DE STRAAL VAN DE EEUWIGE DUISTERNIS – SCHOTEN DE WEER ONT-WAAKTE KRACHTEN (*dbyān-chobans*) DE RUIMTE IN: DE ÉÉN UIT HET EI, DE ZES EN DE VIJF. DAARNA DE DRIE, DE ÉÉN, DE VIER, DE ÉÉN, DE VIJF – DE TWEEMAAL ZEVEN, HET GEHEEL. EN DIT ZIJN DE ESSENTIES, DE VLAMMEN, DE ELEMENTEN, DE BOUWERS, DE GETALLEN, DE ARUPA (*vormlozen*), DE RUPA (*met lichamen*), EN DE KRACHT VAN DE GODDELIJKE MENS – HET GEHEEL. EN UIT DE GODDELIJKE MENS KWAMEN DE VORMEN VOORT EN DE VONKEN, DE HEILIGE DIEREN EN DE BOODSCHAPPERS VAN DE HEILIGE VADE-REN (*de pitri's*) BINNEN DE GEHEILIGDE VIER.

Vr. Kunt u deze getallen verklaren en de betekenis ervan geven?

Antw. Zoals in de toelichting wordt gezegd, houden wij ons hier nu niet mee bezig, d.w.z. het kan op het ogenblik niet openbaar worden gemaakt. Toch kunnen er enkele aanwijzingen worden gegeven. De rabbi's noemen de cirkel (of zoals sommigen zeggen, de eerste punt daarin) echod, de ENE, of ain-soph. Op een lager gebied, het vierde, wordt deze Adam Kadmon, de gemanifesteerde zeven en de ongemanifesteerde tien, of de volledige levensboom. De sephiroth zijn daarom dezelfde als de elohim. Deze laatste naam wordt in het Hebreeuws als alhim geschreven en bestaat uit vijf letters; wanneer de getalwaarden van deze letters rond een cirkel worden geplaatst, kunnen ze naar wens onderling worden verwisseld, wat bij een andere geometrische figuur niet zou kunnen. De cirkel is oneindig, d.w.z. hij heeft begin noch einde. De letterlijke kabbala wordt verdeeld in drie delen of methoden, waarvan de derde temura of omzetting wordt genoemd. Volgens bepaalde regels wordt een letter of cijfer vervangen door een ander. Het kabbalistische alfabet is in twee gelijke delen verdeeld, waarbij elke letter of elk cijfer uit het ene deel overeenkomt met een gelijksoortig cijfer of letter uit het andere. Door de letters beurtelings te verwisselen, worden 22 omzettingen of combinaties verkregen, en deze procedure wordt tziruph genoemd.

De voetnoot op pag. 121 (*De Geheime Leer*, Dl. 1) maakt duidelijk wat ik bedoel.

Śloka (4). DIT WAS HET LEGER VAN DE STEM – HET GODDELIJKE ZEVENVOUD. DE VONKEN VAN DE ZEVEN ZIJN ONDERWORPEN AAN EN DE DIENAREN VAN DE EERSTE, TWEEDE, DERDE, VIERDE, VIJFDE, ZESDE EN DE ZEVENDE VAN DE ZEVEN. DEZE ('vonken') NOEMT MEN BOLLEN, DRIEHOEKEN, KUBUSSEN, LIJNEN EN VORMGEVERS; WANT ZO IS DE EEUWIGE NIDANA – DE OI-HA-HOU (*de omzetting van de letters van Oeaohoo*).

Vr. Wat zijn de 'levenswinden' in de toelichting (pag. 126)?

Antw. De 'levenswinden' zijn de verschillende manieren van uitademen en inademen, waardoor de polariteit van het lichaam en de bewustzijnstoestanden worden veranderd. Het is een yoga-oefening, maar pas ervoor op de exoterische werken over yoga letterlijk te nemen. Bij alle is een sleutel nodig.

Vr. Welke betekenis heeft de zin die begint met 'de vonken', enz.? (pag. 124)

Antw. Met de vonken worden de stralen bedoeld, en ze slaan zowel op het lagere intellect als op de menselijke vonken of monaden. Het houdt verband met de cirkel en de cijfers en komt erop neer dat de cijfers 31415, zoals gegeven op pag. 121-122, alle afhangen van de omtrek en de diameter van de cirkel.

Vr. Waarom wordt Sarasvatī (de godin van de spraak) ook de godin van de esoterische wijsheid genoemd? Als de verklaring ligt in de betekenis van het woord logos, waarom is er dan een onderscheid tussen het onveranderlijke denkvermogen en de veranderlijke spraak? Staat denkvermogen gelijk aan mahat, of aan de hogere en lagere manas?

Antw. Deze vraag is tamelijk ingewikkeld. De hindoegodin Sarasvatī is dezelfde als Vāch, van wie de naam spraak betekent, en zij is esoterisch gezien de vrouwelijke logos. De tweede vraag lijkt nogal gecompliceerd. Ik geloof dat dat komt doordat de logos of het woord de geïncarneerde wijsheid wordt genoemd, 'het licht, dat schijnt in de duisternis'. Er is een onderscheid tussen het onwrikbare of eeuwig onveranderlijke AL en de veranderlijke spraak of logos, d.w.z. het tijdelijke en gemanifesteerde. Het kan verband houden met het universele en met het individuele denkvermogen, met mahat of met het hogere manas, zelfs ook met het lagere, met kāma-manas of het hersen-denkvermogen. Want wat in het lagere begeerte of instinctieve aandrang is, wordt in het hogere het denken. Het

eerste komt tot uitdrukking in daden, het laatste in woorden. Esoterisch gezien is het denken meer verantwoordelijk en strafbaar dan de daad. Maar exoterisch is het precies omgekeerd. Daarom wordt in de gewone menselijke wetgeving een misdaad strenger gestraft dan de gedachte daaraan of de intentie daartoe, d.w.z. de dreiging ermee, terwijl *karmisch* het tegenovergestelde het geval is.

Vr. 'God gaat meetkundig te werk', zegt Plato, maar omdat er geen persoonlijke god is, hoe komt het dan dat het wordingsproces plaatsvindt volgens punten, lijnen, driehoeken, kubussen, cirkels en tenslotte bollen? En hoe doet de inherente kracht van de adem de bol draaien wanneer deze de statische toestand verlaat?

Antw. Met de term 'god' – tenzij men doelt op de onbekende godheid of *absoluutheid*, waarvan men nauwelijks kan aannemen dat deze op een of andere manier *handelt* – wordt in de klassieke filosofie altijd bedoeld het collectief van de werkende, intelligente krachten in de natuur. Het woord 'woud' is een enkelvoud en toch is het een aanduiding voor duizenden of zelfs miljoenen bomen van verschillende soorten. Materialisten kunnen naar keuze zeggen dat 'de natuur' of beter 'de wet' meetkundig te werk gaat. Maar in de tijd van Plato zou de gewone lezer nauwelijks metafysisch het verschil en de werkelijke betekenis hebben begrepen. De waarheid dat de natuur meetkundig te werk gaat, is echter gemakkelijk vast te stellen. Hier is een voorbeeld: warmte is de verandering van de bewegingen of deeltjes van de stof. Het is een wet van de natuurkunde en de mechanica, dat deeltjes of lichamen die in beweging zijn, uit zichzelf een bolvorm aannemen – en dit geldt voor zowel een bolvormige planeet als een regendruppel. Kijk naar de sneeuwvlokken, die evenals kristallen alle geometrische vormen vertonen die in de natuur bestaan. Zodra de beweging ophoudt, verandert de bolvorm; of, zoals Tyndall ons zegt, zij wordt een platte druppel, vervolgens vormt zij een gelijkzijdige driehoek, een zeshoek, enz. Toen hij het uit elkaar vallen van ijsdeeltjes in een groot blok ijs bestudeerde, waar hij warmtestralen doorheen liet gaan, merkte hij dat de deeltjes eerst een driehoekige of piramidevorm aannamen, daarna de kubusvorm en tenslotte een zeshoekige vorm, enz. Dus zelfs de tegenwoordige natuurwetenschap bevestigt Plato en rechtvaardigt zijn stelling.

Vr. Toen Tyndall een groot blok ijs nam, een krachtige straal erop wierp en vandaar op een scherm, waren daarop de vormen te zien van varens en planten. Hoe komt dat?

Antw. Deze vraag zou eigenlijk eerst aan professor Tyndall gesteld

moeten worden, die er een wetenschappelijke verklaring van zou geven – en misschien heeft hij dat al gedaan. Maar het occultisme zou dit verklaren door te zeggen dat òf de straal hielp om de astrale vormen, die zich gereed maakten om toekomstige varens en planten te vormen, zichtbaar te maken, òf dat het ijs de weerspiegeling van werkelijke varens en planten had bewaard die daarin waren weerspiegeld. Ijs is een grote tovenaar waarvan de occulte eigenschappen even weinig bekend zijn als die van ether. Occult gezien staat het in verbinding met het astrale licht, en kan onder bepaalde omstandigheden bepaalde beelden weerspiegelen uit het onzichtbare astrale gebied, zoals licht en een gevoelig gemaakte plaat sterren kunnen weerspiegelen die zelfs met een telescoop niet kunnen worden waargenomen. Dit is bekend aan geleerde yogi's die wonen op het eeuwige ijs van Bodrinath en de Himalaja's. In ieder geval heeft ijs de eigenschap om beelden van dingen die op het oppervlak ervan onder bepaalde lichtomstandigheden zijn afgedrukt te bewaren, beelden die het onzichtbaar bewaart tot het wordt gesmolten. Hoogwaardig staal heeft dezelfde eigenschap, hoewel dit van minder occulte aard is. Als u het ijs vanaf de oppervlakte zou waarnemen, dan zouden deze vormen niet worden gezien. Maar zodra u bij het afbreken van ijs door warmte te maken krijgt met de krachten en de dingen die erop werden afgedrukt, zult u zien dat het deze beelden afwerpt en de vormen verschijnen. Het is maar één schakel die leidt tot een volgende. Dit alles is natuurlijk geen moderne wetenschap, toch zijn het feiten en de waarheid.

Vr. Geven getallen en geometrische figuren voor het menselijke bewustzijn de wetten van de werking in het goddelijke denkvermogen weer?

Antw. Dat doen ze zeker. Er is geen toevallige evolutie of vorming, en evenmin is een zogenaamd abnormale verschijning of een kosmisch verschijnsel het gevolg van toevallige omstandigheden.

Śloka (5). 'DUISTERNIS', HET GRENZELOZE OF HET NIET-GETAL, ADI-NIDANA SVABHAVAT: DE (voor x, de onbekende grootheid):

- I. DE ADI-SANAT, HET GETAL, WANT HIJ IS ÉÉN.
- II. DE STEM VAN HET WOORD, SVABHAVAT, DE GETALLEN, WANT HIJ IS ÉÉN EN NEGEN.
- III. HET 'VORMLOZE VIERKANT' (*arūpa*).

EN DEZE DRIE, OMSLOTEN DOOR DE (grenzeloze cirkel), ZIJN DE HEILIGE VIER, EN DE TIEN ZIJN HET ARUPA (*subjectieve, vormloze*) HEELAL; DAN KOMEN DE

‘ZONEN’, DE ZEVEN STRIJDEERS, DE ENE, DE WEGGELATEN ACHTSTE EN ZIJN ADEM, DIE DE LICHTMAKER (*bhāskara*) IS.

Vr. De ‘ene verwerpene’ is de zon van ons stelsel. Is er een sterrenkundige verklaring voor de verwerping door Mārttānda?

Antw. De zon is ouder dan elk van zijn planeten – hoewel jonger dan de maan. Zijn ‘verwerping’ betekent dat toen de lichamen of planeten zich begonnen te vormen, geholpen door zijn stralen, magnetische straling of warmte, en vooral door zijn magnetische aantrekking, hij moest worden tegengehouden, anders zou hij al de jongere lichamen opslokken zoals volgens de legende Saturnus zijn nageslacht zou hebben behandeld. Dit betekent niet dat alle planeten vanuit de zon worden afgeworpen, zoals de moderne wetenschap leert, maar eenvoudig dat ze groeien onder de stralen van de zon. Aditi is de altijd naar evenwicht strevende moeder-natuur op het zuiver geestelijke en subjectieve gebied. Zij is de śakti, de vrouwelijke kracht of potentie van de bevruchtende geest; en zij moet het gedrag regelen van de zonen die in haar boezem zijn geboren. De vedische allegorie is erg suggestief.

Vr. Waren alle planeten in ons zonnestelsel eerst kometen en daarna zonnen?

Antw. Ze waren geen zonnen in ons, of hun huidige zonnestelsel, maar kometen in de ruimte. Ze begonnen alle het leven als zwerver in de oneindige kosmos. Zij maakten zich los van de gezamenlijke voorraadschuur van reeds bereid materiaal, de melkweg (die niets meer of minder is dan de ver ontwikkelde wereld-stof, waarbij de rest in de ruimte grof materiaal is, nog onzichtbaar voor ons); dan, beginnend aan hun lange reis vestigden zij zich eerst daar waar de omstandigheden door fohat voor hen waren voorbereid, en werden geleidelijk zonnen. Daarna werd iedere zon, als zijn pralaya aanbrak, opgelost in miljoenen en miljoenen fragmenten. Elk van deze fragmenten bewoog heen en weer in de ruimte en verzamelde nieuw materiaal, terwijl het voortrolde als een lawine, totdat het door de wetten van aantrekking en afstoting tot stilstand kwam, en een planeet werd in ons eigen stelsel, en hetzelfde gebeurt in andere stelsels die buiten het bereik van onze telescopen liggen. De delen van de zon zullen eveneens zulke planeten worden na de zonnepralaya. Hij was ooit een komeet in het begin van het tijdperk van Brahmā. Toen bereikte hij zijn huidige positie, van waaruit hij uiteen zal barsten, en zijn atomen zullen aeonen en aeonen lang de ruimte in worden geslingerd zoals alle andere

kometen en meteoren, totdat elk, geleid door karma, wordt gevangen in de maalstroom van de twee krachten, en zich vestigt in een of ander hoger en beter stelsel.

Zo zal de zon voortleven in zijn kinderen zoals een deel van de ouders voortleeft in hun kroost. Als die tijd aanbreekt, zal de gelijkenis of weerspiegeling van de zon die wij zien, eerst als sluier wegvallen van het gezicht van de ware zon. Geen sterveling zal hem zien, want geen sterfelijk oog kan ooit zijn schittering verdragen. Zou deze sluier één keer voor slechts een seconde worden verwijderd, dan zouden alle planeten van zijn stelsel onmiddellijk tot as worden gereduceerd, zoals de zestigduizend zonen van koning Sagara *werden vernietigd door een blik van Kapila's oog*.

Sloka (6). DAN DE TWEDE ZEVEN, DIE DE LIPIKA'S ZIJN, VOORTGEBRACHT DOOR DE DRIE (*woord, stem en geest*). DE VERSTOTEN ZOON IS ÉÉN. DE 'ZOON-ZONNEN' ZIJN TALLOOS.

Vr. Wat is het verband tussen de lipika's, de 'tweede zeven' en de 'oorspronkelijke zeven' en de eerste 'heilige vier'?

Antw. Als u denkt dat iemand, de hoogste ingewijden uitgezonderd, dit tot uw tevredenheid kan uitleggen, dan heeft u het helemaal mis. Het verband kan beter worden begrepen, of liever, er kan worden aangetoond dat het elk begrip te boven gaat, als men eerst de gnostische stelsels uit de eerste eeuwen van het christendom bestudeert, van dat van Simon Magus tot aan de hoogste en edelste daarvan, de zogenaamde PISTIS-SOPHIA. Al die stelsels zijn afkomstig uit het oosten. Wat wij de 'oorspronkelijke zeven' en de 'tweede zeven' noemen, wordt door Simon Magus de aeonen, de oorspronkelijke, de tweede en derde reeks syzygies genoemd. Het zijn de stapsgewijze emanaties, steeds verder afdalend in de stof, van het oorspronkelijke beginsel dat hij vuur noemt en wij svabhavat. Achter dat vuur, de gemanifesteerde maar stille godheid, staat voor hem zoals ook voor ons dat 'wat is, was en altijd zal zijn'. Laten we zijn stelsel met het onze vergelijken.

In een passage waarin de schrijver van *Philosophumena* uit zijn werken citeert, lezen we: – 'Vanuit deze permanente stabiliteit en onsterfelijkheid van dit eerste gemanifesteerde beginsel 'vuur' (de derde logos) – een onveranderlijkheid die geen activiteit uitsluit – want het tweede [beginsel] daaruit bezit intelligentie en rede (mahat), ging het (het vuur) over van de potentialiteit van activiteit tot activiteit zelf. Uit deze reeks evoluties werden zes wezens gevormd, of de emanatie uit de oneindige potentie; ze

werden gevormd in syzygies, d.w.z. ze straalden twee aan twee uit de vlam, waarbij het ene beginsel actief is en het andere passief.' Simon noemde deze nous en epinoia, of geest en gedachte, phōnē en onoma, stem en naam, en logismos en enthūmēsis, redeneren en overdenken. En verder: – 'In elk van deze zes primitieve wezens was de oneindige potentie in de totaliteit ervan; maar het was daar in potentialiteit en niet in daad. Het moest daarin worden gevestigd door een beeld (dat van het paradigma), opdat het zou verschijnen in al zijn essentie, deugd, grootsheid en gevolgen; want alleen dan kon het gelijk worden aan de ouder-potentie, oneindig en eeuwig. Als het daarentegen niet in overeenstemming was met een beeld, dan zou die potentialiteit nooit potentie worden of tot handeling overgaan, maar zou verloren gaan omdat er geen gebruik van werd gemaakt, zoals gebeurt bij iemand die een talent heeft voor grammatica of meetkunde, maar dit niet gebruikt; het gaat voor hem verloren alsof hij het nooit heeft gehad' (*Philosophumena*, p. 250).

Hij laat zien dat die aeonen, of ze nu behoren tot de hogere, de midden- of de lagere wereld, alle één zijn, behalve in de materiële dichtheid die hun uiterlijke manifestaties bepaalt en het voortgebrachte resultaat, maar niet hun werkelijke essentie die één is, of hun onderlinge verbanden die volgens hem sinds de eeuwigheid door onveranderlijke wetten tot stand zijn gekomen.

Nu zijn de eerste, de tweede, derde of oorspronkelijke zeven of lipika's alle één. Wanneer ze emaneren van het ene gebied naar een ander, is dit een herhaling van – 'zo boven, zo beneden'. Ze worden alle gedifferentieerd in materie of dichtheid, niet in eigenschappen; dezelfde eigenschappen dalen af tot het laatste gebied, het onze, waar de mens dezelfde potentialiteit bezit, als hij maar wist hoe deze tot ontwikkeling te brengen, zoals de hoogste dhyān-chohans.

In de hiërarchieën van aeonen geeft Simon drie paren van elk twee, waarbij de zevende de vierde is die afdaalt van het ene gebied naar het andere.

De lipika's komen voort uit mahat en worden in de kabbala de vier registrerende engelen genoemd; in India, de vier maharadja's, zij die iedere gedachte en daad van de mens optekenen; ze worden door Johannes genoemd in de Openbaring, het levensboek. Ze houden rechtstreeks verband met karma en met wat de christenen de dag van het oordeel noemen; in het oosten werd dat de dag na het mahāmanvantara genoemd, of de 'Dag-wees-met-ons'. Dan wordt alles één, alle individualiteiten smelten tot één samen, toch kent elk zichzelf, inderdaad een geheimzinnige lering. Maar dan zal wat voor ons nu niet-bewustzijn of het onbewuste is, volstrekt bewustzijn zijn.

Vr. Welk verband is er tussen de lipika's en mahat?

Antw. Ze zijn een deel ervan, vier ontleend aan een van de zevenvouden die uit mahat voortvloeien. Mahat komt overeen met het vuur van Simon Magus, de geheime en gemanifesteerde goddelijke ideatie, tot getuige van zichzelf gemaakt in dit objectieve heelal door middel van de intelligente vormen die we om ons heen zien, in wat de schepping wordt genoemd. Zoals alle andere emanaties zijn ze 'wielen binnen wielen'. De lipika's zijn op het gebied dat overeenkomt met het hoogste gebied van onze keten van bollen.

Vr. Wat is het verschil tussen geest, stem en woord?

Antw. Hetzelfde als tussen ātman, buddhi en manas, in één opzicht. Geest emaneert uit de onbekende duisternis, het mysterie waartoe niemand van ons kan doordringen. Die geest – noem hem de 'geest van God' of oersubstantie – weerspiegelt zich in de wateren van de ruimte – of de nog ongedifferentieerde stof van het toekomstige heelal – en brengt daarmee de eerste trilling van differentiatie in de homogeniteit van de oermaterie voort. Dat is de stem, voorloper van het 'woord' of de eerste manifestatie; en uit die stem emaneert het woord of de logos, dat wil zeggen, de definitieve en objectieve uitdrukking van wat tot nog toe in de diepten van de verborgen gedachte verbleef. Dat wat zich in de ruimte weerspiegelt is de derde logos. We kunnen deze drieëenheid ook uitdrukken met de termen kleur, geluid en getallen.

[Het volgende stond in *Lucifer*, 15 nov. 1889 (5:27), blz. 178. — TUPA]

BERICHT VOOR WIE IS GEÏNTERESSEERD IN DE
'HANDELINGEN VAN DE BLAVATSKY LODGE'.

De discussies over het eerste deel van *De Geheime Leer* die door een steno-
graaf zijn vastgelegd waren zo moeilijk dat veel van het materiaal, in de hui-
dige vorm, volkomen nutteloos is. Het herzien en opnieuw formuleren van
deze verslagen, dat door één van de drukste leden van de huishouding van
17 Lansdowne Road moest worden gedaan, vindt voortgang; maar het moet
nog eens worden herzien en voor druk worden gereedgemaakt, en dit kan
niemand anders dan H.P.B.; maar door haar verschillende taken kan het werk
maar langzaam vorderen. Het is te hopen dat de ongerustheid bij onze vrien-
den door bovenstaande verklaring kan worden weggenomen.

G.R.S. Mead,

Sec., 'Blavatsky Lodge'.

INDEX

- Abel
symboliseert de scheiding van de geslachten, 81
- Absolute, het, 16, 25, 36, 39-40, 49, 83
is sluimerend, latent denkvermogen, 20
kunnen we nooit benaderen, 21
kan nooit worden gedifferentieerd, 29
- Adam Kadmon, 48, 50, 121
symboliek van, 80
- Adepten, 63
classificatie van, 61
- Ah-hi, 19-27
zijn de hoogste dhyāni's, 20
waardoor worden ze bepaald?, 20
behoren tot de drie gebieden, 22
zijn mensen geweest, 23
- Ain-soph, 4, 10, 67, 121
HET in de kabbala, 5
eerste sephira emaneert uit, 5
- Ākāśa, 16, 27, 59-60, 85, 89, 94, 107
begint op het vierde gebied, 84
- Ālaya, 27, 78
betekent 'ziel van de wereld', anima mundi, 50
- Anima mundi, 6, 50, 77-8
opperbouwmeester van het heelal, 46
- Aristoteles, 6, 53, 86
- Āryasaṃgha, 29
- Astrale licht, 65, 80-1, 94, 107, 120
verband met het geheugen, 59
de mens verontreinigt het, 60
invloed op de mens, 61
en ākāśa, 83-86
- Ātman, 22, 27, 128
in de mens komt overeen met parabrahm, 6
- Atoom
het werkelijke atoom bestaat niet op het materiële gebied, 93
- Begoocheling, 26, 29, 102
- Bewustzijn
wat is?, 28
de bewustzijnsdrempel kan ver worden verschoven, 32
- Bhagavad Gītā, 15, 39, 119
- Bodhisattva's, 47-8, 97
- Bol
obscuratie van een, 116
- Bouwers
verschillende graden van, 46
zonen van de dageraad van het manvantara, 51
- Brahmā, 3, 4, 15, 35-6, 38, 47, 77, 93, 95, 108, 125
verschillende aspecten van, 49-50
aspect van het goddelijke denkvermogen, 78
menselijke opvatting van, 102
- Buddhi, 22, 27, 107-8, 128
verschillende betekenissen van de term, 7
- Cerebellum
instinctieve denkvermogen drukt zich uit door middel van het, 26, 31
werkt tijdens de slaap, 31-2
- Chaos, 16, 41, 82, 89, 102, 110
gaia komt voort uit en gaat vooraf aan eros, 4
- Cirkel
symboliek van de driehoek en de, 108
- Cosmocrates, 111
omschreven, 45
- DAT
verband met de 'eeuwige moeder', 5
- Denkvermogen
verschil tussen kosmisch en universeel, 21-2

- instinctieve, 26
 kosmisch, 21
 universeel, 19-22, 46, 88, 122
 Devachan, 70
   geen begrip of idee van tijd in, 18
 Dhyān-chohan, 37, 60, 84-6, 92, 104, 127
   omschreven, 44-5
 Dhyāni's, 20, 47-8
 Dhyāni-boeddha, 85-6, 88, 97, 110
   omschreven, 45
   functie van, 45-47
 Dieren
   imiteren van kleuren verklaard, 111-2
 Dromen
   de aard van, 18
   beginzelen werkzaam tijdens, 55
   werkelijke, 56
   werking van karma tijdens, 61-2
   profetische, 63, 65
   dromen adepten?, 63
   van dieren, 64
   toegelicht, 65
   līṅgaśarīra tijdens, 69
   het bereiken van een devachānī tijdens, 70
   zeven categorieën, 71
 Duisternis, 84, 89, 91, 98-9, 107-8, 110, 122, 124, 128
   betekenis van, in stanza I, 34
   en licht moeten figuurlijk worden gezien, 40-1
   grote wateren zijn hetzelfde als, 102
 Ei
   maagdelijke en eeuwige, 90
 Eikel
   bevat de vorm van de toekomstige eik, 86
 Elektriciteit, 102
   het ene leven de wortel van, 79
   en fohat, 103-4
   bestaat in alles, 105
   verband met magnetisme en hypnotisme, 116-7
 Element(en), 9, 95, 107, 110, 118
   alle substanties uit basis-, 52-3
   water is eerste kosmische, 89
   op verschillende gebieden, 104
 Elementalen, 111
   en lagere natuurrijken, 85
   verband met elementen, 89
 Elohim, 121
   van de joden zijn de zeven logoi voortgekomen uit de Zoon, 5
 Emanatie, 5, 23, 31, 104-5, 126-7
   versus uitstraling, 83
 Ether, 89, 104, 107-8, 124
   is moleculair?, 94
 Eva, 4, 80-1
 Evolutie, 21, 23, 35, 37, 86-7, 95, 110, 124
 Fohat, 100, 103-5, 114-7, 120, 125
   in veel betekenissen gebruikt, 37
   kracht van het goddelijke denkvermogen, 78
   betekenis van het woord, 78-9
   is, synoniem met kracht?, 114
 Geest, 107, 109
   stem en woord, komen overeen met ātman, buddhi, manas, 128
 Geluid, 16, 58, 105, 128
 Genesis, 34, 50, 81, 102
 Getallen
   waarom vaak gebruikt in de stanza's?, 95-96
 God(en)
   waarom occultisten hen niet vereren, 49
   300 miljoen in India, 49
 Gouden ei, 15, 93
 Grieken, 8, 10, 16
 Grieks, 92
 Helderziend(en), 63, 84
   het zien en waarnemen door, 42
 HET, 5
   niets kan voortkomen uit, 4
 Hindoefilosofie, 4, 7, 67, 75
 Hindoes, 3, 7, 16, 42, 47, 62-3, 77, 95
 Hylo-idealisten, 8, 13

- Ideatie, 6, 21-2, 37, 84
 Illusie (zie ook begoocheling), 16, 64, 84, 90, 92, 94, 100, 102, 109, 119
 Insekten
 die bladeren imiteren enz., 111
 Īśvara, 15
 Jehovah, 17, 80-1, 85
 Jīvanmukta
 vermogens van een, 61
 Johannes, 84, 127
 Jupiter
 hoger dan de aarde, 46
 Kabbala, 5, 48, 50, 67, 121, 127
 Kabbalisten, 49, 55, 85, 99
 Kabbalistisch, 80, 121
 Kāma, 55, 103, 108, 122
 Karma, 61, 62, 86
 Karmisch, 123, 125, 127
 Kether-chochmah-binah, 75-6, 80
 Kiem
 is beeldspraak, 77, 91
 Kriyāśakti
 kracht van, 57
 Kshetrajña, 16, 63
 Kwan-Shai-Yin en Kwan-Yin, 101
 Laya, 37, 41, 50, 90, 102, 108
 waar differentiatie begint, 6
 een toestand, 6-7
 Licht
 wordt in een dubbele betekenis
 gebruikt, 35
 Lipika's
 verband met de oorspronkelijke
 zeven en mahat, 126-8
 Logos
 logoi, eerstgemanifesteerde komt
 voort uit de ongemaniesteerde,
 die tegelijk zoon en echtgenoot
 is, 5
 Brahmā is de tweede, 15
 de drie komen overeen met ātman,
 buddhi, manas, 22
 of vader, moeder, zoon, 36
 symbolen voor de drie, 75-6
 eerste, na laatste trilling van de
 zevende eeuwigheid, 82
 samenhang van de drie, 102
 is vader-moeder de derde?, 120
 Mādhyamika, 50
 Mahābuddhi, 7, 27
 Mahāmanvantara, 51, 84, 87, 127
 Mahāpralaya, 30, 36-7, 51, 95
 Mahat, 6, 15-6, 21, 27, 60, 79-80, 82,
 88, 122, 126-8
 toegelicht, 46-7
 Manas, 6, 22, 45, 60, 107-8, 115, 122,
 128
 hogere en lagere vergeleken, 26-7,
 55-8, 62-3
 Mānasaputra's, 23-4, 27, 63, 116
 inspireren het lagere manas, 60
 Manu, 49-50
 toegelicht, 86-8
 Manvantara
 omschrijving, 88
 Materie
 is op elk gebied homogeen?, 8
 twee soorten, 79
 Mātripadma
 is het eeuwige ei, 77
 Māyā, 13, 17, 28, 35, 80, 102
 doet de nidāna's ontwaken, 29
 verschillende opvattingen over,
 29-30
 afgescheidenheid een, 30
 Mediumschap
 enkele gevaren van, 70
 Melkweg, 98, 125
 is de melkweg atomair?, 93
 materie van de, 97
 waarom niet overal aan de hemel
 zichtbaar?, 105
 Mens
 de denkende, leeft op zeven gebie-
 den, 66
 Mier
 waarnemingsvermogen van de, 105
 Moeder
 materie is de wortel van het woord,
 79
 Monade, 15, 81, 92, 108, 115
 Mūlaprakriti, 4-8, 39

- verbergt parabrahm, 4
 betekent wortel van de natuur of de materie, 5
 is de aditi van de Veda's, 7
- Nārāyaṇa, 15, 102
- Natuur
 geen onbezielde, 106
- Natuurlijke selectie
 tekortkomingen van de theorie, 111-3
- Neïth
 is de eerste emanatie identiek met de Egyptische?, 4
- Nephesh, 55, 78
- Newton, 53, 109, 113
- Nidāna, 28, 29, 39, 122, 124
 omschrijving, 28-9
- Nirvāṇa, 13, 28, 30, 67, 120
- Nirvāṇisch, 47
- Onbevleete ontvangenis
 betekenis van, 79
- Ontbrekende schakels
 waren ooit talrijk, 113
- Oorlog in de hemel
 verband met het 'karnen van de oceaan', 95
- Opperbouwmeester van het heelal, 45-6
- Parabrahm(an), 4-6, 10, 47, 91, 102
 wortelloze wortel van alles, 5
 niet de oorzaak, 39
 eeuwige duisternis, 75-6
- Planeetgeesten, 45-8
 toegelicht, 45
- Planeten
 waren onze planeten ooit kometen?, 125-6
- Plato, 6, 96, 123
- Platonische methode in het onderwijs, 53-4
- Protyle, 7, 8, 9
- Punt
 symboliek van het punt in de cirkel en het wereld-ei, 75
- Purāṇa's, 7, 15, 16, 21, 30, 35, 67, 88, 95
- Pythagoras, 22, 75, 95
 driehoek en vierkant in de meetkunde van, 80-1, 92
- Rishi's, 3, 11, 49
- Rozenkruisers, 52, 85, 89, 99
- Ruimte
 is dat absolute AL, 3
 waarom vrouwelijk genoemd?, 4
 zeven lagen van de ruimte, 6
 is, was en zal altijd zijn, 13
 voorstelling die een mier maakt van, 14
 moeder- en kosmische, 34
- Śakti, 57, 78, 125
- Sāṃkhya-filosofie, 7, 16
- Sarasvatī
 waarom godin van de esoterische wijsheid genoemd?, 122
- Sat, 19, 22, 30, 40, 78
 is niet 'bestaan', 17
- Schopenhauer, 30, 53
- Sēphira (oth), 48, 50, 81, 118
 talmudisten noemen de eerste 'Torah', 5
 zeven stralen, de lagere sephiroth genoemd, 76
 dezelfde als de elohim, 121
- Slaap
 analogie tussen pralaya en, 11
 bewustzijn niet actief tijdens de, 59
 werking van de wil tijdens de, 61
 verklaard, 64-5
 'onbewuste hersenwerking tijdens de', 67
 verschil tussen slaap en dood, 68
 invloed zwarte magie tijdens de, 69
 toestand van een dronkaard tijdens de, 70
 oorzaak van nachtmerrie, 70
 dromen van tuberculosepatiënten, 70
- Stof
 in welke verhouding staat ether tot geest en stof?, 107-8
- Subba Row, 15, 39

- Tetragrammaton
is malkuth, 80-1
- Tetraktis, 76, 80
en tetragrammaton, het astrale
gebied ligt tussen, 81
- Torah van de talmudisten, 5
- Tijd
en duur, 12, 82
een illusie, 16
- Tziruph
procedure uitgelegd, 121
- Vader
moeder, zoon (zie logoi)
betekenis, 36-7, 82
- Veda's, 5, 7, 43
- Vedānta, 5, 7, 15, 30, 53, 67, 86
- Verzoening
basis van de leer van de, 62
- Vishṇu, 35vn, 50
twee betekenissen van, 35
- Vishṇu-Purāṇa, 7, 15, 35
- Vuur
verschillende betekenissen van,
98-9
verhouding tot water als geest tot
stof, 101
- Warmte, 123-4
in ieder atoom innerlijke en uiter-
lijke, 115
- Wereld-ei, 15, 75, 92
uitdrukking van abstracte vorm, 76
- Yogāchāra, 50
- Yogī's, 88, 124
- Ijs, 123
occulte eigenschappen, 124
- Zeven eeuwigheden
toegelicht, 9-10
- Zeven zintuigen
verwisselbaarheid van, 41-3
- Zohar, 67, 75-6
- Zon, 105, 126
verband tussen zon en vuur, 99-100
hart van de, 100
- Zonen van het vuur
wie zijn?, 118
- Zoon van de onbevleete maagd
symboliek van de, 80
- Zwaartekracht
verband van 'gewicht' met, 100
de beweging van de planeten niet
bevredigend verklaard door
alleen, 110
uitleg van de wet van de, 113-4